

శ్రీమత్ భగవద్గీత ఆత్మ విచారణ

గ్రంథకర్త
సాధు సుబ్బయ్య దాస్,
ఇండవల్లి, పోస్టు
కాపవరం.

శ్రీమత్ భగవద్గీత ఆత్మ విచారణ

గ్రంథకర్త

సాధు సుబ్బయ్య దాస్,

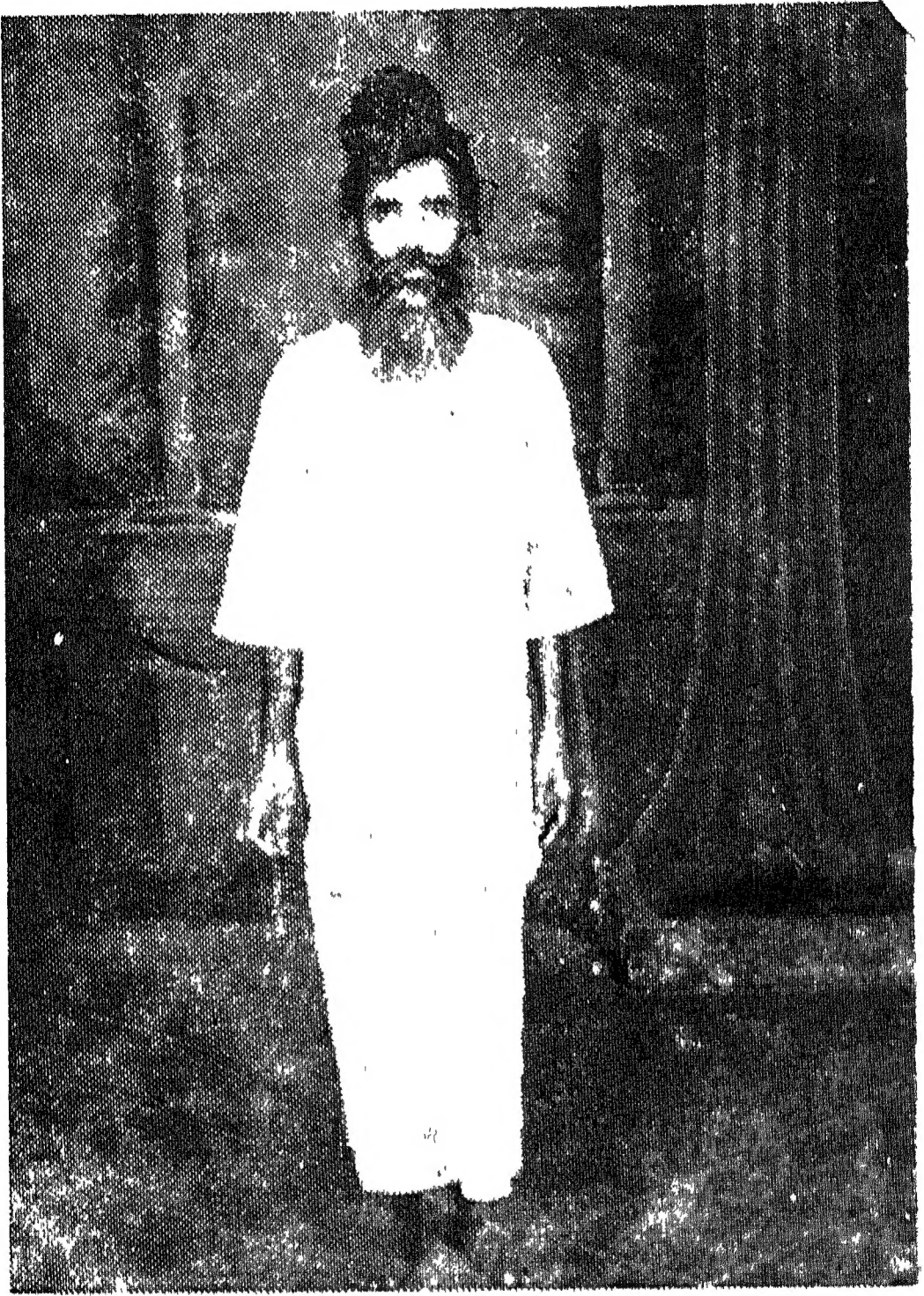
ఖండవల్లి, హైదరాబాద్

కాపవరం.

సర్వ స్వామ్యములు
గ్రంథక రవి.

ACC NO 477

ప్రథమ ముద్రణ
1000 ప్రతులు.

గ్రంథకర్త

సాధు సుబ్బయ్య దాస్,
కాపవరం.

శ్లో॥ హృదయ కమల మధ్యే నిర్వి శేషం నిరీహం
హరి హర విధివేద్యం యోగి భిర్ద్వాస గమ్యమ్
జనన మరణ భీతి భ్రంసి సచ్చిత్స్వరూపం
హిరణ్య గర్భాది స్థావగా స్తేషు శరీరేషు యదేకం
చైతన్య మస్తి తదేవాహ మస్మితి దృఢ జ్ఞాన సిద్ధి
గొప్పయ్యాటే.

తా॥ చతుర్ముఖ బ్రహ్మ మొదలు స్థావరము వరకు గల శరీర
ముల యందు ఏ ఒకే చైతన్య మున్నదో అదే నేను అనెడి
దృఢ సిద్ధి కలుగును గాక. దృఢ జ్ఞానము సంశయ విపరీత
ములు లేని జ్ఞానము.

ఉ పో ద్వా త ము.

శ్రీ తాత్రేయ పీఠ పరంపరులు -

సకలమైన సాధువులకును ఆది నాధుడైన ఈశ్వరుడు తన శిష్యులైన మత్స్యేంద్ర శాబర ఆనందభైరవి శౌరంగి మీన నాథ గోరక్షనాథ విరూపాక్ష వివేశయ మన్తానందరవ సిద్ధి బుద్ధ కంధడి కోరంతక సురానంద సిద్ధి పాద చర్పటి కానేరి పూజ్యపాద నిత్యనాథ నిరంజన కపాలి బింధునాథ కాక చండీశ్వర అల్లమ ప్రభుదేవ ఘోడా చోలీ టింటిణి భానుకీ నారదేవ ఖండ కాపాలికాది శిష్య గోపాలదాస్, గోపాలదాస్ శిష్య బ్రహ్మచారి, బ్రహ్మచారి శిష్య సాధూ రాం, సాధూరాం శిష్య కోరుకొండ మఠాధిపతి హఠయోగి అప్పారావు, హఠయోగి అప్పారావు శిష్య పశ్చిమగోదావరి జిల్లా తణుకు తాలూకా కాపవరం గ్రామ నివాసి సాధు సుబ్బయ్యదాసు రచించిన “శ్రీమత్ భగవద్గీత” శ్రీకృష్ణార్జున సంవాద రూపము తత్వ విచారణములో వ్రాయబడినది.

అయ్యా! మహా భక్తులారా! తమ కొక మనవి:

మహా భక్తులకు, సాధువులకు, జ్ఞానులకు, యోగులకు, యతీశ్వరులకు సాంఖ్య, తారక, ఆమనస్కములు తరుచువారి కిని యావన్నందికి శిరఃసాష్టాంగ నమస్కారములు చేసి వ్రాయబడినది. శ్రీమత్ భగవద్గీత శ్రీకృష్ణార్జున సంవాద తత్వ విచారణ రూపమున స్త్రీలకు, పురుషులకు బాల బాలికలకు తేటగా

II

తెలియుట కొరకు అంతరార్థముతో ఈ పోలికను సదు
నెనిమిది అధ్యాయములు వ్రాసి యున్నాను. నేని గొప్ప
విద్యార్థిని గాను. గొప్ప పండితుడను గాను. గాన దీనివల్ల
అనేకమైన తప్పులు యుండవచ్చును. పిల్లలు చేసిన తప్పులు
తండ్రిలు ఏవిధముగా దిద్దుదురో ఆప్రకారముగా నేను మీరు
అందరికిని పుత్రుడను. గనుక యిందేనైన తప్పులున్నవో
క్షమించి తెలిపిన తదుపరి ముద్రణలో సరిదిద్దుకొందును.

ఆర్యులారా! నాద్దుగుస్వామి హాథయోగి అష్టరాష్ట్ర
గారికి త్రికరణశుద్ధిగా యీ చిన్న గ్రంథమును వారి పాదము
లకు మంత్రపుష్పముగా సమర్పించితిని.

ఇట్లు భక్తజన,
సాధు సుబ్బయ్య దాస్.

విషయ సూచిక

అధ్యాయము

పేరు

పంక్తి

1	శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదము- అర్జునుని విషాదయోగము	1
2	సాంఖ్య యోగము	15
3	కర్మ యోగము	49
4	జ్ఞాన యోగము	72
5	కర్మ సన్యాస యోగము	93
6	ఆత్మ సంయమ యోగము	99
7	విజ్ఞాన యోగము	109
8	అక్షర పరబ్రహ్మ యోగము	117
9	రాజ విద్య రాజ గుహ్య యోగము	122
10	విభూతి యోగము	133
11	విశ్వరూప సందర్శన యోగము	144
12	భక్తి యోగము	153
13	క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞ విభాగ యోగము	159
14	గుణత్రయ విభాగ యోగము	166
15	పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగము	171
16	దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగము	180
17	శ్రద్ధాత్రయ విభాగ యోగము	188
18	మోక్ష సన్యాస యోగము	192

తెలుగు కృష్ణార్జున సంవాదము అర్జునుని విషాదయోగము

ఒకటవయధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుడు ఉవాచ:—

లోభగుణమనే ధృతరాష్ట్రుడు బుద్ధి యనే సంజయునితో ప్రశ్నించుచున్నాడు:—

ధృత:— ధర్మక్షేత్రమును (అనగా) సహస్రారమును కురుక్షేత్రమున (కురు అనగా) వేంద్రుకలు, సత్యం, అసత్యం మధ్య అజ్ఞానవృత్తులే కారవులు, జ్ఞానవృత్తులే పాండవులు. నీరు ఉభయులు ఏమిచేసిరి ?

సంజయు ఉవాచ:—

అధోలోకములు 7, పూర్వలోకములు 7. ఈ పదునాలుగు లోకములకు అధిపతియైన లోభగుణమనే మహారాజు నీవుత్పన్నుడైన క్రోధగుణమనే దుర్యోధనరాజు అసూయగుణమనే దృష్టద్యుమ్నుచే (అనగా) నాది, నీది అనే వ్యూహకారముగ ఏర్పరచిన జ్ఞానవృత్తులనే పాండవులను జూచి జ్ఞాత, జ్ఞేయ, జ్ఞాన స్మరూప్తులైన ధనుర్విద్యా గురుండగు సత్యగుణమనే ద్రోణాచార్యుని యొద్దకు బోయి పరితమించెను (అనగా) సంభాషించెను.

ద్యుని ఉవాచ:-

అజ్ఞానవృత్తులకు, జ్ఞానవృత్తులకు సమిప్తి భావముతో
 యన్న ద్రోణము (అనగా తూము) గురువర్యా ఆనందమనే
 సుుద్రమునందు జ్ఞానవృత్తులనే తెప్పలను జూడుము. ఆ తెప్ప
 లయందు 25 తత్వములతో యిమిడియున్న అహంకారమనే
 భీముడు, వాయుభూతమైన మనస్సనేడి అర్జునులతో శ్రీకృష్ణ
 యన పరమాత్మ యనే నిరామయుడున్నూ, నిరామయమనే
 నేత్రదృష్టియే సాత్వికి, ధర్మమనే విరాటుడు, సగదేహము
 లనే దృపదుడు, నపుంసక స్వరూపమైన తపోగుణమనే
 దృష్ట కేతువు, ఆచారమనే చేకితానుడు, సోహం, హంసో, హం
 అనే సాకారమే కాశీరాజు, సమానవాయువనే పురజిత్తుడు.
 వ్యానవాయువనే కుంతిభోజుడు, పుదానవానువనే శైభ్యుడు,
 ప్రాణవాయువనే యుధామన్యుడు, అపానవాయువనే పుత్రి
 మోజుడు, వైరాగ్యమనే అభిమన్యుడు నీరుగాక ద్రావిడి
 పుత్రులు 5 మందియును, (వారు ఎవరుఅనగా) 1 సువాసన,
 దురవాసన నెరిగెడి వృధివిగుణము, 2 ఆరురసములు గుర్తించే
 జలగుణము, 3 తాకుట, కదలుట, స్పర్శగుణము, వాయువు,
 4 రూపములు గుర్తించే నగ్నిగుణము, 5 శబ్దమును గ్రహించే
 సాకాశగుణము పీరు నైదుగురును ముక్తికాంతయనే క్రౌంచతి
 పుత్రులున్నూ, యింకా సప్తజ్ఞానభూమికులనే సేనలు, మహా
 రథికులు గలరు.

ద్రోణాచార్యు డవాచ:-

జ్ఞానవృత్తులనే పాండవ సేనయందు నీచే (అహో) అనర్థం, అనాచారం, అశ్రద్ధ యీ మూటిచే పేర్కొనబడ మహావీరులు యున్నారని నాకు తెలియును.

దుర్యో:- ఆత్మనాత్మ తరచడమే యుద్ధమున రజో, తమో గుణములు లేనట్టిదే జాగ్రత్తను జూచితిని. యి క మన అజ్ఞానమనే కారవనైస్యములో ధీరులను చెప్పు చున్నాను వినము: 1 బ్రహ్మస్వరూపమైన ద్రోణము మీ రున్న, పంచతన్మాత్రాధిపతి, 2 దశేంద్రియాధిపతి భీష్ముడున్న 3 మనస్సనెడి కర్ణుడున్న, 4 విశుద్ధ చక్రమునందు కృష్ణపాతీతి కృపః అనగా నల్లని నెత్తురును యెరువుగా మారడమే కృపాచార్యులును, 5 అహంకార స్వరూపమైన అశ్వధాము డున్న, 6 బుద్ధి యనే శల్యుడు అనగా మేకు, మనస్సనే కర్ణునకు సారధి, మిగతా వున్న అజ్ఞానవృత్తులనే వికర్షి, భూరిశ్రవుడు, జయదదుడు గొప్ప శూరులున్నారు.

ద్రోణ:- కోధ గుణమనే దుర్యోధన మహారాజా! నీలో యున్న మలినము పోగొట్టుకుంటే నాకు మహా సంతో సము.

దుర్యో:- ఆచార్య నా అజ్ఞానవృత్తులను సలేంప చేయుము. దీక్ష య నెడి జ్ఞానవృత్తుల చూడుము. 2వ పాఠ్య

కూడుకున్న అహంకారమున భీముడు, త్వగేంద్రి
యు అనగా చర్మము, జ్ఞానవృత్తులనే పాండవసైన్యమును
పంతజాగ్రతచేయుచున్నాడోచూడు. దశేంద్రియాధిపతియైన
భీష్ముడను రక్షింపబడుటకు మన అజ్ఞానవృత్తులనే సైన్యమును
జాగ్రత, మహా జాగ్రత, స్వప్న, మహా స్వప్న, సుషిప్తి,
మహా సుషుప్తి బీజ జాగ్రములనే ఆయుధములను అనగా
రణ, కౌశలమును ధరించుటలేదు. ఓయి అజ్ఞానవృత్తులారా
మన అజ్ఞానమునే సేనకు దశేంద్రియాధిపతి భీష్ములవారికి
ఆత్మా నాత్మా తరచడమే రణరంగము లేక యుద్ధము.
మీరు పైభాగమున కాపాడుచుండవలయును. కురునృద్ధుడు
అనగా కురు- వెండ్రుకలు. వృద్ధుడనగా నల్ల వెండ్రుకలు
నలుపు పోయి తెల్లగా యుండునో ఆమాదిరే మహాశుద్ధ
తెల్పు జ్ఞానము. అదే ముసలితనము. భీష్ముడు ధనుర్ముఖు
దుర్యోధనునకు ఆగుణము నశింపుచేయించాలి యనేభావమున
మహా ఆనందమునే వుల్లాసముతో మూలాధారము బంధించి
పుష్కాణంలాగి జాలంధరచేత చుక్కను చూచుచూ ఓం అనే
ప్రణవనాధము అనే శంఖమును పూరించెను. అప్పుడు అజ్ఞాన
వృత్తులనే కౌరవ సైన్యములు ఒక్కసారిగా అనగా మూలా
ధారం, పుష్కాణం, జాలంధర యీ మూడు బంధనలుచేత
అజ్ఞానవృత్తులనే చంచలము, భయం, లజ్జ, మోహం, దప్పి,
ఆకలి యివి ప్రణవమునే ఓం కారములో ఒక్కసారిగానే

ఘల్లున ఐక్యమాయెను. యివియే శంఖ, భేరి, పణవాసక,
గోముఖాధి శబ్దములు. యివియే దశనాదములుగ గొప్పగా
మాచెను.

కృష్ణ:- అప్పుడు సుషుమ్నానాడి శ్వేతవర్ణము గనుక
తెల్లటి గుల్మములచేత సంకల్ప వికల్పములు యనే కల్లేమును
బట్టి బుద్ధి యనే సారథిహోడ ఆత్మరథికుడై శరీరమే రథముగా
ఏర్పరచుకొని జ్ఞానోద్రుతియమ్ములైన ఐదు బాటలలో ముఖ్య
ణమై నానురూపులైన పరమాత్మ శ్రీకృష్ణుడు అనగా పరద
భూతములకు అశోతుడై ముగిసిన మే పారదేవస్యము.

అర్జు:- దీప్తుడైన అర్జునుడు అధ్యాత్మ దేవతలకంటా
పెద్దవాడు. నీడే ఇంద్రుడు. యింద్రాది దేవతలమొక్క
ఆనందియే దేవదత్తమునడి శంఖం పూరించెను.

భీమ:- వా.యుపు నలస ఏర్పడిన త్వగీంద్రియమునడి
భీముడు అగ్రోకుండలిన బంధించి హృద్ధికుండలిన తీసుకున్న
పొండ్రుమను శంఖమును పూరించెను.

ధర్మ:- జ్ఞాత్ర యనెడి ధర్మరాజు జనన మరణం లేనిది
ఏదియో అదియే అనంతమనెడి విజయమును పూరించెను.

సకు:- ఘ్రాగోద్రుతియము పృథివి భూతం నాడికచేత
పింగళనాడి యగుటచే సకులుడను నామము పొంది పుశ్వాస
గేచించుటయే సుఖోషమను శంఖమును పూరించెను.

సహ:- సహసహదేవుడు యిడానాడి యగుటచే శ్వాస పూరించుటచేత మణిపుష్పకమనే శంఖమును పూరించెను.

కాశీ:- ఆగ్నేయస్థానం కాశీ, కుంభకం నిలుపుటవలన కాశీరాజు ప్రణవధ్వని యనే శంఖమును పూరించెను.

దృష్ట:- దృష్టద్యుము లనగా ప్రాణవాయువు అపాన వాయువు. ఈరెండు ఒకటిగా కలియునదియే యజ్ఞము. అనగా అగ్ని, దానియందు పుట్టినవాడు దృష్టద్యుముడను నామము పొంది దురీణయనే శంఖము పూరించెను.

దృప:- దృపదరాజు పంచప్రాణములు 5, ఉపవాయువులు 5. యీ పది వాయువులు కూడికదే దృపదయనే నామము పొంది సత్యం, శాంతం నిలుపుటయే శంఖము పూరించుట.

అభి:- వైరాగ్యమనే పట్టుదల అభిమన్యునిపేరు పొంది ఓర్పు గలిగియుండుటయే శంఖము పూరించుట.

అర్జు:- జీవుడనే అర్జునుడు. అజ్ఞానవృత్తులనే కారవ సైన్యమును జూచి పూర్ణ దృష్టిచేత అనగా ఆగ్నేయస్థాన మందు చూపు నిలిపి ధనస్సు ఎక్కుబెట్టి సాకారము, నిరాకారములో గలిపి సచ్చిదానంద స్వరూపమనే శ్రీకృష్ణనితో యిట్లనియె. ఓ నిరామయా, కృష్ణా అజ్ఞానవృత్తులనే కారవులకును, జ్ఞానవృత్తులనే పాండవులకును నాశరీరమనే రథమును

మధ్య నిలుపుము. కారణమేమనగా చెప్పెద వినుము. సత్యమే తల్లి, జ్ఞానమే తండ్రి. యీ పితృత్వాన్నిత ఆనందమనే రాజ్యము అసూయగుణమనే అసత్యముచేత అనగా క్రోధ గుణమనే దుర్యోధనునకు సహాయము చేయ నరుదొందినవారు ఎవరో వారల జూచెదను.

కృష్ణ:— రథమును రెండు సేనల నడుమ భీష్మ, ద్రోణ మహావీరుల యెదుట నిలిపి అట్లునా కారణసేనను జూచుము. శరీరమనే రథమును రెండు సేనల నడుమ అనగా యోగ భ్యాసకుడు ఆధారస్థానమునకున్న విశుద్ధ మధ్య అనాహత యందు జాలంధర ముద్రచేయ మధ్యస్థానం నిలిపెను. అటుల నిలిపి దశేంద్రియాధిపతి ఇంద్రియ నిగ్రహము గలిగిన భీష్ములను జూచి ద్రోణము అనగా మాత్రము యొక్క సూక్ష్మ బంధించిన బ్రహ్మస్వరూపమనే ద్రోణాచార్యులను జూచి మిగతా అజ్ఞానవృత్తులనే కారణ సైన్యములను జూచెను.

అర్జు:— జీవుడనే అట్లనుడు అజ్ఞానవృత్తులనే కారణులను జూచి దమను గెలువలేక అనగా బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము లేక మమను బొంది అనగా భౌతికో విక్లమై తత్త్వజ్ఞానము లేక రాగ ద్వేషాదులకు లొంగిపడ్డ అనగా రాగము, ద్వేషము, కామము, క్రోధము, లోభము, మదము, మాత్సర్యము, ఈర్ష్య, అసూయ, దంబము, దర్పము, అహంకారము వీటిక లొంగి యీమఱ త్రయములనే బంధన

లకు చిక్కుబడి అనగా ధారీషణ, ధనీషణ, పుత్రీషణ పంచ క్షేపములకు దొరికినవాడై అనగా అవిద్యాక్షేపము, అభినవ క్షేపము, అస్తిగతక్షేపము, రాగక్షేపము, ద్వేషక్షేపము ఇవి యును గాక సప్త అజ్ఞానభూమికలతో గూడినవాడై అనగా బీజజాగ్రము, జాగ్రము, మహాజాగ్రము, సుషుప్తి జీవుడనే అర్జునుడు ఈబంధువులనుజూచి మోహభ్రాంతిని జెందినవాడై అనగా ఈజీవుడు కొన్ని రోజులుపైన వ్రాసి యుండు బంధువులలో శ్వేచ్ఛగా కలిసిమెలిసి యున్నవాడు గనుక ఆ మమకారమే జీవునకు బాధలు కలిగించెను. అప్పుడు మాధవాకృష్ణా పైన చెప్పబడిన గుణములే నా బంధువులు. వారిని జూడక 72 వేల నాళ్ళు యొక్క బలము తగ్గెను. నిశ్చింత స్వరూపమనే జ్ఞానము తగ్గి శక్తి హీనములగుచున్నవి. సత్యమనే నోరు ఎండిపోవుచున్నది. ఆత్మ తల్లడిల్లుచున్నది అనగా చంచలం హెచ్చు ఆయెను. దేహము కంపించుచున్నది. అనగా శరీరమనే రథము వణకు కలిగెను. గాండీవము అనగా ధనస్సు వై రాగ్యమనే హస్తము నుండి జారి క్రింద బడిపోవుచున్నది. అనగా వై రాగ్యమనే పట్టు తొలగిపోయినది. శరీరమనే రథము మంటలు కలుగుచున్నవి. అపశకునములు యెన్నియో చూచుచున్నాను. అనగా ఈ పాంచ భౌతిక శరీరములో సంకల్ప, వికల్పములనే అనర్థములు కలుగుచున్నవి కృష్ణా!

కృష్ణ:- ఆ యనర్థ సూచకములు అజ్ఞానవృత్తులనే కారవులకని దలంచరాదా, అర్జునా; కృతయుగ, త్రేతాయుగ, ద్వాపర, కలియుగ గూనాలుగు చేరి యొక మహాయుగము. అటువంటి యుగములు 12 చేరితే ఒక కల్పము. అటువంటి కల్పములు 12 చేరితే మహా ప్రళయములని తెలియవలయును.

అర్జు:- హే మాధవా! ఈ కసబుడు వరాచరాత్మకంబగు స్వరూపమే ప్రకృతికి ఆధారం. వీనిలో పదునాలుగు భువనములు గూడ యిమిడియున్నవి. అవి యేవనగా అలోకములు 7. అతల అరికాళ్లు, విశల పైపాదము, సుతల మడిచులు, తలాతల పిక్కలు, రసాతల మోకాళ్లు, మహాతల తొడలు, పాతాళము గుదము. ఋద్ధిలోకములు 7. భూలోకము ఆధారము, భువనలోకము స్వాదిప్త, సువనలోకము నాభిస్థానము, మహాలోకము అనాహత, జననలోకము గరితం, తపోలోకం లలాటం, సత్యలోకం శిరస్సు లేక సహస్రారము యీ లోకములొక్కొక్కవారు గూడ సహించలే యుద్ధము చేయుటకు కృష్ణా!

కృష్ణ:- జీవుడ యీ స్థూలాంగమే ఘటము. సూక్ష్మాంగమే చల్ల చిలుకు కవ్వము. సూక్ష్మాంగమనే కవ్వముతో తరచినయెడల జ్ఞానమునే వెన్న దొరకును.

అర్జు:- అచ్యుతా! నవనీతము గూడ ఆశించను మాధవా.

కృష్ణ:- వెన్న ఆసించిన యెడల నెయ్యి సారము ఎట్లు లభించును జీవాత్మా!

అర్జు:- నెయ్యి సారమేగాదు; పంచామృతము లిచ్చిన నాకు వలదు, హే పుండరీకాక్ష!

కృష్ణ:- హే పార్థా; 25 తత్వములతో కూడిన యీ స్థూలాంగమే రాజ్యము. యీ రాజాంగములో యున్న అజ్ఞానమనే పెటపోగులు కాల్చి భస్మము చేసినట్లయితే అప్పుడు నిర్మలమైన బ్రహ్మానందమే సుఖము దొరుకును. నీవు అనుభవించగలవు.

అర్జు:- ఆబ్రహ్మానందమనే సుఖము గూడ నాకు వలదు. హే నారాయణా!

కృష్ణ:- ముత్తికాంతతో గూడి రతి సల్పుచు మహానందమనే సుఖమును వలదనుటకు నీవెంత అజ్ఞానుడవు ఫల్గుణా!

అర్జు:- యీ స్థూలాంగమనే రాజ్యము వలనను అశాశ్వత మనెడి భోగముల వలనను ఏమి ప్రయోజనము? సచ్చిదానందస్వరూపా అజ్ఞానవృత్తులనెడి కారవులను జంపుట వలన యేమి ఫలములేదు.

కృష్ణ:- పూర్వము హృదయకమలమనె లక్క- యింటి
లో జ్ఞానవృత్తులనే పాండవులు నివసించి యుండగా క్రోధ
గుణమనే దుర్యోధనుడు ప్రేరేపణచేత రజోగుణమనే అగ్నిచే
గాల్పించిరి. త్వగీంద్రియ భూతము, 25 తత్వములతో,
గూడిన భీమునకు తమోగుణముతో, జనించిన అనూయ
గుణము. యీరెంటిచేత పైత్యవికారములు పుట్టించుటయే
విషముపెట్టిరి అట్లనా! ఇదిగాక జ్ఞానవృత్తులనే పాండవులను
జంప బూనియున్నారు. జ్ఞానవృత్తులనే నిరాకారమే అన్యాయముగా
అపహరించిరి. సప్తజ్ఞాన భూమికలు యనే మీ
ధనము మింగిరి. సమాధిలో నున్నప్పుడు ననకోటి సూర్య
కాంతి ప్రకాశముతో వెలుగుచున్న బింబ స్వరూపమే
చ్రాపది. ఆ చ్రాపది అజ్ఞానవృత్తులనే కారవులు చలణముచే
బింబ స్వరూపమును చీకటి గావించుటయే చ్రాపదిని మాన
భంగము చేయుట. ఇటువంటి అనూయపరులు వీరు, అట్లనా!

అర్జు:- నిరంజనా! అనగాయపరులు, నీచకులు,
దుష్టులు, అహింసకులు, కిరాతకులు, పాపాత్ములు అని నీవే
ఒప్పుకొంటివి. అటువంటి అనర్థములను సంగహరించుట ఇంకా
ఎక్కువ పాపము కదా పే! ప్రద్యుమ్న!

కృష్ణ:- అయితే అజ్ఞానవృత్తులనే కాలవులను జంపెద
నని జ్ఞానమనే పురుషత్వము నొంది ఇప్పుడు అజ్ఞానమనే శ్రీ
రూపము నొందుచున్నావే ఎందుకొచ్చితివి?

అర్జు:- పూర్వము శుక్ల సోనీతములచే గూడినప్పుడు అణువు స్వరూప మయిన బీజమునందు ఏలాటి ప్రకృతి వికారముచేత అనగా ఆ బీజము జాగ్రములో చేరలేదు గనుక అప్పుడు వికారము లేదు. కొద్ది రోజులకు బీజమనే జీవుడు జాగ్రమనే మాయతో గూడినప్పుడు ఈ అర్జున వృత్తులు స్నేహమాయెను హే పుండరీకాక్షి.

కృష్ణ:- కిరీటి ఆ స్నేహమే వదలిపెట్టుమని సగమాత్మ యనే శ్రీకృష్ణుడు జీవునకు జెప్పుచున్నాడు.

అర్జు:- హే దామోదరా! బీజము నేను ఏమి చేయుదును? ఈ అజ్ఞానవృత్తులనే స్నేహితులగదగు నన్ను బొధించుచూ యున్నారు. బీజ వంశమునందు పుట్టిన అజ్ఞానవృత్తులను సంహరించుట అధర్మమని నా భావము.

కృష్ణ:- జ్ఞానము, అజ్ఞానము, యీ రెండూ కులములు యీ రెంటిలో అజ్ఞానమనే కులము సంహరించుట ఇంకా అజ్ఞానము మయిన పని అని నా భావము.

అర్జు:- నవనీతచోర యుద్ధమనగా గానుగవగిడిది. గానుగలో నలుగుచున్న పప్పు మాదిరి. ఆత్మానాత్మ తగచడమే యుద్ధము. అందువలన వంశ పారంపర్యముగ అనేక జన్మములనుండి వచ్చు సంచితార్థములనే ధర్మములు నశించును.

కృష్ణ:- జీవా! నీను చెప్పెడి విషయములు గమనించక ధర్మములు అధర్మములు నీ కేల?

అర్జు:- ధర్మాభివృద్ధివలన సంరక్షించి హద్దులొనరించు భర్తలు లేనందున స్త్రీలు వ్యభిచారవృత్తి నవలంబింతురు. ఇదిగాక అధర్మాభియనే అసత్యమును ధర్మమనే పురుషులు లేనందున చలనమనే గుణమే స్త్రీలు. సత్యమనే హద్దు దాటుటయే వ్యభిచారముగదా సేం కృష్ణా!

కృష్ణ:- చలన గుణమనే స్త్రీలతో నీకు ఏమి పని పార్థా!

అర్జు:- శుద్ధ శ్రీమదగుణమనే తెలుపు రిక్ష గుణమే ఎరువు, మిశ్రమ గుణమే ఆకువచ్చ, తమోగుణమే నలుపు తెలుపు, ఎరువు, మిశ్రమ, నలుపు యీ వర్ణములు ఒకటితో రెండుకటి కలిసి వర్ణ సంకర దోషములు గలుగుచున్నవి

కృష్ణ:- నీవు చెప్పినదంతా సాకారము గనుక నిరాకారుడవుకమ్ము.

అర్జు:- పై గుణములకు అనగాయ, అజ్ఞానవృత్తులకు నేనే నియామకుడను.

కృష్ణ:- అర్జునా! నీవు తుర్యాతీతుడవై నట్టి సమాధానము చెప్పుచున్నావే?

అర్జు:- నా పాండిత్యము ఇందేమియు లేదు. పెద్దల

వలన వినిన విషయముల జెప్పితిని.

కృష్ణ:- పెద్దలనగా ఎట్టివారు?

అర్జు:- సత్యం, శాంతం, సీర్సు, దయ, తపస్సు, అహింస, ఆచారము ఈగుణములే పెద్దవారు.

కృష్ణ:- భూతకాలమునకు ముందు అనగా మనసనే బీజము. జాగ్రమనే మాయతో గూడినయెడల యీకష్టములు సంభవించునేమో యని నీకు యోచన కలుగలేదు. గనుక ఇప్పుడు ఆ మాయను సంహరించడము తప్పదు.

అర్జు:- అనిత్యమైన సంగదలు అజ్ఞానవృత్తిచే గలిగిన భోగములు అనే బంధువులను జంపను నేనెంతటివాడను మాధవా!

కృష్ణ:- జీవుడనే అర్జునా నీవు నేత్రమ నెడ్జిల్లినమును మూసుకొని బల్కుచున్నవాడవు. అజ్ఞానవృత్తులనే శరణులు నిన్ను జంపుదురు.

అర్జు:- పంచ క్లేషములనే ఆయుధములు బూని అనగా రాగ, ద్వేష, క్రోధిని, అభినివేష సమాధానమునే యివియే ఆయుధములు. వాటిచే నన్ను చంపినప్పటికిని నాకు జయమే యని శరశాపముల విసర్జించి అనగా వైరాగ్యమనే బాణమును దీక్షయనే పట్టు వదలిన వాడై దుఃఖితుడై అనగా సత్తవ్యసనములనే ఏడు సముద్రములు ఉప్పొంగి శరీరమనే రథము ముంచివేసెను.

సాంఖ్యయోగము

రెండవ ధ్యాయము

కృష్ణ:- పంచకేషములతో గూడిన అనగా దుఃఖముతో గూడిన జీవుడనే అర్జునుని గాంచి అజ్ఞానవృత్తులకు చలించనివాడా మోహమనే భ్రాంతి సీకేల కలిగెను? మోహమనగా నావాయు అనుటయే మోహము పదునొక్కండు అక్షోహిణుల సూచి అనగా భయము జెందితివా యేమి? అనగా ఆత్మా నాత్మ తరచడమే. యుద్ధమునకు లెమ్ము పార్థా!

అర్జు:- హే నిరాధారా! పైన చెప్పబడిన పదకొండు అక్షోహిణుల పై న్యము వివరము తెలుపుము.

కృష్ణ:- సంజ్ఞానము, అజ్ఞానము, విజ్ఞానము, ప్రజ్ఞానము, మేధ, దృష్టి, దృతి, మతి, మనీష, బుద్ధి, స్మృతి యీ పదకొండు అక్షోహిణి పై న్యములు అర్జునా.

అర్జు:- కృష్ణా పదకొండు అక్షోహిణులు చేయుపనులు తెలుపుము.

కృష్ణ:- సంజ్ఞానమనగా అంతరికరణమునందు సకల శరీరమునందు వ్యాపించెడి వృత్తి. అజ్ఞానమనగా ఈశ్వర భావము పాలించు స్థితివృత్తి. విజ్ఞానమనగా కళాది పరిజ్ఞానము. 60 నాడులు కళలు వలన బుట్టిన లోక సంబంధజానము

ప్రజ్ఞామనగా తెలిసికొనుట తత్కాలము గోచరించు వృత్తి. మేధయనగా గ్రంథదారణ సామాన్యవృత్తి. దృష్టియనగా ఇంద్రియముల మూలముగా సమస్తమును తెలిసికొనుట. ధృతియనగా శరీరేంద్రియములు కృపించి యున్నప్పుడు శరీరమును ధరించెడి ధైర్యవృత్తి. మతియనగా మనసము లేక ఆలోచించుట. మనీషయనగా మనస్సు యందలి స్వాతంత్ర్యము సకల కార్యములను స్వతంత్రముగా నాలోచించుట. జూతియనగా మనస్సునకు రోగాది దుఃఖిత్వభావము. స్మృతియనగా అనుభవించినదానిని స్మరించుట, ఇదే స్మరణమనబడును.

అర్జు:- ఓ మాధమా! దశేంద్రియాధిపతియగు భీష్ములును పంచతన్మాత్రాధిపతియగు ద్రోణుడను పట్టు య నెడి కఱకు రజోగుణమనే బాణముతో నేనెట్లు కొట్టుదును?

కృష్ణ:- జీవుడనే పార్థా! దశేంద్రియాధిపతియైన యనగా సమాన, వ్యాస, ఉదాన, ప్రాణ, అపాన, శ్రోత్ర, త్వక్కు, శక్తు, జిహ్వ, ఘ్రాణ యీ పది ఇంద్రియములకు అధిపతియైన భీష్ములును, పంచతన్మాత్రాధిపతియైన అనగా శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములకు అధిపతియైన ద్రోణుడు వీరి వద్దనుంచి నిరంజనమై యుండు ఆవస్తువు జలమువలె ప్రకాశించుచున్నది. అందుండి అహంకారము కలిగినది కనుక, యోగమునందు జ్ఞానేంద్రియము లైదున్ను, పంచప్రాణము లైదున్ను, పంచతన్మాత్రలైదున్ను ఇవి బంధించుటయే

వారిపై దాడిచేయుట. గనుక ఆత్మా నాశ్చ తరచడమే యుద్ధము చేయుట.

అన్జు:— ఆత్మానాశ్చ తరచడమే యుద్ధము చేయును.

కృష్ణ:— పార్థా! యుద్ధము చేయక నిశ్చలస్వరూపము గా యుగడదవా నోమి?

అన్జు:— అజ్ఞానము నే యడవిచేరి సంబితార్థమున నెల మేల్కొని మునుగుటచే నొన మునగ్ని పరిమాత్మ స్వరూపము గావక చీకటిలో యుగడదమే తపస్సు చేయుదును.

కృష్ణ:— చీకటి యనే తపస్సు చేయగా నెరుగు యన భుక్తి నొందు?

అన్జు:— అజ్ఞానవృత్తులయందు మునగు నెలనయి నానడమే చికిత్సము.

కృష్ణ:— చీపుడనే పార్థా! అధ్యాత్మ దేవతలనిగతి శ్మత్రియుడుగా యుగడి లేక ఇంద్రుడవై యుగడి అస్థిమనే గుణము దగ్గర చేసుకొనుచున్నావే; ఇది నగునా?

అన్జు:— దశేంద్రియాధిపత్తియైన భీష్ములను పంచ తన్మాత్రాధిపత్తియైన ద్రోణులను, జ్ఞానవృత్తులనే పాండవులకును, అజ్ఞానవృత్తులనే కౌరవులకును నమిష్టిగా యున్ని గురువులను జగపి నెత్తురు అసగా గురువనే గుర్తి లేక అశాశ్వతమైన భోగముల ననుధవిచుటకగలు బిత్తున్న మే మేము.

అనగా సంకల్పములతో యుండడమే బిడోన్నము.

కృష్ణ:- ఆత్మనాత్మ తరచడమే యుద్ధము చేయ పోవుటయే ఉత్తమని యెంచితివా?

అర్జు:- లేదు కృష్ణ! యుద్ధమొనరించుటయూ? నిరమించుటయూ యనియాలోచించుచున్నాను. నాకేది శ్రేయము నొన గూర్చునో దానిని బోధింపుము. పోనిమ్ము, యుద్ధము చేసెదను. జయ మొనరికి కలుగునో జయము నాకే కలుగునని ధృఢముగా జెప్పిన తప్పక యుద్ధముచేసెదను.

కృష్ణ:- జ్ఞానేంద్రియములలో, జిహ్వ దానికధిపతి ఇంద్రుడు. వానికుమారుడు జిహ్వ. నాలుకయనే యగునా నేను చెప్పెడి విషయములు ఆలోచించుము. అజ్ఞానవిషయము లన్ని అశాశ్వతము. జ్ఞానవిషయములు శాశ్వతముగనుక నీవు జ్ఞానవృత్తియే పుష్పము. పుష్పములోఁనున్న సారిమే బ్రహ్మస్వరూపము. ఆస్వరూపము ఎట్టిదో తెలియునదే నిశ్చల తత్వము. అదియే జీవన్ముక్తి.

అర్జు:-అచ్యుతా! అజ్ఞానవృత్తులనే శరణులకా లేక జ్ఞానవృత్తులనే పాండవులకా జయము?

కృష్ణ:- చంచలస్వరూపా! అర్జునా జయమనగా ఇంద్రియాదులను బంధించి అజ్ఞానవృత్తులను నశింపజేసి అష్టాంగ యోగములు, వ్రతములు సల్పి, సాధన చతుష్టయములనే

స్త్రీలు ఎక్కిరాగ ద్వేషానులనే పదమూడు గుణములనే
పశులను తోలుతూ ఈషణ్ణాయములనే అభిమానము
సంహరించి ఒంటి స్తంభమునే దృక్కుచే సాకారమునే పదవి
దాటినవారికి జయము అనే రాజభాగములు పొందవచ్చును.

అబ్బ:— దామోదరా! ఆత్మానాశ్మ తరచుడూ లేక
సంకల్ప వికల్పములనే యజ్ఞానములో యుండడమో గోదియో
సిశ్శయముగా దెబ్బము?

కృష్ణ:— అబ్బనా నన్ను ఏలా అడిగిదవు? ఇదినరలో
సత్యం, శాంతిం, క్షిద్ధు, దయ, లెపస్సు, అహింస, ఆచారం
యీగుణములే పెద్దవాడు. అటువంటి పెద్దవానిన గర్హములు
వింటినని చెప్పితివిగదా? నీవెరుంగవు.

అబ్బ:— నిరంజనా! సంకల్పమనే తామరావృప్త కీను
నిలువనట్లు నన్ను వికల్పం చేయుట ఇదియో నమాయును. నా
శౌర్యము అసగా అసగాయగుణము నశించినది. గర్హమనే
వేలుగు కనబడక అగర్హమనే చీకటి వ్యాపించి నారిశెలీయక
యున్నాను. పుండరీకాక్ష చెప్పాము?

కృష్ణ:— స్థూలదూషా! ఈయజ్ఞానవృత్తులనే బంధుర్వా
భావ మున్నంతవరకు వేదాంత విచారణమనే వేలుగు నీమ
కనబడదు.

అబ్బ:— జ్ఞానవృత్తులనే వేలుగునందు అజ్ఞానవృత్తులనే

చీకటి బంధుత్వం మొందుకు నిరంజనా? నీకు జీవుడనే శిష్యుడను జ్ఞాననేత్రము లేక చీకటి యనే దుఃఖములో మునిగి యున్నాను. నీవు తప్ప రక్షించువారు వేరు లేరు. నీవే పురుషుడవు, నేనే స్త్రీని. నాతిష్ణాం తమింపనలయును.

కృష్ణ:- జీవుడా! దశేంద్రాధిపతియైన భీష్ముని గురించి పంచతన్మాత్రాధిపతియైన ద్రోణుని గురించి ధుఖించితివి. గుప్తయ నె రహస్యము తెలియక అనగా సమాన, వ్యాన, ఉదాన, ప్రాణ, అపాన, శ్రోత్ర త్వక్కు, శశీ, జింహ్వ, ఘ్రాణ, ఈంద్రియాదులకు అధిపతి భీష్ముడు, వీటిని జయించడమే యుద్ధము, శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధము, వీటికి అధిపతి ద్రోణుడు వీరు అజ్ఞానవృత్తులనే కారవులకు వీరి వల్ల చాలాబలము గనుక, యోగముచేత జెప్పిన పదిహేను ఇంద్రియములు జయించినట్లయితే అజ్ఞానవృత్తులనే కారవులను సునాయాసముగా జయించనచ్చును, యారహస్యములు తెలియక వేదవాక్యములు బుక్కుచుంటివి. స్థూలమునకు, సూక్ష్మమునకు, రెంటియొక్క గుణ తెలిసినవాగు గతించిన వారలగూర్చి గాని, అనగా అజ్ఞానమునకున్నా, బ్రతికి యుండు వారలగూర్చిగాని, అనగా జ్ఞానమునకున్న సములై యుందురు.

అర్జు:- ధుఃఖించుటదోషమా, అనగా, ఈపాపములో యుండుట దోషమా;

కృష్ణ:- ఎవనిరిగూర్చి ధుఖించితివి, దశేంద్రియాధిపతి భీష్ములును, పంచతన్మాత్రాధిపతి ద్రోణుడు త్వక్కుఅనే దేహములు శాశ్వతములని ధుఖించితివి. అట్లులైన సీతాతతండ్రులు యేరి, అనగా పంచభూతములు కూడికయే సీతండ్రులు, పంచభూతముల కూటస్థుడే సీతాత. వారందరు ఏమైరి?

అర్జు:- హేమాధవా! ఈస్థూలాంగముపై యున్న చర్మమనే త్వక్కు అశాశ్వతమైయున్నది. ఈచింతనాకేల యిట్లు కలిగెను.

కృష్ణ:- వేదవాక్యములు పల్కితివే అనగా పంచభూతములతో కూడినది ఈశరీరము.

అర్జు:- శరీరముయొక్క గుణ పంశములు దెల్పుము మాధవా?

కృష్ణ:- కఠిన మైనది పృథివి, ద్రవమైనది అప్య, ప్రిష్ణమైనది యగ్ని, చంచరించు స్వభావము వాయువు, ద్వాగ్రము కలది ఆకాశము ఇదిగాక జ్ఞానేంద్రియములు ఆకాశవంశం యీ ప్రకారము పంచభూతములు కాక ఇరువదివిదు తత్త్వములతో కూడిన ఈస్థూలాంగమునకు ధుఖమేల. సుఖ ధుఖములకు ఎవడు సముదో వాడు జ్ఞాని, వాడు మహావ్రత్తముడు. త్వక్కు వాయువంశం, శత్రువు యగ్నివంశం, జింహ్వా జలవంశం, ఘ్రాణ పృథివివంశం.

అర్జు:- పరమాత్మా ఆత్మానాత్మ తరచుడములో ఏ

త్యాగము, ఏసాధన, ఏవై రాగ్యము యుంటే మోక్షము దొరుకును?

కృష్ణ:- దాశీలు, భటులు, పుత్రులు, బంధువులు, వాహనములు, ధనము, ధాన్యము, బంగారు హారములు ఈ ఎనిమిది అష్ట బోగములు. అవిద్య, రాగ, ద్వేష, క్రోధిని, అభినివేష ఈ ఐదు పంచకైషములు. దయ, మోహము, భయము, సంశయము, గులము, బలసీలత, రుగస్వము ఈ ఎనిమిది అష్టపాశములు.

అర్జు:- జీవేశ్వరులు మాయాసంభంధము గలవారని తెలుసుకొని సకల విశేషములను నేతి నేతి లేదు లేదు అని త్యజింపగా ఏది విశేషించి మిగులుచున్నదో అదియే అధ్వయమైన రెండవది లేని బ్రహ్మము అని జీవుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- దేహేంద్రియ ప్రాణాదులన్నియు అనిత్యము అని తెలుసుకోవడము నిత్యా నిత్య వస్తు వివేకము దీసిపెరు. విరాగము పొందవలయును. శమమనగా అంతఃకరణ నిగ్రహము, దమ యనగా బాహేంద్రియ నిగ్రహము, తిత్తిక్ష యనగా సుఖదుఃఖములకు వోర్చియుండుట, ఉపరతి యనగా పరమాత్మయందే క్రీడించుట, సమాధానమనగా చిత్తమును పరమాత్మయందే నిలుపుట, శ్రద్ధ యనగా గురువునందునూ,

వేదమునందునూ, శాస్త్రములయందునూ విశ్వాసముంచుట దీనిపేరు శమాదిషట్కు-సంపత్తి. ఫలభోగవిరాగము పొంద వలయును. పుష్ప, చందనవస్త్రభూషణస్త్రీ, యిండ్లు తోటలు భూములు యివి యిహమూత్రార్థ ఫలభోగ విరాగము. ముముక్షుత్వము - తాపత్రయముచే గాల్పబడి జీవుడు శాంతి యెప్పుడు గలుగునో యని నిరంతరమునూ చింతించుట. దీని పేరు మోక్షేచ్ఛ.

అర్జు:- పుణ్య, పాప కర్మానుసారముగ బొందియుండు దేహమును తాను పొందని దేహమునలె తలంచుకొనియుండు ప్రాణియైన అభ్యాసిజీవు డనబడును. యిదియేనా హే కృష్ణా దీని సూత్రము?

కృష్ణ:- జనన మరణ లేనిది బ్రహ్మ, విష్ణు, మద్ర సదా శివాండములు. అండములలోని వృక్షములు, పర్వతములు పంచభూతములతోడి సూర్య, చంద్ర ఆత్మ అష్టప్రకృతులయ్యెను. అనగా స్వాదిష్టయందు బ్రహ్మ మణిపూరకం వద్ద విష్ణు అనాహతయందు శివుడు, శరీరమే అండము, రోమములే వృక్షములు, ఎడమభాగమే మందరగిరి, కుడిభాగమే కైలాసగిరి, మధ్య మహామేరు పర్వతము, యివియే. సహస్రారమే ఆకాశము, లలాటమే వాయువు, కంఠమే అగ్ని, అనాహతజలము, నాభిస్థానమే పృథివి, పంచభూతములు అయిదు మనోబుద్ధి చిత్త, యీ ఎనిమిది ప్రకృతులతో గూడి యున్నది.

అర్జు:- జీవుడనే అర్జునుడు పరమాత్ముని ఏలాటి సంకల్పములు లేక దేహము అనగా 25 తత్వములతో గూడిన స్థూలాంగమే దేహి. అనగా 18 తత్వములతో గూడిన సూక్ష్మాంగమే వీటి గుణములు తెలుపుము యని ప్రార్థిస్తూ యున్నాడు, అర్జునుడు.

కృష్ణ:- జీవుడా ఆత్మ యనగా నిత్యమయినది. ఎట్టి దనగా 25 తత్వములతో గూడినది. బాహ్యేంద్రియస్థూలాంగము. యదియే అండము. 18 తత్వములతో గూడినది సూక్ష్మాంగము. యదియే పిండము. అనాహతయందు స్పృదయ కమలము, దానిలో యున్న మట్టి గుండెకాయ భూమి, నల్ల గుండెకాయ జలము, పైత్యసంచి అగ్ని, నురదబ్బావాయువు, ముక్కెన గుండెకాయ ఆకాశము, వీటికే బ్రహ్మాండమని పేరు. ముక్కిన గుండెకాయ యనగా హృదయ కమలము. దానిలో యున్నదియే ఆత్మ. అదియే అంతర్జ్యోతి. దానిని చంపిన చచ్చేది గాదు. దానిని ఏమిచేసిననూ చలనము లేనిది. దానిని కమ్మకొని యున్న దేహము ఎప్పుడో ఏ వేళనో పోవ సంసిద్ధము. శాశ్వతము కాదు. ఓ జీవుడనే అర్జునా!

అర్జు:- రజో, తమో, సత్వ యని మూడు గుణములు. ఆ మూడు గుణములలో సత్వజ్ఞానస్వరూపము. రజో ఆగ్రహస్వరూపము. తమో అజ్ఞానస్వరూపము అనగా ఏమియు తెలియ

నిది గనుక రజో, తమో రెండునూ కలసి రజోకు బలము తమో. తమోకు బలము రజో. యీ రెండునూ అయిక్యమై పొందుగా యుండును గనుక అహం అనే స్వరూపము దేనిచే పుట్టబడినదో నాకు చక్కగా తెలియపర్చుము శ్రీనాథా!

కృష్ణ:- పూర్వము చెప్పబడిన రజోగుణమే అహం. ఆ అహం తమోగుణము ద్వారా అజ్ఞానము గూడుకొని నేను నాకు మించిన వారు లేరని పలుకుచుండును. నేను, నేను అను అహంను సంహరించడమునకు చిన్న సూత్రము గలదు. అది యెట్లనిన జలము జలములో గలియుట వలన 1 రసమనే రుచిని కట్టవలయును. 2 జలము ఆకాశములో కలియుట వలన శబ్దము కట్టవలయును. 3 జలము వాయువులో గలియుటవలన స్పర్శము కట్టవలయును. 4 జలము అగ్నిలో గలియుటవలన రూపము కట్టవలయును. 5 జలము పృథివిలో గలియుటవలన గంధము కట్టవలయును. 6 అగ్ని అగ్నిలో గలియుటవలన శక్తువు కట్టవలయును. 7 అగ్ని ఆకాశములో గలియుటవలన చెవులు కట్టవలయును. 8 అగ్ని వాయువులో గలియుటవలన చర్మము కట్టవలయును. 9 అగ్ని జలములో గలియుటవలన నాలుక కట్టవలయును. 10 అగ్ని భూమిలో గలియుటవలన ముక్కు కట్టవలయును. యీ పది ఇంద్రియములు యెప్పుడు గట్టినామో అప్పుడే అహం నశించును.

అర్జు:- శ్రీవణ, మనన, ధ్యానము అనగా వినినదానిని

మనసున యిమిడ్చుకోలేక అనగా ఆచరణ లేక పైన చెప్పబడిన యీ పది ఇంద్రియముల ద్వారా భంగమవుతూ యున్నాము కృష్ణా.

కృష్ణ:- ఆ పరమాత్ము నీలీలలు, వారియొక్క ఓంకార ధ్వనులు విననివానివలన జీవుడనేవాడు వ్యర్థమతుతూ యున్నాడు.

అర్జు:- గోవింద! పూర్వము శుక్ల పోణితములచే బీజమై యున్నప్పుడు నీవు నాకు బోధించిన బోధ మరచితిని. నీవే పరమాత్ముడవు. నేనే జీవాత్మను. సుజ్ఞానముతో వినదను. ఇక నొకసారి చెప్పుము.

కృష్ణ:- జ్ఞాన, మనో, బుద్ధి, చిత్త, అహం యీ అయిదు ఆకాశ తత్వములు సమాన, వ్యాన, ఉదాన, ప్రాణ, అపాన యీ అయిదు వాయు తత్వములు. శ్రోత, త్వక్కు, చక్షు, జిహ్వ, ఘ్రాణ యీ అయిదు అగ్ని తత్వములు. శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధ యీ అయిదు జలతత్వములు. వాక్కు, పాణి, పాద, గుహ్యం, గుదము యీ అయిదు పృథ్వీ తత్వములు, ఇటుల అయిదు అయిదుల 25 తత్వములు ఏర్పడి పంచీకరణి ప్రకారము జీర్ణములైన దేహములనగ ఇంద్రియములు లయమైయ్యేటప్పుడు పృథివి భూతమైన పాయువు. ఉదకమందు లయించును. జలభూతమైన రసము అగ్నిలో లయిం

చును. అగ్నిభూతమైన చక్షువు వాయువునందు లయించును. వాయుభూతమైన వ్యానవాయువు ఆకాశమందు లయించును. ఆకాశభూతమైన జ్ఞాత ఆత్మతో గలియును. యీ ప్రకారముగ లయించి అవుసాన కాలమందు జీగమైపోయి ప్రారబ్ధకర్మను బట్టి తిరుగ జన్మము వచ్చుచుండును. శరీరము మారుతున్నదే గాని జీవుడు మారడములేదు.

అర్జున:- భీష్మ, ద్రోణాదులపై నేను బాణములను ప్రయోగించిన నవి వారిని బాధింపవా కృష్ణా?

కృష్ణ:- వాక్సద్గుణములు నాలుగు. అవి యెట్టివనగా జిహ్వతో నదా నిజముజెప్పుట, భగవంతుని పురాణములు చెప్పుట లేక వినుట, మంచి మాట లాడుట అనగా రజో, తమో గుణములు లేక యుగడుట, హితములను వాక్రుచ్చుట సత్వగుణములతో యుండడమే హితము. ప్రయోజనముగా పలుకుట యెప్పుడున్న భగవంతుని విషయమై త్యాగముతో నుగడుట. శరీర సద్గుణములు మూడు. అవి యెట్టివనగా తీర్థ యాత్రలు చేయుట అనగా ప్రాతఃకాలమునందు కాలకృత్యములు తీర్చుట, దంతశుద్ధి చేయుట, స్నానముచేయుట, ఇది యే యాత్ర. మనస్సుతో దానముచేయుట అనగా సూర్యునికి ఆర్ఘ్యము వదలుట. మనసు సద్గుణములు మూడు. అవి యెట్లనగా సద్భక్తి అనగా ఇంద్రియములను బంధించుట. ఇది సూలాంగము. నిరాశ బంధించిన ఇంద్రియములను నిష్కా-

ముడై యుండుట. ఇదియే సూక్ష్మాంగము. తపశ్చింత అనగా మనస్సును సదా భగవంతుని యందుంచుట. యీవిధముగా యున్నది శరీరనిర్మయము. గనుక జీవునకు చావులేదు. ఆత్మా నాత్మ తరచడమే యుద్ధము చేయుము ధనంజయ.

అర్జు:- మాధవా! ఈ యుద్ధముపేరు ఏమని చెప్ప వచ్చును, తెలియపరుచుము కృష్ణా?

కృష్ణ:-దీనినే శరీర యాగమందురు. అది యెట్టిదనగా ఆత్మయే యజమానుడు అనగా జీవుడు. ఇంద్రాదిదేవతల కంత అధిపతియైనవాడు జీవుడు. వీడే యజ్ఞకర్త. బుద్ధియే పత్ని. జీవునకు భార్య బుద్ధి. వేదములే మహర్షిజులు. అనగా సత్యవాక్కులు, క్రూరవాక్కులు ఇవి వ్యాహృతులు. అహం కారమే అద్వరుడు. చిత్తమే హూత, ప్రాణవాయువే బ్రాహ్మణచంచి, అపానవాయువే ప్రతిప్రస్తాత, వ్యాన వాయువే ప్రస్తోత, ఉదానవాయువే ఉద్గాత, సమాన వాయువే మైత్రావరుణుడు. శరీరమే వేది, అనగా యజ్ఞశాల, నాశికయే ఉత్తరవేది, శిరశ్చే ద్రోణకలశము అనగా యజ్ఞగుండము, దక్షిణహస్తమే సృవము, సవ్యహస్తమే ఆజ్యస్తాలి, శ్రోత్రములు ఆధారములు, నేత్రములే ఆజ్యభాగములు, మెడయే వశోద్ధార, పాదమే పోత, ఋత్విక్కులేషుడు పంచ తన్మాత్రులే సదస్యులు. మహాభూతములే మంత్రవిశేషములు, భూతములే సోమయాజులు, నాలుకయే యిడ, దంతోష్ఠములే

నూత్నవాకము. తాలువే శంయు వాకము అనగా దనడ, స్మృతి, దయ, ఓర్పు, అహింస నాలుగు మంత్రములు. ఓంకారమేయూపము, ఆశయే రచన, మనసే రథము, కామమే యాగార్థమైన పశువు, తల వెండ్రుక లే దర్భము, జ్ఞానేంద్రియములే యజ్ఞ పాత్రలు, కర్మేంద్రియములే సావిస్సులు, అహింసయే ఇష్టులు, త్యాగమే దక్షిణ, మరణమే అవబృదస్థానము, ఓయీ జీవుడనే అట్టినా ఆకాశ, వానువు, అగ్ని, జలము, సృధివి యీ అయిదున్ను ఇంద్రియములకు అనగా శ్రోత్ర, త్వక్కు, చక్షు, జిహ్వా, ఘ్రాణ, శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధ వీటికి అనగా యీ పంచభూతములకు ఇంద్రియములు అయిక్యమైయున్నవి. ఇంద్రియములు ఆత్మకు అయిక్యమైయున్నవి. గనుక ఆత్మ చలనములేనిది. వికారములేనిది. నిర్వికారమైనది. అట్టినా ధుళింపకుము.

అర్జు:- హే పుండరీకాక్ష అగతఃకరణములు కట్టి బాటులేక అనగా మనో, బుద్ధి, చిత్తి, అహంకారము ఈ నాల్గింటిచేత శోకము ఉత్పత్తియెను. మాధవా! ఏమిచేయుదును?

కృష్ణ:- ఓయీ జీవాత్మా! అగతఃకరణ కలవరముచేత సత్యము అసత్యముగా తోచును. అగతఃకరణము నాశనము ఎప్పుడు అవునో జ్ఞానస్వరూపిగా నున్నాడు. ఆత్మకు అన్యమైన వస్తువులు స్వప్నమునంటిదని నిశ్చయించుకోవలయును.

అర్జున:- పంచమలములచేతజీవుడ నే అర్జునునకుచక్కగా తెలియక బోధపడలేదు. అవి ఏవి యనగా 1 ఆణవమలము, 2 కార్మికమలము, 3 మాయికమలము, మాయేమలము, 4 తిరోదానమలము అనగా ఆణవమలము పరబ్రహ్మ విషయిక జ్ఞానము అప్పుడప్పుడు కలుగగా దానిని మరుగు పరుచునది. కార్మికమలమునగా వేదాంత శాస్త్ర విషయములను గురువులు బోధించునపుడు దానియందు బుద్ధిని చొరనీయనిది. మాయికమలమునగా పరబ్రహ్మ విషయిక జ్ఞాన వాసనలను యెప్పుడును కలుగనీయనిది, మాయేమలమునగా పాప కాగ్యములయందు మనస్సును ప్రవేశపెట్టునది. తిరోదానమలము నిత్య సత్య పరిపూర్ణ పరబ్రహ్మమందు అనిత్యబుద్ధిని పుట్టించి పరబ్రహ్మమునకంటె వేరుగా దేవతలు మంత్రములు, క్రియలు మతములు, సాధనములు కలవనియు అవి సత్యములనియు చెడుబుద్ధిని కలిగించి జనన మరణాది దుఃఖములను అనుభవించజేయునది. అందునలన జీవుడను అర్జునునకు బోధపడలేదు.

కృష్ణ:- బ్రహ్మజ్ఞానమునకు పాత్రుడగువాడు విహితమగు గూఢాసనచేత ఇండ్లు, తోటలు అనగా స్థూలాంగమే ఇండ్లు, సప్తఅజ్ఞానభూమికలే తోటలు, భూములు. త్వగీంద్రియమనే భూమి, అజ్ఞానమనే ద్రవ్యములు, పంచకేషములనే ధాన్యములు వీటియందు ఆశ లేక నశింపుజేసినవాడు నిస్కాముడై క్రోధము లేనివాడై ఇంద్రియ నిగ్రహము గలవాడై

యుండవలయును.

అర్జు:- జ్ఞానియైనవాడు ఏబహ్మము. నిర్వికల్పమయినదో అసంతమయినదో, కారణములేనిదో, సమానములేనిదో ఊహింప నలవికానిదో, అనాదియైనదో దానిని తెలియుటయే బంధము వీడిపోవుట. ఇదియే నిశ్చలమైన తత్వము. మాధవా ఇంతేనా, ఇంకా అనుమానమున్నదా?

కృష్ణ:- కాను సగకల్ప లేని మనస్సు శుద్ధమైనది. మనస్సు విషయములందు ఆసక్తి గలుగుటయే బంధము. హృదయము నందుగఱు సగకల్పము క్షయమగు సంత నగకు మనస్సును బంధించవలయును.

అర్జు:- జీవుడనే అర్జునుడు సాధనము లేక యోగము తోనే యుండెదను. అని ప్రార్థిస్తూ యున్నాడు. అనగా సాధనలు లేక యోగము, యోగము లేక సాధనలు యెప్పటికి గూడదు. యీ రెండును యుండవలయునని జీవాత్మ ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- జీవుడనే పార్థా! నీవు ఇంద్రియములకు, ఇంద్రాది దేవతలకు అధిపతియైన రాజువు. అనగా క్షత్రియుడవు గనుక నీవు ఇంద్రియములనే సైన్యమును సంహరించిన అదియే క్షత్రియ ధర్మము.

అర్జు:- పుండరీకాక్ష! బీజము అనగా మనస్సుయొక్క

వికల్పన చేత బుట్టిన ఈ అజ్ఞానవృత్తులే నాబంధువులు. వారిని చంపుట పాపము కదా యని జీవుడ నే అర్జునుడు కోరుతూ యున్నాడు.

కృష్ణ:- ధర్మము అనగా సత్యముచేత సాధనాచతుష్టయములు నాలుగున్నూ, అష్టాంగయోగములు ఎనిమిదిన్ని, ఈషణత్రయములు మూడున్నూ, రాగ ద్వేషాదులు పద మూడున్నూ సప్తఅజ్ఞానభూమికలు ఏడున్నూ, సంసారచుట యే ధర్మము. అదే మోక్షమునకు హేతువగును.

అర్జు:- జీవుడా ఈఅజ్ఞానవృత్తులను చంపుట యుక్తమే గాని భూతకాలము. అనగా తల్లి గర్భమునందు పుట్టుక మునుపే భూతకాలము. ఇప్పుడు జరుగుచున్నదే వర్తమాన కాలము. ముందురాబోవుకాలము భవిష్యత్తుకాలము. ఆకాల మునకు ఈఅజ్ఞానవృత్తులన్ని ఏమానాయని జీవుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- జీవుడా నీవు పూర్వము శుక్లక్షోణితములచే బీజమై యున్న అణువుస్వరూపముగా యున్నప్పుడు జాగర మనే ప్రకృతియే యుద్ధము నిన్ను చుట్టు కమ్ముకొనియున్నది. ఇట్టి ధర్మయుద్ధములో జీవుడా నీవు జాగరము కావలెనని కోర లేదు. దానియంతట అదే గూడినది. గనుక జాగరమనే ప్రకృతికి రాజుగా యుండి నీవు దయతో వాటిని సంహరించ డం యెందుకు అని యూహ పడినట్లయితే ఆ అజ్ఞానవృత్తు

లన్ని జాగరమునకు రాజుగా యుండి మమ్ముల చూచిన తోడనే భయము చెందెను. అని పరిహాసము జేయుదును.

అర్జు:- ఉపాది లేనిదియు సత్తెనదియు ఏకమయినదియు మాయలేనిది యేదియో అదే బ్రహ్మము, అదే కీర్తి, అటు నంటి కీర్తికూడ నాకు నలదు మాధవా!

కృష్ణ:- అసత్తెన సగసార విషయమును ఆకలి, దప్పి, మోసాం, మదం, మాత్సర్యం కలుగ జేయునదియేదియో దాని యొక్క సగసర్గ మే చేరిక యే సరికము. అది యే నీవునకు మరణము.

అర్జు:- శేబ్దాది విషయములు లేకపోయినను తత్త్వాల మున వాసనామయమయిన శేబ్దములను జాగ్రత న స్మరముక్తి వాసనతో గూడియుండు పదునాలుగు కరణములచేత నెప్పుడు గ్రహించుచున్నాడో అది స్వప్నావస్తా యని చెప్పబడును.

కృష్ణ:- సూర్యా ద్యభిమాన, దేవతలనలన! అనుగ్రహింపబడిన, విషయమును మనస్సు మొదలగు జ్ఞానేంద్రియములు ఐదు. కర్మేంద్రియములు ఐదు. అంతఃకరణములు నాలుగు శబ్దాదివిషయములతో గ్రహించుచున్నాడో ఆత్మకు జాగ్రత నస్తా యని చెప్పబడును. జాగ్రత లేకపోవుటయే అజ్ఞానవృత్తులనే కారవులకు కీడినట్లు తోచును. గనుక జీవుడనే పార్థా! ఇంద్రాది దేవతలకంతా రాజుగా యుండి నీవు యిటుల బల్కుట క్షత్రియ ధర్మము గాదు.

అర్జు:- పుండరీకాక్షా! నన్ను స్వప్నావస్థలో యుండు మన్నారా లేక జాగ్రతావస్థలో నుండుమన్నారా ఏదో తెల్పుము?

కృష్ణ:- జీవుడనే పార్థా! చెప్పెద వినుము. మమ, దమ, తాపత్రయములు, రాగ ద్వేషములు, ఈషణత్రయములు సప్తఅజ్ఞానభూమికలు. అహం, ఆశ, ఆకలి, దప్పి, మోహం, భ్రాంతి యివియే గొప్ప సంసారము. దీనిపేరే మహారణ్యము. దీనియందు క్రూరమృగములు, దొంగవాండ్రు, ఉచ్చులు యున్నవి. వాత, పైత్య, శ్లేష్మాదులతో కూడిన గోగము లని తెలియవలెను. మంచి మోహినీస్త్రీ తిరుగుతూయున్నది. దాని పేరు ముసలితనములని తెలియవలయును. యివి గాక ఐదు తలలు గల ఏనుగులున్నవి. శ్రోత్ర, త్వక్కు, చక్షు, జిహ్వ, ఘ్రాణము. ఇవియే ఏనుగులు. ఈయడవిలో గావి యున్నది. ఆబావిలో గొప్ప సర్పమున్నది. ఆసర్పమే యము డని తెలియవలెను. ఆయడవిలో గొప్ప తీగెయున్నది. ఆతీగె జన్మరహిత మయినంతవరకువుండే ఆశ. ఇదిగాక గావియొడ్డున ఒక వృక్షమున్నది. ఆవృక్షమే ఆయుసు అని తెలియవలెను. ఆచెట్టువద్ద ఒక ఏనుగు యున్నది. దానిపేరు సువత్సరం. ఆ ఏనుగుకు శిరస్సులు ఆరు యున్నవి. పదిరెండు పాదములున్నవి. అవియే ఋతువులని తెలియవలెను. లేక పదిరెండు మాసము లని తెలియవలెను. ఆచెట్టువద్ద రెండు ఎలుకలు మొదలు

కొలుకుచున్నవి. ఆ ఎలుకల పేరే రాత్రులు, పగలు యని తెలియవలెను. ఆచెట్టుకు తుమ్మెద లున్నవి. వాటి పేరే కామములు లేక కోరికలు. ఆచెట్టుకు తేనెపట్టు ధారలు కురియుచున్నవి. అవి కామ రసములని తెలియవలెను. తేనెపట్టు ఆయువని తెలియవలెను. వానివలన జీవుడు పైన జెప్పబడిన వాటియందు జేరి ఆశక్తులగుచున్నాడు. ఈ బంధనలు పోగ లుద్బుటయే యుద్ధము.

అర్జున:- యోగులకు యోగి బలముచే రాగము, మోహము, స్నేహము, కామము, క్రోధము యీ చేడుగుణములు నశించినపుడు గొప్ప అధికులగుదురు. చేడు గుణములు ఎవరికి నశించునో వారికే జయము కాబోలు.

కృష్ణ:- జీవుడ నే పార్థా! సాధన యోగములతో గూడి మూడు బంధనలు అనగా మాలాధారం, ఉడ్యాణ, జాలంధర వీటితో అజ్ఞానవృత్తులనే కారవులను సంహరించుట అనగా త్యాగముతో ఆధారము, స్వాదిష్ట మణిపూరకం అనాహత విశుద్ధ ఆగ్నేయస్థానమే చేరుటయే స్వర్గము లేక రజో, తమో, సత్వ యీ మూడు గుణములకు అతీతుడై ఎప్పుడు గలుగునో అప్పుడే నాశరహితమైన ముక్తికాంతతో గూడి రాజ భోగములు అనుభవింతువు. జీవుడ నే పార్థా! లెమ్ము.

అర్జున:- సుఖము. మనస్సు నిర్మలముగా యుండుటయే

సుఖము. దుఃఖము: సంకల్ప వికల్పములతో యున్న మనసే దుఃఖము. యీ రెండింటికి సమిష్టితో యుండుట వలన పాపము లేదు. అని జీవుడు ఆలోచించుచున్నాడు.

కృష్ణ:- జీవుడు యిహము స్థూలాంగమున కున్నా, పరము స్ూక్ష్మాంగమున కున్నా యీ రెండింటికి సమిష్టై నిష్కాముడై ఫలమును ఆశించక నిర్వికల్పసమాధియై యుండుటయే యుద్ధము చేయుట. అటుయందున నీకు ఏలాటి పాపము అంటుదు.

అర్జు:- ఓ మాధవా నన్ను చోరులు, అరిష్టద్యైములు, కిరాతకులు, సప్త అజ్ఞాన భూమికలు, అష్ట మదములు అనే ఏనుగులు, యీషణత్రయములనే పాశములు వీరు నాతో స్నేహము చేయుటయే పాపం. వీరు నన్ను విడిచి పోవుటయే నాకుముక్తి. వీరు నన్ను వదిలపెట్టి వెళ్లు మార్గమైన నాగన ఒక సూత్రము చెప్పము.

కృష్ణ:- కామము బుట్టుటకు అవిద్యే కారణము. కర్మలు చేయుటకు కామము కారణము, యీ రెండింటికి వలన పునర్జన్మ, మరణములు, సంసారదుఃఖములు గలుగుచున్నవి. మరియు లోభ, మోహ మనెడి గుణములు పాప కర్మములను జయించును. అట్లు జయించుట వలన అవిద్య యనెడి భూమి మిక్కిలి దట్ట మయిన దగుచు కర్మముల నెడు విత్తనములను మొలకలెత్తింప చేయుచుండును. మనుష్యుని హృదయమందు

సుఖ దుఃఖ విషయములు చిక్కు పెట్టుచుండగా మానవుడు ఆ యా కార్యములను చేయుచుండును గాని ముదిమి చావుల చేత దేహమునశించెడి విషయము తెలియక అజ్ఞానమునందు మునిగియున్నాడు. గనుక ధన, బంధు, భోగములు మొదలగు నవినన్నియు స్థిరములు గావనియు తనకు ఎరువులయి యుండి వెనుక నశించుననియు యిట్లు తలచినయెడల శాంత గుణము గలుగును. ఆ శాంతిచేత మోక్షము పొందెను.

అర్జు:- సంకల్పములే పాపములు. అవి వీడిపోవుటయే మోక్షము. అని జీవుడనే అర్జునుడు ఆలోచించుచున్నాడు.

కృష్ణ:- సాంఖ్యమనియు సన్యాసమార్గమని యోగము కర్మమార్గమనియు జ్ఞానముతో గూడినది సాంఖ్యము సూత్రాంగములో నున్నది యింద్రియములతో గూడిన తత్త్వములు. సూక్ష్మాంగములో యున్న గుణములను ఆచరింపజేయుటయే కర్మయోగము.

అర్జు:- రజో, తమో గుణముల రేటికిని వర్జింపునది సత్త్వగుణమనే జ్ఞానము వృద్ధియైన పిమ్మట నిష్కామబుద్ధితో జాగ్రత స్వప్న సుషుప్తులలో గూడ గుణములను ఆచరింపజేయుటయే ప్రతి మానవునకునూ సత్త్వమగు పుణ్యార్థము. యోగకర్మముతో గూడిన జ్ఞానమని జీవుడనే అర్జునుడు ఆలోచించుచున్నాడు.

కృష్ణ:- ఆకాశము అగ్నిలో గూడుటవలన బుద్ధియ నే యింద్రియము బుట్టెను. కార్యా కార్యములు నిశ్చయించు నట్టిది బుద్ధి. నిశ్చయములేని బుద్ధి వాసనత్రయములలో లోక వాసన గాఢేంద్రియముల వింతలు ఆలోచించుట దేహ వాహన. సూక్ష్మేంద్రియములను గుణములను తర్కించుట శాస్త్రవాసన. చిత్తము జ్ఞాతతో చేరుటయే వాసనత్రయ ములు. యివియే శాఖము. ఒకటి ఒకటిగా స్ఫురించుచున్న గుణములే కొమ్మలు. బుద్ధి యనగా తెలిసికొనుటయే కర్మ చేయవలయునని నిచ్చవాసన మనస్సునందు వెడలును. బుద్ధి సిరములేదో వారి మనస్సునందు క్షణమునకు తరంగములు ఎన్నో ప్రయాణమవును.

అరు:- సత్యగుణములతో గూడిన జ్ఞానము. అజ్ఞాన మును ఆచరణ పెట్టునదియే కర్మయోగము. అని తీర్పుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- సత్య, రజో, స్తమో గుణములు. సత్య గుణ మే ఉ కారము విష్ణు. రజోగుణమే అ కారము బ్రహ్మ. తమోగుణమే మ కారం రుద్రుడు. యీ మూడు గుణములే ఆకలి, దప్పి, భ్రాంతి, మోహం, లబ్ధి, భయం ప్రకృతియొక్క సంసారమని తెలియనలయును. ఈ గుణములు నశించువరకు జనన మరణములు తప్పవు. సరియైన జ్ఞానముతో గూడి త్రిగుణరహితుడై గుణములు నశింపజేయుటయే కర్మయోగం దీని పేరే నిష్కామము.

అర్జు:- జీవుడు యజ్ఞములు తామకు కర్తవ్యములను తలంపుతో నీయజ్ఞములను చేయవలయును. కామ్య బుద్ధులను విడిచిపెట్టవలెను. యజ్ఞములను విడిచిపెట్టగూడదు. అని జీవుడ నే పాదుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- జీవుడా! నానా అజ్ఞానవృత్తులచే భ్రమజేందిన ఆకాశభూతము. అగ్నిలో చేరుటవలన బుద్ధి సమాధి వృత్తి యందు స్థిరమునూ, నిశ్చలమునూ అయినప్పుడు యాసామ్య బుద్ధి రూపమగు యోగము నీకు ప్రాప్తమగును. అనగా శ్రోత్రేంద్రియములు బంధించవలెను.

అర్జు:- పుండరీకాక్షా! ఆకాశభూతము హయపురోగి లియుటవలన యా దగటికొయెక్క గుండెక రేగి మనస్సునూ మాదెను కాబోలు. అట్టి మనస్సుయొక్క ఆచరణ ఎట్టిది?

కృష్ణ:- జీవుడా! ఆకాశతత్త్వము హయపురోగి తత్త్వమునూ ఆకాశములో చేర్చక యుండిఉండే నిశ్చల తత్త్వము, దీనిపేరే స్థితప్రజ్ఞాడు. అని లేక మనోతత్త్వమనిచేరు.

అర్జు:- మనస్సుతో గుండెన ఆచరదృష్టి తోగన ప్రకాశమునకు దగ్గరమునకు కారణమై యుండును. యదిరేగి నానిశ్చయము.

కృష్ణ:- మనస్సు చంగల స్వరూపము లేక సుఖము నందు ఎవరికి ఆనంద్ లేదో అనగా తపస్సునందు దగ్గరము లేక

యుండిన వారే మహా ముని.

అర్జు:- అంతరింద్రియములు నాల్గు, పంచప్రాణములు ఐదు, జ్ఞానేంద్రియములు ఐదు, పంచతన్మాత్రలు ఐదు. కర్మేంద్రియములు ఐదు. యీ 24 యింద్రియములు బంధించిన అనగా జ్ఞాత యనే తెలివితో నుండవలయును. అని జీవుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- కూర్మము అనగా స్పర్శ. తన్మాత్రయగు వాయుభూతము త్వగీంద్రియము యీ భూతమును కూర్మమని చెప్పిరి. అదియు గాక కూర్మమును చర్మముతో పోల్చుట తాబేలు పైచర్మము పెంకువలె నుండుటను బట్టియే కొండ నైననూ గదలింపు బూనినది. వికృతవాయువు గాన మందర పర్వతమును కూర్మమెత్తినట్లు చెప్పెను. అదియును గాక ఆత్మక్షేత్రజ్ఞుడని పేరు గలిగి వాయువుయొక్క ఆధారము వలన జీవము గలవాడై సంచరించుచుండును. అట్టి క్షేత్రజ్ఞుని శరీరము క్షేత్రమను వాయుభూతము ధరించుచున్నది. యిది స్పర్శ. తన్మాత్రసూచన అనగా స్పర్శ యన తాకుట. బాహ్యేంద్రియము. సూక్ష్మాంగమునకు యీ మనస్సనే వాయువును వాసనత్రయములోకి పోనివ్వక బంధించవలయును.

అర్జు:- నిరాహారుడగు వానికి విషయములు నివర్తించినను అనగా సత్వగుణమే నిరాహారము. ఆగుణము వలన చంచలమే విషయములు నశించినప్పటికిని పూర్వము యున్న

రజో, తమో గుణముల వలన అప్పుడప్పుడు చంచలమనె అభి
లాష వదలదు. పరబ్రహ్మము యొక్క యనుభవము కలిగిన
పిదప సర్వవిషయములును వానియందున్న చంచలమనే అభి
లాషయు వదలిపోవును. అని జీవుడు ఆలోచించుచున్నాడు.

కృష్ణ:- పంచభూతములతో గూడిన పృథివియే కుంతి.

ఆపృథివికి గలిగిన జీవుడా! యింద్రియ దమనార్థమే అనగా
భాష్యేంద్రియములే దమ. ఆ దమ యనే గుర్రములు మన
స్సును పెడత్రోవలకు గైకొనిపోవును. అనగా మనస్సే కళ్ళె
ములు, బుద్ధియే సారథి. గనుక కళ్ళెములను బుద్ధి యనే
సారథి గట్టిగా పట్టుటయే యోగము.

అర్జు:- ఈ యింద్రియము లన్నింటిని వశపరచుకొను
టయే నిష్కామము కాబోలునని జీవుడు ఆలోచన చేయు
చున్నాడు.

కృష్ణ:- జీవుడా! యింద్రియములు చలనముచే సంఘము
అనగా ఒకటి కొకటి తోడై కామము పుట్టును. అనగా కోరి
కలు. ఆకోరిక నుండియే క్రోధము పుట్టును సుమా.

అర్జు:- క్రోధము నుండి సమ్మోహము అనగా అవి
వేకము, వాటినుండి భ్రమ, భ్రమనుండి బుద్ధి నాశము. వాటి
నుండి సర్వస్వమునూ నశించును. ఓహో చాలా కష్టముగా
నున్నదే యని జీవుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- యోగశిధి లేనివానికి నిశ్చలమైనబుద్ధి ఆచారమనే నిష్ఠ యుండదు. నిష్ఠ లేనివానికి శాంతియుండదు. శాంతము లేనివానికి సుఖముండదు. అనగా మనస్సు యొక్క చంచలము నశించడమే యోగము. అదియే బుద్ధి, అదియే శాంతము, అదియే సుఖము.

అర్జు:- యింద్రియములు వెనుక లగ్నమయి యున్న మనస్సు నీటియందున్న గాలివలె పురుషునియొక్క బుద్ధిని హరించుచుండును కాబోలు. అని జీవుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- జీవుడనే పార్థా! త్రిగుణములనగా రజో, తమో, సత్వగుణములు చలనము లగుటయే రాత్రులనిపేరు. ఆగుణములు చలనము లేక నిశ్చలముగా యుండుటయే స్థిత ప్రజ్ఞుడని పేరు. గుణములు నిశ్చలమై యుండుటయే పగలు.

అరు:- మాయ యనే సముద్రము తనహద్దును అనగా ఎవ్వనియందు విషయములన్నియు నిర్మలమనే మనస్సును చెడగొట్టుకుండ యుండునో యతడే నిజమగు శాంతిని బొందును కాబోలు. అని జీవుడు ఆలోచన చేయుచున్నాడు.

కృష్ణ:- రాగము, ద్వేషము, కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము, ఈర్ష్య, అసూయ, దంబము, దర్పము, అహంకారము ఈ పదమూడు గుణములు నశింపుజేసెడి వారు ఎవరో వారే చిత్తశుద్ధి గలిగినవారు.

అజ్ఞుః— మాధవా! చి త్తశుద్ధిగలిగినదని ఎట్లు తెలియును?

కృష్ణః— అనగా కోరికలు వదలుటయే అతని నే జ్ఞానాన్ని చే దగ్ధమైన పండితుడని జ్ఞాతలు చెప్పుచున్నారు. అట్టి వారే భ్రాంతియే మోహము. ఆమోహము నశింపుచేయుటయే నై రాగ్యము.

అజ్ఞుః— నై రాగ్యము కలిగిన పిదప ఏమి చేయవలెను? మాధవా!

కృష్ణః— సద్గురువు నాశ్రయించి వేదాంత శ్రవణ, మనన ధ్యానాదులచే బ్రహ్మ సాన్నిధ్యమునొంద ప్రయత్నించవలయును. అప్పుడు సమాధి లభించును. అప్పుడు యాన్త్రిక లాంగమనే దేహమునందు జ్ఞానేంద్రియములనే శ్రోత్ర, త్వక్కు, చక్షు, జిహ్వ, కర్ణేంద్రియములైన వాక్కు, పాణి, పాద, గుహ్య, గుదం, నీటికి సంబంధించిన విషయములను అనగా శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధము లనెడు యింద్రియములకు చొరనియ్యక నిర్మలమైన జ్ఞానము ముత్పన్నమైనపుడు సత్వగుణము వృద్ధిపొందినదని తెలిసికొనవలెను.

అజ్ఞుః— కృష్ణా! నిత్యమా సమాధి యందున్న స్థిత ప్రజ్ఞుని లక్షణమేమి? అతడేమి మాట్లాడును? ఎటుల ప్రవర్తించును?

కృష్ణః— అనగా యింద్రియములను స్వాధీనముగా

యుంచుకొని సూక్ష్మాంగములో యున్న వృత్తులను స్వాధీన పరచుకొని యీశ్వాలాంగమునే జగత్తునందు వ్యవహారము చేయుచున్నాడు.

అర్జు:- అట్టి స్థితప్రజ్ఞుని పొందుటెట్లు?

కృష్ణ:- అంతఃకరణము అనగా మనోబుద్ధి చిత్త, అహం, ఎవరై తే కట్టెదరో అట్టివారు రాగద్వేషమునుండి విముక్తులగుచున్నారు. చిత్తము ప్రసన్న మగునేని యతని యొక్క దుఃఖము లన్నియు నశించును. అప్పుడు తాత్కాల ముననే బుద్ధియు స్థిరమగును.

అర్జు:- స్థిరమైన బుద్ధిని పొందుటెట్లు? హే నిరాధాగా శలవిండు.

కృష్ణ:- స్వర్భతస్మాత్ర యగు వాయుభూతము త్వగీంద్రియము. ఈభూతమును కూర్మమని చెప్పిరి. శబ్ద స్పర్శాది విషయములనుండి యింద్రియముల నుపసంహరించుకొనునో యతనిబుద్ధి స్థిరమైనది. అన్నరసముచే యింద్రియములు వృద్ధి యగును. బండికి కందిరవంటిది.

అర్జు:- అది యొక కష్టమగు కార్యము గాదు. ఆహారము మానిన నింద్రియనిగ్రహము సులభము గాదా!

కృష్ణ:- నిరాహారు డనగా ఆకలి, దప్పి, మోహము, భ్రాంతి మొదలగునవి లేకపోవుటయే నిరాహారము. గనుక వాటియందున్న అభిలాష వదలదు. దీనికి పరబ్రహ్మయొక్క

అనుభవము గలిగిన పిదప అభిలాష వదలిపోవును. మనస్సు నిగ్రహించిన సర్వ సాధనములకును మూలమగును. యింద్రియ విషయములందు వ్యగ్రములయి స్వేచ్ఛగా సంచరించు నేని ఆత్మజ్ఞానమును సంపాదించుకొనెడి వాసనాత్మకమగు బుద్ధియే పుట్టదు. బుద్ధి లేనిచోదాని విషయమై దృఢమగు ద్యానము సహితము చేయుట సంభవింపదు. అందుమూలమున శాంతియు, సుఖము సహిత ముండదని సారాంశము. యింద్రియనిగ్రహ మనగా యింద్రియములను బొత్తిగా నణచి వైచి కర్మల నన్నిటి బొత్తిగా వదలివైచుట యని యర్థము గాదు. నిష్కామబుద్ధితో కర్మలు చేయవలెను.

అర్జు:- అటువంటి పండితునకు సాధ్యముగాని యింద్రియ నిగ్రహము నాకు సాధ్యమగునా? హే నారాయణా!

కృష్ణ:- యింద్రియములు చలనమవుటయే రాక్షసులు. యింద్రియ విషయములు ఐక్యమవుటయే పగలు. యింద్రియములు చలనమగుటయే అజ్ఞానవృత్తులు, యింద్రియములు ఐక్యమగుటయే జ్ఞానవృత్తులు. యిదియే జ్ఞానము పార్థా!

అర్జు:- నీయందు మనస్సును నిశ్చలముగా నిలుపజాలని వాని గతిఏమి?

కృష్ణ:- చింతయనగా చలనము. చలనముచే కామము కామముచే సత్త్వ, తమో గుణముల రెండింటిచేత కలిగెడి

అశ్రద్ధ, అశ్రద్ధయే భ్రాంతి, భ్రాంతియే మరుపు. మరుపువలన బుద్ధి నిశ్చలత లేకపోవుట. యిదియే జన్మమునకు పరబ్రహ్మ ఐశ్వర్యము లేకపోవుట.

అర్జు:- అయ్యోవిషయచింతయెన్ని అనర్థములకు హేతు వైనది. దాని నిట యుంచుటకు యోగ మేదైన గలదా?

కృష్ణ:- జ్ఞానులు కామ్య కర్మలు తుచ్ఛము లనుకొందురు. వాటియందే సామాన్యులు సుఖులై యుందురు. మరియు జ్ఞానులుకు కావలసినది నిష్కామకర్మ. పామరులకు నిష్కామముతో అవుసరము లేదు.

అర్జు:- జ్ఞానయోగాభ్యాసమునకు ప్రతిబంధకము కలిగించు ప్రవృత్తు తెవ్వి?

కృష్ణ:- కర్మము చేయుటకు మాత్రమే నీకధికారము. అనగా సూక్ష్మోంగములోకి గుణములు చేర్చక యుండుటగో కర్మము చేయుట. దీనిపేరే నిష్కామం, కోరికతో చేయు కర్మయే రాగద్వేషములు.

అర్జు:- యింద్రియ నిగ్రహము లేనివారికి సంభవించు అనర్థములు యింకనూ శలవిండు.

కృష్ణ:- విషయములు కట్టుబాటు లేని వారికి అజ్ఞాన వృత్తులు దొలగవు. అట్టివారికి చిత్తము చింతన చేయుచుండును. అనగా సంసర్ప వికల్పములు ముందు వెనుకకు

లాగుచుండును.

అర్జునః— ఓహో యింద్రియ లోలత్వ మెన్ని యసర్థములుకు కారణమో!

కృష్ణః— అజ్ఞానవృత్తులే మహాసముద్రము. అనగా మాయ. రాగ ద్వేషములు పంచక్షేపములు, సప్తఅజ్ఞానభూమికలు, ఈషణత్రయములు. యివి ఆసముద్రమునందు చేపలు, తాబేళ్ళు, మొసళ్ళు, పీతలు సర్పములై సూక్ష్మశరీరమే నావయి నావకు అప్పుడప్పుడు అడ్డుతగులుచున్నవి. యిదిన్నీ గాక యివియే యింద్రియ చలనములు. ఎవరైతే నీటిని అడ్డుతగులనీయక తప్పించుకొనుటయే శాంతి పొందుట.

అర్జునః— నామరూపము లేనివాడో! నాటి అక్షణముల నింకనూ బోధింపుము.

కృష్ణః— స్థూలవిషయ వ్యాపారములు, సూక్ష్మవిషయ వ్యాపారము లనునవియే భూతములు. ఈభూతములు తమోగుణముచే గాఢమయిన చీకటియే సుషుప్తి. ఆసుషుప్తిలో యింద్రియములన్నియు నిశ్చలముగా యుగడుటయే రాత్రులు. సత్వగుణమనెడి యోగి కిదియే పగలు. రజో, తమో గుణముచే యింద్రియములు చలనమగుటయే సత్వ గుణ మనెడి యోగికి రాత్రులు.

అర్జునః— మాధవా! విపులముగా తెలియునట్లు బోధింపుము.

కృష్ణ:- బ్రాహ్మీస్థితి యనగా సుషుమ్నానాడి వెన్నెముక దండి; అనగా బ్రహ్మదండి. అబ్రహ్మదండిలో ఎవరైతే మూలాధారము బధించి ఉద్యానము లాగి జాలంధరచే ఎవరైతే ఆ సరస్వతి నదిలో స్నాన మాచరించెదరో అట్టి వారు గంగ ఎడమ, యమున కుడిభాగమునా, సికయే సరస్వతినది. యీమూడు నదులు పొంగి అనగా ఒకటిగా చేరిన సముద్రములు; అనగా లవణ సముద్రము, మాత్రము, యిక్షు సముద్రము చెమట, సుర సముద్రము కల్లు లేక శుక్లము, సర్పిసముద్రము నెయ్యి స్త్రీ పురుషులకు కలిగే మోహమనే ద్రవము దధి పెరుగు సముద్రము కళ్ళే, కఫము, పైత్యము, పాల సముద్రము నోటి చొల్లు, మంచినీళ్ళ సముద్రము కన్నీరు, యీ సముద్రము లన్నిటికి పొంగకుండగ గట్లువేసి సుషుమ్నానాడి ప్రాణాయామం చేయుటయే జ్ఞానికి పగలు. మరియు నెవడెంత కాలమునందు అనగా స్థూలము దాటి సూక్ష్మంగము దాటి కారణంగము యీమూడు తనువులు దాటి జ్ఞాని 24 తత్వములపై భ్రాంతి వదలినవాడై ఓంకారమనే ప్రణవములో జీవుడు ఐక్యము కావడమే నిష్కామ్యము. ఎవరైతే తురియాతీతుడై యున్నాడో వాడు నాసాన్నిధ్యము పొందును. జీవాత్మా యిందుకు సందేహము లేదు.

కర్మయోగము

మూడవ యధ్యాయము

అర్జు:- కర్మయోగమునకంటె జ్ఞానయోగము శ్రేష్ఠమైనదని నీ అభిప్రాయము గదా కృష్ణ! అట్లులైన నన్నీ భయంకరమైన యుద్ధ కర్మయందేల నిరూపించుచున్నావు?

కృష్ణ:- జీవుడనే పార్థ! యింద్రియ సిగ్గహము దశేంద్రియములు బంధించుటయే సమాన, వ్యాస, ఉదాన, పాణి, అపాన, శ్రోత్రీ, త్వక్కు, చక్షు, జిహ్వ, ఘ్రాణ యివి బంధించుటయే భీష్ముని చంపుట. శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధ యివి బంధించుటయే ద్రోణుని చంపుట. అట్టినా బుద్ధియొక్క సమానత్వమును యోగముకంటె శాహ్వామగు స్థూలాంగము యొక్క కర్మ మిక్కిలి కసిష్టమైనది. గాన బుద్ధిని శరణుజెందుము. యీ ఫలహేతువులు ఫలమును గోరి కర్మలు చేయువారు కృపణులు. అసగా దీనులు లేక క్రింద మెట్టువారు. స్థూలాంగమును దాటనివారు.

అర్జు:- కర్మ గొప్పదని యొకసారి, జ్ఞానము గొప్పదని మరియొకసారి చెప్పి నాబుద్ధిని మోహపెట్టు చున్నావు. పై రెంటిలో నేది శ్రేయమో నిర్ణయించి చెప్పము కృష్ణ?

కృష్ణ:- ఆగ్లోలోకములు ఏడు, పూర్వలోకము లు ఏడు

యీ పదునాలుగు లోకములు ఈశరీరమే స్థూలాంగము. ఈ స్థూలాంగములో యున్న ఆధ్యాత్మ దేవతలను ఆచరణపెట్టుటయే జ్ఞానయోగము. అట్టివారే సాంఖ్యయోగులు. ఆ ఇంద్రాది దేవతలను ఆచరణలో పెట్టిన తదుపరి ఆత్మయజ్ఞం జేయువారే యోగులు. వారే యతీశ్వరులు.

అర్జు:- అయితే ఆపై చెప్పిన రెండున్నూ భిన్నములా?

కృష్ణ:- నైష్కర్మ అనగా జ్ఞానమని యర్థము. కర్మ నాచరింపని యెడల జ్ఞానము కలుగనేరదు. కర్మలచేతనే జ్ఞానము కలుగును. కారణము కర్మలు జ్ఞానమునకు సాధనములై యున్నవి. అనగా ఆచరణ.

అర్జు:- కర్మ రహితస్థితి గొప్పదికదా పేం కృష్ణ?

కృష్ణ:- బీజమనే జీవుడా ఏకర్మలు సహజమైనవో పుట్టుక మొదలు గుణకర్మ విభాగముచే నియతములైయున్నవో యవి సదోషములుగా యున్ననూ వదలగూడదు. అనగా పొగచే అగ్నిహోత్రము వలె సర్వారంభములు ఉద్యోగములు నేదో యొకానొక దోషముతో గూడియుండును. అనగా దేనియందును నాసక్తిని చెందక మనస్సును స్వాధీనములో నిడుకొని నిష్కామబుద్ధితో ప్రవర్తించినచో కర్మ ఫలములయొక్క సన్యాసమగును. గాన పరమమగు నైష్కర్మ సిద్ధి ప్రాప్తమగును.

అర్జు:- మాధవా! కర్మ యెప్పటికిని తప్పదన్నమాట.

కృష్ణ:- కర్మ కంటె బుద్ధి శ్రేష్టము, మనస్సు శుద్ధము గాక లోకభీతి మాత్రముచే గాని లోకులు మంచివారనుకొన వలయునని కాని బాహ్యేంద్రియముల వ్యాపారమాత్రమును నిరోధించువాడు వేషధారి గాని సత్త్యమగు సదాచారుడు గాడు. కలియుగమున దోషము బుద్ధి యందుండదు. కర్మ యందే యుండును. నిష్కామబుద్ధితో కర్మచేయు యోగియే కర్మయోగి యని పిలువబడును. గనుక కర్మయోగమే ఆచరింపుము; జీవుడే!

అర్జు:- కృష్ణ! నేను కోరినది గూడ యదియేనుమా!

కృష్ణ:- జ్ఞానముచే ఆసక్తి అనగా ఏమాత్రము విషయచింతలు లేక సదా తత్త్వవిచారణ చేయుటయే కర్మయోగము. జీవాత్మా నీవు జ్ఞానయోగము చేతను దాటవలెనని ఎంత ప్రయాస పడిననూ విషయములనే తీగెలు నీకడ్డుతగులుచూ యుండును. గాన ఆవిషయతీగెలు నరకుటయే కర్మయోగము. నరికిన తీగెలు మొక్క మొలవ కుండుటయే జ్ఞానయోగము. గనుక యీరెండు యోగములు నీకు చాలా అనుసరములు.

అర్జు:- ఓ నిరాధారా! సంచితార్థములనే కర్మ యెప్పుటికిని వదలదా?

కృష్ణ:- జీవాత్మా! నీలోయుగడు చంచలమే సంచితార్థము. ఆసంచితార్థము భూతకాలమునుండి నర్తమాస

కాలములో ప్రవేశించి భవిష్యత్తుకు గూడా నీకు ముందే ప్రయాణమై నీకు ఎదురుచూస్తూయున్నది. గాన నీలోయున్న చంచలత్వము వదలుటయే కర్మయోగము. యిదియే మిక్కిలి శ్రేష్టము.

అర్జు: . ఆది మధ్యాంతములు లేనివాడూ సంచితార్థము లనే కర్మ ప్రకృతితో సంభందించినది. నీవు చెప్పెడు వాక్యములను నేను విస్వసింపను.

కృష్ణ:- ఆకాశభూతము అగ్నిలో గలియుట వలన బుద్ధి గలిగెను. అనగా తెలివి. యీ తెలివియే వేదము. యీ వేదముకన్న కర్మ మిక్కిలి కనిష్టమయినది. ఫలమును గోరి కర్మలు చేయువారు కృపణులు; అనగా దీనులు; అనగా క్రింద మెట్టువారగుదురు.

అర్జు:- కర్మలు చేయుట నాకిష్టములేదు; ఓసరంధామా

కృష్ణ:- బీజమనే మనస్సు మాయతో గూడుటయే కలియుగదోషము. బుద్ధియందుండదు. కర్మయందేయుండును. గాన నిష్కామబుద్ధితో కర్మచేయు యోగియే కర్మయోగి యని గీతలయందు చెప్పబడుచున్నది. ఓ జీవాత్మా కర్మలు చేయకున్న నీ శరీరయాత్రకూడా నడవదుగదా శరీర రక్షణ కొరకు చేయబడు కర్మము ఈశ్వరార్పణముగా చేయుము; అనగా నిష్కామముతో యని అర్థము.

అర్జు:- కర్మము బంధహేతువు గదా మాధవా!

కృష్ణ:- కోరికతో చేయు కర్మయేబంధనము; అనగా చలనము. చలనము లేనిదే నిష్కామము. యిదియే మోక్షము.

అర్జు:- పూర్వ మెవరై ననూ యీవిధముగా బోధించిరా? సేం కృష్ణ!

కృష్ణ:- నారాయణుడ నగు నేను పూర్వము అనగా భూతకాలమునందు పాంచభౌతిక శరీరములో యున్న అధిదేవతలై న యింద్రాది దేవతలందరికి యజ్ఞార్థము; అనగా పంచీకరణ ప్రకారము 96 తత్వములలో యున్న ఆధ్యాత్మ దేవతలందరికి బోధించి యున్నాను; సేం ఘల్లునా!

అర్జు:- ఓ నిరామయా ! 96 తత్వములు చెప్పిరి గదా వాటి వివరములు చక్కగా తెల్పుము? ఓమాధవా?

కృష్ణ:- జీవాత్మా! 96 తత్వములలోయున్న అధిపతులయిన యింద్రాదిదేవతలను దెల్పుచున్నాను వినుము. జానేంద్రియములు శ్రోత్రము, దిక్సమూహము, అధిదేవత, త్వక్, వాయుదేవుడు అధిదేవత, చక్షు, సూర్యుడు, అధిదేవత. జింహ్వా, వర్ణుడు అధిదేవత, ఘ్రాణము అశ్వశ్విదేవతలు అధిదేవతలు కర్మేంద్రియములకు అధిదేవతలు. వాక్కు అగ్నిదేవుడు అధిదేవత. గుహ్యము బ్రహ్మ అధిదేవత. పాణి

యింద్రుడు అధిదేవత. పాదము ఉపేందుడు అధిదేవత. గుహ్యము బ్రహ్మ అధిదేవత. గుధము మృత్యువు అధిదేవత. పంచతన్మాత్రలుకు అధిదేవతలు. శబ్దమునకు సదాశివుడు అధిదేవత. స్పర్శకు ఈశ్వరుడు అధిదేవత. రూపముకు రుద్రుడు అధిదేవత. రసమునకు విష్ణువు అధిదేవత. గంధముకు ప్రజాపతి అధిదేవత. పంచ కోశములకు అధిపతులు. అన్నమయ కోశము యిదియే స్థూలాంగము. ప్రాణమయకోశము యీ రెండింటికి విశ్వడు అధిపతి, మానుషత్వము. మనోమయ కోశము , విజ్ఞానమయకోశము. యిదియే సూక్ష్మాంగము. తైజసుడు అధిపతి దేవత్వము. ఆనందమయకోశము. దీనిపేరే కారణాంగము. హిరణ్యగర్భుడు అధిపతి. ఈశ్వరతత్వము. వీడే ప్రాజ్ఞుడు. అంతఃకరణములకు అధిపతులు: మనస్సుకు చంద్రుడు, బుద్ధికి బ్రహ్మ, చిత్తమునకు జీవుడు, అహంకారమునకు రుద్రుడు. రాగాదులు ఎనిమిది. వాటి వివరము: కామము, ద్వేషము, కామము, ఈర్ష్య, అసూయ, డంబము, దర్పము, అహంకారము. యీ ఎనిమిది 14 భువనములకు గూడా పరిపాలన చేయుచున్నారు. నాడులు 14. వాటి వివరములు: వీపుమధ్య శిరస్సు వరకు నెలకొని యున్నది. మేరుమధ్యమున శిరస్సుయొక్క నడుమ యున్నదే బ్రహ్మనాడి. అధిదేవత శివుడు. యిడానాడి ఎడమముక్కు అధిపతి విష్ణువు. పింగళకుడి ముక్కు అధిపతి బ్రహ్మ. కుహునాడి గుహ్యము వరకు వ్యా

పించియున్నది, అధిపతి అగ్ని. సరస్వతీనాడి నాలుకయం
దున్నది. అధిపతి విరాటస్వరూపము. హస్తీ జింహ్వా యిడా
నాడినుండి ఎడమకాలి పెద్దవ్రేలి వరకు యున్నది. అధిపతి
వరుణుడు. గాంధారినాడి యిడా నాడినుండి ఎడమ నేత్రము
వరకు వ్యాపించియున్నది. అధిపతి చంద్రుడు, యింద్రుడని
చెప్పుదురు. అశ్వినీనాడి పింగళ నాడినుండి కుడికాలి పెద్దవ్రేలి
వరకు యున్నది. అధిపతి సూర్యుడు లేక బ్రహ్మ. పూషనాడి
పింగళనాడినుండి కుడి నేత్రము వరకు వ్యాపించియున్నది.
అధిపతి దిక్కులు లేక యీశ్వరుడు. హస్తీ, జింహ్వా, కుహు
యీనాడుల మధ్యనుంచి విశ్వోధర నాడి యున్నది. అది
ముఖము వరకు వ్యాపించి యున్నది. అదిపతి అగ్ని దేవుడు.
యశశ్వని కుహునాడిమధ్యనరుణనాడియున్నది. అదిక్రిందుమీ
దుగాశరీరమంతయు వ్యాపించియున్నది. అధిపతి వాయుశముడు
పూష సరస్వతీ మధ్య యశ్వినీనాడి యున్నది. అది కుడి చెవి
వరకు యున్నది. అధిపతి ప్రజాపతి. గాంధారి సరస్వతి మధ్య
శంఖినీనాడి యున్నది. అది ఏడవ చెవివరకు యున్నది. అధి
పతి చంద్రుడు. కంద మధ్యమునందు అనగా స్వాదిష్టగర్భము
నుంచి గుఢము వరకు అలంబననాడి యున్నది. అధిపతి వరు
ణుడు లేక సూర్యుడు. అని రెండు నామములు కలిగియున్నది.
కీయ జీవాత్మా యీ నాడులన్నియునూ కందమునుండి
అశ్వతపత్రముయొక్క నరములనలె శాఖోపశాఖలుగా పోవు

చున్నవి. అని తెలియవలెను. వాయువులు 10. వాటి వివరములు: సమానవాయువు యిది నీలవర్ణము. నాభిస్థానము నుండి ఆపాదమస్తక పర్యంత నాడులయందు వ్యాపించి అన్నరసము, వాటియొక్క సత్తును సమస్త నాడులకు పంచిపెట్టును. అధిదేవత జయుడు, వ్యానవాయువు, గోక్షీరవర్షము సర్వాంగమును వ్యాపించి దేహమంతయు నిండియుండును. అధిదేవత విజయుడు. ఉదానవాయువు సౌదామిని వర్ణము. కంఠమందుండి తుమ్మునూ, దగ్గునూ పుట్టిండును. రుదులు గోరును, కలవరించును, కలలు కనును. అధిదేవత విశ్వయోని. ప్రాణ వాయువు యింద్రనీలవర్ణము. హృదయస్థానమందుండి అంగుష్ఠము మొదలు వెన్నెముక మొదటి వరకు వ్యాపించి ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములచే అన్నమును జీర్ణము చేయించును. అధిదేవత విస్ఫుట్టుడు. అపానవాయువు పసుపువర్ణము. గుదస్థానమందుండి మలమూత్రములను విడిపించి అథో ద్వారమును బంధించి అన్నరసమునందు చేరి సకల రోమ నాడులయందు వ్యాపించును. అధిదేవత విశ్వకర్త. ఓ అద్భుతా! ఐదు వాయువులకు ఉపవాయువులు ఐదున్నవి. మొత్తం పది వాయువులు. రెండు వాయువులు జత. ఆప్రకారముగా ఐదు జతలు. యీజతలకు ఐదుమంది అధిదేవతలు. ఎట్లనిన నాగవాయువు పీతవర్ణము. రోమనాడులయందుండును. చలనము లేక గీతరాగాదులను చేయించును. దీని దేవత సమాన నాగవాయువుకు ఒకడే

అధిదేవత జయుడు. కూర్మవాయువు శ్వేతవర్ణము పాదముల
యందుండును. శుష్కించి యున్న దేహమును పుష్టి చేయిం
చును. కన్నులు నోరును మూయించును, తెరిపించును. కర్త
యైయుండును. దీనికి అధిదేవత వ్యానవాయువు, కూర్మవా
యువు ఒక జత. అధిదేవత విజయుడు. కృకురవాయువు రక్త
వర్ణము. నాళికమగుండి తుమ్ము పుట్టించును. గమనము
చేయించును. ఉదాస, కృకుర వాయువులు కలసి ఒకజత.
అధిదేవత విశ్వయోని. దేవదత్త వాయువు స్ఫటిక వర్ణము.
గుహ్యమందునూ, నేత్రములందునూ యుండి కుంచ్చుండిన
చోటనే పడుకోవెట్టును, లేచి నిలవెట్టును, వ్యక్తముగా
మాట్లాడించును. ప్రాణవా.యువు, దేవదత్తవాయువు కలసి ఒక
జత. వీటికి అధిదేవత విశుక్తుడు. ధనంజయ వాయువు నీల
వర్ణము. సహస్రసాగమయిన బ్రహ్మ స్థానమగుండి చేపుల
రంధ్రములలో చేరి సముద్ర ఘోషగా ఘోషించును. చిత్ర
ముగా నాదములను పుట్టించును. మరణ కాలమునకు ముందుగ
నిగోషమైపోవును. అపానధనం జయవాయువు రెండునూ ఒక
జత. వీటికి అధిదేవత విశ్వకర్త. ఓ అర్జునా! 10 వాయువులు
వాటికి అధిదేవతలను తెలిపియున్నాను. పంచ భూతములను
దేలుపుచున్నాను వినుము: ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని,
జలము, భూమి యివి భూతములు. చక్రములు దేలుచున్నా
నువినుము: ఆధారము, స్వాదిష్ట, మణిపూరకం, అనాహత,

విశుద్ధ, త్రికూటము.

అర్జు:- హే పరాత్పరా! పంచభూతములకు అధిదేవతలు ఎవరో దెలుపుము?

కృష్ణ:- ఆకాశమునకు ఈశ్వరుడు, వాయువుకు జీవుడు లేక యింద్రుడు, అగ్నికి హిరణ్యగర్భుడు, జలమునకు చంద్రుడు పృథివికి సూర్యుడు అధిపతులు.

అర్జు:- షట్చక్రములకు అధిపతులను దెలుపుము?

కృష్ణ:- ఆధారంకు విఘ్నేశ్వరుడు, స్వాదిష్టకు బ్రహ్మ మణిపూరకంకు విష్ణువు, అనాహతకు ఈశ్వరుడు, విశుద్ధకు సదా శివుడు, త్రికూటంకు జీవుడు అధిదేవతలు.

అర్జు:- ఓ సచ్చిదానంద స్వరూపా! మలములు మా డన్నావు ఏమిటవి?

కృష్ణ:- పరమాత్మయందు మనస్సు వెళ్ళకపోవడమే ఆణవ మలము. స్థావరజంగమాత్మ ప్రపంచోత్పత్తి స్థితిలయ ములుకు కారణమైనది మాయామలము. పుణ్య, పాప, సుఖ, దుఃఖాది ద్వంద్వరూపమయి యుండునది కార్మికమలమని వీటికి నామములు.

అర్జు:- పరమాత్మా! అవస్థలెదన్నా రే అవి ఎట్టివి?

కృష్ణ:- మానవ శరీరమునకు అవస్థలు ఐదు. శైశవము, బాల్యము, కౌమారము, యశావనము, వార్ధక్యము

యీ దశలు మారిననూ వ్యక్తి నశించదు.

అర్జు:- మండలములన నేమి దెలుపుము? మాధవా!

కృష్ణ:- మణిపూరకం సూర్య మండలం, అనాహత చంద్ర మండలం, కంఠ అగ్ని మండలం.

అర్జు:- మాధవా! త్రిగుణములు చెప్పితిరిగదా వాటి బలాబలము తెట్టివి?

కృష్ణ:- నిర్మలమయి మనస్సె సత్వగుణము. కోప స్వభావమే రజోగుణము. భయం, చంచలం తమోగుణము.

అర్జు:- ఈషణత్రయము తెట్టివో తెలుపుము?

కృష్ణ:- హాగీషణ, దారాపుత్రాదులపై ప్రేమ. ధనీ షణ ధనముండి గూడ దానిపై ఆదాయం లేదని విచారము. ధనము లేక విచారము. పుత్రులు లేరని చింత. పుత్రులుపుట్టి చచ్చుట చింత. దీని పేరే పుత్రీషణ.

అర్జు:- దేవా: వ్యాధులు కి ఎట్టివి?

కృష్ణ:- వాత, పైత్య, శ్లేష్మ వ్యాధులుమూడు.

అర్జు:- గోవిందా! తనువులు రెండున్నా ఎట్టివి?

కృష్ణ:- స్థూల తనువు, సూక్ష్మ తనువు అని రెండు.

అర్జు:- మహాత్మా! సప్త ధాతువులను దెలుపుము?

కృష్ణ:- వివేకము వైరాగ్యముతో నుండుట, వినిన దానిని మనస్సుయందుంచుట, అనేక విషయములను మనస్సు

చే గ్రహించుట, శుద్ధ సత్వగుణముచేత గలుగు అపరోక్ష జ్ఞానము. అజ్ఞానవృత్తులకు మనస్సును పోనీయకుండుట, సత్సంగములతో మనస్సుంచుట, సర్వము అశాశ్వతము శాశ్వతము ఎట్టిదో తెలిసికొనుట; యివియే సప్త ధాతువులు. జ్ఞానేంద్రియములు 5, శబ్దాదులు 5, కోశములు 5, అంతఃకరణములు 4, రాగాదులు 8, నాభ్యు 14, వాయువులు 10, ధాతువులు 7, భూతములు 5, చక్రములు 6, మలములు 3, అవస్తలు 5, మండలములు 3, ఈషణత్రయములు 3, వ్యాధులు 3, గుణాలు 3 తనువులు 2, కర్మేంద్రియములు 5. మొత్తం 96 తత్వములు అర్జునా; వీటినన్నిటిని జయించి ఆయాస్థానములలో యున్న అధిదేవతలను ఆచరణ పెట్టుటయే కర్మయోగము లేక యుద్ధము. అనగా 96 తత్వములనూ బంధించుటయే యుద్ధము.

అర్జు:- మాధవా! సీవాక్యములు బాణములై నన్ను బాధించుచున్నవి. నాకు భయమగుచున్నది; ఏమి చేయుదును?

కృష్ణ:- అర్జునా! యోగము మృత్యువును జయించును, 'జాతస్యమరణంధృవం' పుట్టినవారు గిట్టక మానరు ఆయోగము చిత్త పరిపక్వము లేనివారికి అభ్యాసయోగమనియు, చిత్తపరిపక్వము గల వారికి జ్ఞానయోగమనియు రెండు విధములు. అర్జునా! అభ్యాసము చేయునదియే కర్మయోగము. అభ్యాసము పరిపక్వమయినదియే జ్ఞానయోగము. నిష్కామకర్మ చేయుము. నీకు ఏమియు భయములేదు.

అర్జు:- కృష్ణ! పై విషయములకు ప్రమాణములెవ్వి?

కృష్ణ:- బ్రహ్మ సమస్తసృష్టిని అనగా పూర్వలోకములు 7, అథోలోకములు 7 నిర్మించిన పిదప నీలోకులు అనగా అధ్యాత్మ దేవతలే లోకులు. ధారణపోషణ ఎట్లు సగభ వించునని అనేకవత్సరములు తపము చేసి భగవంతుని సంతోష పెట్టగా భగవంతుడీ లోకుల కొరకు యజ్ఞదక్రము నిర్మించి దేవతలను అనగా జ్ఞానవృత్తులనే మనుజులను అనగా అజ్ఞాన వృత్తులను యజ్ఞములయందు ప్రవర్తింపచేసి ఒకరి నొకరు ప్రవర్తింపచేసి ఒకరి నొకరు సంగర్షించుకొనమని చెప్పెను. అర్జునా! నీవు ఫలమును కోగక యజ్ఞము చేయుము. యజ్ఞ మే కర్మయోగము.

అర్జు:- కృష్ణ! యుగశతాబ్దముల నన్నేమి చేయును నెదవు?

కృష్ణ:- జపమయములు, జ్ఞానమయము లనడి యజ్ఞములే శ్రేష్టములు. ఓ ధనంజయ! ఏలాటి ఫలము కోరక సూక్ష్మోంగములో యున్న గుణములను కట్టువేయుటగో గొప్ప యజ్ఞము, ఓ అర్జునా! చేయుము.

అర్జు:- జ్ఞానియొక్క లక్షణము లెట్టివి?

కృష్ణ:- జీవాత్మా! నీవు సదా పరమేశ్వరుని యందే మనస్సు నుంచుము. ఆత్మయందే తృప్తుడై ఆత్మయందే సంతృప్తుడై నవానికి గాంధ్యోద్రయ పనులతో ఎంతమాత్రము లాభములేదు. చేయకపోవుటచే ఏమియును నష్టముగడదు.

అర్జు:- నిష్కామ కర్మముచేత నెవరైన మోక్షము జెందిరా? యేపుండరీ కాశా!

కృష్ణ:- కర్మలు నదిలిపెట్టుటచేత నైష్కర్మము సిద్ధింపదు. అనగా మనస్సు నిశ్చలముగా యుండదు. ఆనిశ్చలముచేత అభ్యాసము చేయగా చేయగా సిద్ధాన స్థ కలుగును. జ్ఞానికి జ్ఞానముచేతనే ప్రాప్తమగును. అటునంటి జ్ఞాని ఏమియు సంపాదించుకొన నక్కరలేదు. సదా నిష్కామయే కావలయును.

అర్జు:- జ్ఞాని స్వతంత్రుడని వింటిని; కర్మలు చేయవలయునను నిర్భంధయును వానికేల అటకట్టెదవు?

కృష్ణ:- జ్ఞానికి ఏలాటి కోరికలు లేనందున ఆశక్తిని విడచి అనగా లత తీగ యంటిది. లత యనే కోరికలు తెగ గొట్టడమే కర్మచేయడం. అట్టి వానికి పరమగతి లభించును.

అర్జు:- నీవెందులకుంత కష్టపడెదవు? నీవు కర్మలు ఆచరింపకున్న ఏమగును?

కృష్ణ:- జీవాత్మా! జ్ఞానవృత్తులు, అజ్ఞానవృత్తులు యనే ప్రజలు ధర్మా ధర్మములు తెలియక అధర్మ పాలగుదురని వారి మేలుకొరకు నేను కర్మలు చేయుచున్నాను. నేను కర్మలు చేయని పక్షమున అజ్ఞానవృత్తులనే ప్రజలను చరసిన వాడ నగుదును.

అర్జు:- కర్మచేయు కాలమందు జ్ఞానికి, అజ్ఞానికి బేధము కలదా హే! మాధవా!

కృష్ణ:- గాహ్యేంద్రియమునకు యిరువురును మహా శ్రద్ధతోడ నే కర్మల నాచరించినట్లు గానపడుదురు గాని జ్ఞాని వికార రహితుడై అనగా చంచలం, భయం, లజ్జ, సిగ్గు, మోహం, భ్రాంతి కోరికలు వదలినవాడై లోకము కొరకు కర్మచేయును, అనగా ఆధారం లగాయితు మణిపూరకంనరకు యమలోకం, మణిపూరకం లగాయితు విశుద్ధం వరకు పిత్రు లోకం విశుద్ధం మొదలు సహస్రారం వరకు స్వర్గలోకం. యీ మూడు లోకములలో యున్న జనులు అనగా తమో గుణముతో సంబంధించినదియే యమలోకం రజోగుణముతో సంబంధించినది. పితృలోకం శుభరేగడు లోకములలో యున్న గుణములే అజ్ఞానవృత్తులనే కొరవులను బయిగచడమునకు జీవుడ నే అర్జునుడు అజ్ఞానవృత్తులతో జీగక యుగడడమే యజ్ఞం లేక నిష్కామం.

అర్జు:- అజ్ఞాని యేవిధముగా కర్మ జేయుచు?

కృష్ణ:- అజ్ఞాని ఘరాపేక్షతో అనగా కోరికలు, మమ దమ, భ్రాంతి, చంచలం, వుద్రేకం, అహం, యీషణత్రయ ములతో మోహముతో కర్మము జేయును.

అర్జు:- మాధవా! కష్ట సుఖములకు సముదాగా యుండే వాడు యెవడు?

కృష్ణ:- అజ్ఞాని ఫలమును నాశించును. యంత్రశ్రద్ధతో కర్మ జేయునో జ్ఞాని ఫలాపేక్ష లేనివాడై దీర్ఘ వైరాగ్యముతో మహాశ్రద్ధతో పుపవాసదీక్షతో అనగా మనస్సును యేమాత్రం చలింపు చేయక సదా భగవంతుని యందు మనస్సు లగ్నపరచుటయే పుపవాసదీక్ష యీ ప్రకారముగా దీక్షయే కర్మజేయుచు జయపజయములకు సముద్దై అనగా కష్టములకు, సుఖములకు, భోగములకు దాగిద్రవ్యమునకు సమానముగా యుండును. అజ్ఞాని కష్టములకు దుఃఖింపుచు సుఖమునకు సంతోషించుచు జయములకు పుష్పింపుచు అపజయములకు చింతించుచు యుంటాడు అజ్ఞాని.

అర్జు:- యెట్లులైనను కర్మ జేయవలసినదేనా?

కృష్ణ:- జీవుడా! నేను చెప్పెడి వాక్యములు చక్కగా ఆలోచించుము. అఘోరోకములు 7, సూర్యోకములు 7. మూడు మండలత్రయములకు యధిపతిగా యుండి యింద్రాది దేవతలకంత నీవు రాజు పెద్దవాడుగా యుండి నీవే కర్మ చేయకపోతే నీకిందువారు కర్మచేయగలరా, వాటిని నాగుగా ఆలోచించుము, చేయరు చేయరు. గనుక యీ అధర్మ నీది కాని నీకిందువారిది గాదు గావున నీవు కర్మచేస్తూ నీకిందువారినిగూడ కర్మచేయించుతూ యుండవలెను. అనగా జీవుడా నీమనస్సు స్థూలమును వదలి సూక్ష్మాంగములో యున్న గుణములను చలింపు లేక నిశ్చయముగా యుండడమే, వారిచేత

కర్మ చేయించడము యిదియే రహస్యము.

అర్జు:- కర్మయోగి లక్షణముల నింకను సెలవిమ్ము.

కృష్ణ:- ఓయీ శ్రీవాత్మా నేను జపము చేయుచున్నా ననే అహం లేక నేనెవరు? నేనెంతటివాడను యని నిస్సం గుడై అనగా మనస్సును ప్రకృతి విషయములలో చేర్చుటయే సంఘం. అటువంటి విషయములలో చేర్చక మనస్సును నిష్కామముతో యుగడడమే నిస్సంఘంచేత కర్మల ననుష్ఠించును జ్ఞాని.

అర్జు: మాధవా! అజ్ఞాని యేవిధముగా కర్మచేయును?

కృష్ణ:- అజ్ఞాని సంఘముతో కూడుకొని అసగా కోరి కలు అసూయగుణములు. నేను యీపనికి కర్తను. నేను లేనిదే యేపని జరుగదు. పైగా నామాట ముందు యుగడ వలయును. అని అహంతో కూడుకొనినవాడై యిదియే సంఘం వీటితో చేరినవాడై అజ్ఞాని పాడువునూ యున్నాడు.

అర్జు:- నన్ను యేమి చేయుమని యాజ్ఞాపింతువు!

కృష్ణ:- జీవుడా! అజ్ఞానవృత్తులనే కారణములను చంపుట కొరకు అపరోక్షజ్ఞానమనే ఖడ్గము చేత బూని వైరాగ్యమునే పట్టుపట్టి దీక్షయనే దారి చూచుచు యనగా భవిష్యత్తు అనే గమ్యస్థానమునకు చేరుటకై యుద్ధము చేయుము.

అర్జు:- యేవిధముగా యుద్ధము చేయవలయును?

కృష్ణ:- స్థూలాలంకారము నే రథము ఎక్కి సుష్కమైన యనెడి శ్వేత అనగా తెల్లటి గుఱ్ఱములు కట్టి సగకల్ప వికల్పముల నే కశ్యపములు వేసి అష్టాంగయోగములనే కవచమును దాల్చి అనగా యమ, నియమ లక్షణములు పది, కననము అనగా చొక్కా వేసి మనోవాక్కాయములచే హింసచేయ కుండట. యీ యుద్ధయోగ శ్రేష్ఠమయినదని అహింస యనబడును. చూచినది వినినది దాదక చెప్పుట సత్యము. స్త్రీలయందు, సవగిల్ని ములయందు, భోగములయందు మనస్సు పోనియ్యక యుండుటయే ఆ స్తేయము. సదా భగవంతునియందు మనస్సులయము చేయుటయే బ్రహ్మచర్య మనబడును. అరిషడ్వర్గములయందు మనస్సును పోనీయక అడ్డగించుట ఔషమ. అనగా ఓర్పు వేదములచేతనే సంసారనివృత్తి అనగా జననం, మరణం యుపియో సంసారం. యీసంసారమునకు వేదమే భగవత్స్వరూపము. దీనిని నమ్మియుండుటే ధైర్యము. ఆత్మార్థనపరులు కాని లెనని కోరికయే దయ. బాహ్యేంద్రియములయందు పాపములయందు శత్రువులయందు, మిత్రులయందు, గురువులయందు, శిష్యులయందు సమబుద్ధితో నుండుట ఆర్జ్యము. యోగము చేయువాడు అర్థకడుపు భుజించుటయే మితాహారము. స్నానము చేయునపుడు మురికి యేవిధముగా పోవునో ఆవిధముగానే జీవుడికి యన్న మలినము పోవుటయే శౌశము. అర్జునా! యమము యొక్క పద్ధతులు పది. యికను నియమ లక్షణము

లను చెప్పుచున్నాను వినుచు. సదా ఆత్మవిచారణచేయుటయే తపస్సు. ఆత్మజ్ఞానమును కోరియుండుట సంతోషము. గురువాక్యమును సమ్మియుండుట పిశ్వాసము. ఆత్మవిచారణ శిష్యులకు తెలియజేయుటయే దానము. రాగాది గుణములు లేనివాడే సత్యము పల్కుటయే ఈశ్వరపూజ. గురువాక్యము వలన శిష్యుని మనస్సు విశ్వము కావడమే శ్రవణము. అజ్ఞానులతో సంగభాషించకుండుటయే లజ్జ. బ్రహ్మజ్ఞాన సంగముడు కావలెనని బుద్ధియే మతి. నేనము మంత్రము ధర్మశాస్త్రము. వీటిని సరిగచుటయే జపము. గురువాక్య ప్రసంగము నడుచుటయే వ్రతము. ఈశ్వరదాసును ధరించి అజ్ఞానాయుధము చేయుచు. సర్వ కర్మ భారముల నాయగదేయుట వివేకబుద్ధితో యుద్ధము చేయుట.

అజ్ఞ:- కృష్ణ! నీవు చెప్పుచున్న వీలుమన.

కృష్ణ:- అజ్ఞాన! ఇంకా కన్ను నెరుమరములు యున్నవి. జాగ్రత్తగా వినుము. జనన మరణములే సంగవరము. ఇది విశూచికా వ్యాధి. అట్టిది ఆవ్యాధి పరిహరణమైన యోగమనఁగి గారుడ మంత్రముచేత సరిగచుచున్నది.

అజ్ఞ:- కర్మయోగ మిట్టివిధమున యలమేమి?

కృష్ణ:- ఆత్మజ్ఞానికి స్వార్థబుద్ధి లేనిపోయిననూ లోక కల్యాణ సంబంధమగు కర్మల నొనరింపవలసి యున్నది; యజ్ఞగాచిన్న మాట యొకటి యున్నది. అది యట్టిదనగా నాచూడ

ప్రకారము కర్మ చేయువాడు లేక చేయకున్నను శ్రద్ధ గల్గి యుందురో శ్రద్ధ లేకున్న దూషింపకుందురో ఈముగ్గురికి మోక్షము లభించును.

అర్జు:- హే పరంధామా! నీవు బోధించు నట్లాచరింప కున్న నేమగును?

కృష్ణ:- జీవుడా! నాలీలలు జెలిసికొనలేక నామన మైన కర్మయోగ - నిష్క్రిపనివారు చెడిపోదురు. అనగా అవి వేకము ఎక్కువై జ్ఞానసూన్యమై బుద్ధిహీనమై తమోగుణము హెచ్చయి రజోగుణముచేత నరకమునకు ప్రాప్తులై యుందురు.

అర్జు:- కృష్ణా! నీమతమగు కర్మయోగ అనిష్టంప ధృడ సంకల్పము గలవాడైననూ మాయ క్షణములో వశ పరచుకొని నీచుండు విశ్వాసము పోగొట్టుచున్నది. ఏమి చేయుదును?

కృష్ణ:- ఓయి జీవుడా! నిన్నే కాదు. మనో, బుద్ధి, చిత్త, అహం ఈనాల్గు అంత రేంద్రియములు బధించినవారు మహామునులు. అటువంటి మహామునులను గూడా తప్పక ఒక నిముషమైనా వారి పంచజేరి వారిని పరీక్షజేస్తూ యుండును. యిది గూడా నాసంకల్పమే. ఎవరైతే నేను జేయు పరీక్షకు ఆగుచున్నారో వారు నాలో ఐక్యమగుచున్నారు.

అర్జు:- మాధవా! యిందులకు యింతబాధ కర్మచేయు

మని మీరు చెప్పడం నెంటు నే నీమాయను పంపడం యిది యేనా ధర్మములు?

కృష్ణ:- నీవుచేయు యోగము వట్టిదో గట్టిదో నాకు ఏవిధముగా తెలియును?

అర్జు:- గట్టిది, వట్టిది అనుటకు పరీక్ష ఏమిటి?

కృష్ణ:- అహంకారము లేనివాడు మమ, దమ లేని వాడు, ఫలములు కోరనివాడు, సగదేహము లేనివాడు, ఆశ లేనివాడు యిట్టివారు నిష్కామయోగులు. వీరే స్థితప్రజ్ఞులు. పైన వ్రాసియుండు గుణములు లేనివాడు నిష్కామయోగి యని పేరు. అట్టి నాగిని జనన మరణ మనే వితరంబికరింపజేసి బాధించునూ వుండునది.

అర్జు:- మాయను జయించుట కసంధ్యముగా యున్నది. దీనికి మంచి దివ్యమైన బాణముకట్టి నిష్క్రు; కొల్లవనం.

కృష్ణ:- అర్జునా శభాష్! మంచి మాట్లాడితివి. చాలా పరమానంద మాయెను. ఇంద్రియములు అసగా ప్రశీత, త్వక్కు, శశువు, జింహ్వా, ఘ్రాణ వీరియందు గాగ ద్వేషములు స్థిరముగా నాటబడి యున్నవి. వీరిని కట్టి బాణము సాధన శత్రుష్టయములే ముఖ్యమైన బాణము. యుద్ధబాణము చేత మాయ యనే రాక్షసుని జయించనచ్చును.

అర్జు:- కర్మ చేయుము. ఫలము కోరరాదు. అనిచేయు

తూయున్నారే! నేను ఫలముగోరి కర్మజేయుదు నేగాని ఫలము గోరక కర్మల చేయజాలను.

కృష్ణ:- కోరికయే కామము. కామమే క్రోధముగా మారును. దీనిచేత అనేకమైన గుణములు అజ్ఞానవృత్తులు ఏర్పడి జ్ఞానవృత్తులకు చోటులేక చేస్తాయి. ఇది మాత్రము నిశ్చయము. జీవునకు పరమశత్రువు; ఈకామము మోక్షము నకు వెళ్ళనీయక చేయునది యీకామమే. జాగ్రతగా యుండుము.

అర్జు:- కామము యున్నచోట నిష్కామము ఉండదా?

కృష్ణ:- కామమున్నచోట నిష్కామము ముగియకు చోటు లేదు. కారణము తెలుపుచున్నాను వినుము. కామమే కారవులు, నిష్కామమే పాండవులు. గనుక కామమునే తప్పక జయించుమని నాభావము.

అర్జు:- మీరు నుడివినది మూర్ఖుని విషయముగదా?

కృష్ణ:- కాదు; జ్ఞానికి కామము నిత్యశత్రువు, అజ్ఞానికి కామము పరమ మిత్రువు.

అర్జు:- మాధవా! కామమనే శత్రువులను జయించడము నాకు చాలా కష్టముగా యున్నది.

కృష్ణ:- సదా మనో బుద్ధిని రెంటిని కామమువ్యాపించి యింద్రియములద్వారా మానవులను మోహ అనగా భ్రాంతి

లోపడగొట్టుచున్నది. నీవు ఇంద్రియముల నిగ్రహింపుము.
తరువాత కామమును జయింపవచ్చును.

అర్జు:- మాధవా! ఆత్మజ్ఞానము గల్గునా అప్పటికి నా?

కృష్ణ:- ఇంద్రియములకన్నా మనస్సు, మనస్సుకన్నా
బుద్ధి, బుద్ధికన్నా ఆత్మ శ్రేష్ఠములైనవి. మొత్తము బాహ్యేంద్రియములలో వీటిని ఒక్కొక్కటిగా జయించి చివరకు
స్వాధీనముచేసుకొనవలయును. ఇదియర్థము. అందుకే అర్జునా
కామమునే రాక్షసుని ముందుగా చంపవలయును.

జ్ఞానయోగము

నా ల్గ వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- ఆపద్బాంధవా! చరాచరాత్మములొయున్న పదార్థములకు అన్నిటికి మిగిలి శేషుండవై నిశ్శుద్ధై పరిపూర్ణుడై షడ్వికారములులేనివారై జననం, మరణం, దమ, మమ, భ్రాంతి, ఆకలిదప్పి, మోహం, భయం, లజ్జ, అహం ఏలాటి ప్రకృతికి నీకు సంబంధములేనివాడా జీవుడు పైన వ్రాసియుండు గుణములన్నియు వదలినవాడై సదా యెల్లప్పుడును నీలోలగ్న మైయున్న సమయంబున ఆజీవునకు ఏలాటి భంగము లేకుండా కాపాడుటచేత ఓ ఆపద్బాంధవాయని నీకు నామము కల్గెను. కృష్ణ! ఈ యోగవిద్య ఇదివరలో ఎవరికై నా బోధించితివా? క్రొత్తగా నాకే స్పష్టించి నాకుపదేశించితివా; మాధవా చెప్పుము?

కృష్ణ:- జీవుడా! రెండవఅధ్యాయము సాంఖ్యాయోగ ములో ఇంద్రాది దేవతలకు అధ్యాత్మ దేవతలకు చాలా మందికి వుపదేశించితిని.

అర్జు:- హే నారాయణా! నీబోధ విన్నవారందరు నీ యుక్తికి లోబడిరా?

కృష్ణ:- పార్థా! సత్సంగమే నాయుక్తి. సత్ శాశ్వ

తమైన పదవియే నాయుక్తి. పూర్వము పంచభూతములకంతా కూటస్తుడే సూర్యుడు. ఆసూర్యునికి ఉపదేశించితిని ఆసూర్యుని పుత్రుడు మనువు అనగా మనస్సునకు బోధించితిని. ఆ మనువు ఇత్తోకు ఆనగా బుద్ధికి బోధించితిని. ఈప్రకారముగా పరంపర ముగా తొంబదియారు తత్వములలో యున్న అధ్యాత్మదేవత లందరకూ బోధించియున్నాను.

అర్జు:- దామోదరా! నీజోధ చాలా అసాధ్యముగా యున్నది. నన్ను వదలిపెట్టుము.

కృష్ణ:- రెండవ అధ్యాయములో జ్ఞాననృత్తులు అనే వెలుగునందు అజ్ఞాననృత్తులనే చీకటి బంధుత్వ మెందుకు. నీకు జీవుడనే శిష్యుడను జ్ఞాననేత్రములు లేకచీకటి యనే దుఃఖములో మునిగియున్నాను. నీవుతప్ప రక్షించువారు వేరు లేరు. నీవే పురుషుకవు, నేనే స్త్రీని. నాతప్పులను తమించ వలయును. అని యిదివరలో నాకు వాగ్దానమిచ్చి యిప్పుడు నన్ను వదలిపెట్టు మనుట ఏమి ధర్మమో ఆలోచింపుము.

అర్జు:- గోవిందా! సరి; నాకెందులకుపదేశింతువు?

కృష్ణ:- పూర్వదిశ తూర్పు. ఈ స్థూలాంగములో యున్న తూర్పు నాభిస్థానం. పది దశములచేత వ్యాపించెడి సూర్యునకు ఈయోగవిద్యను బోధించియున్నాను. నీవును దానిని అభ్యసింపుము.

అర్జు:- మాధవా! చిన్న మనవి. ఈస్థూలాంగములో యున్న సూర్యునకు పది దశములన్నా రే; అవి యేవి? వాటిని చక్కగా తెల్పుము?

కృష్ణ:- నాభిస్థానము తూర్పు. దీనికధిపతి సూర్యుడు. కుడికన్నగ్నిమూల. దీని కధిపతి శుక్రుడు. కుడిచేవి దక్షిణం. దీని కధిపతి కుజుడు. కుడిభాగం కణతలు నైరుతి. దీని కధిపతి రాహువు. కంఠం పడమర. దీని కధిపతి శనేశ్వరుడు. ఎడమ కన్ను వాయవ్యమూల. దీని కధిపతి చంద్రుడు. ఎడమచేవి ఉత్తరం. దీనికధిపతి బుధుడు. ఎడమకణతలు ఈశాన్యమూల. దీనికధిపతిగురుడు. రాహువుకేతువు లిద్దరూ ఒకేఫలితమునిచ్చే డివారు గనుక వీరే నవగ్రహములు. ఇవిగాక ఆధారస్థానం యమలోకం. అధిపతియముడు. సహస్రారము నైకుంఠం. దీని కధిపతి సాక్షాత్ నారాయణ లేక శివుడు. ఈ పది దశములలో పరిపాలనచేయుసూర్యునకు ఉపదేశించియున్నాను.

అర్జు:- హరీ! నీవు మొన్నటి వాడవు. సూర్యుడు అనాదివాడు నీవెట్లు సూర్యున కుపదేశించితివి?

కృష్ణ:- జీవుడా పూర్వ జన్మము పంచ భూతముల కూడికచేత యీస్థూలాంగమనే శరీరము యేర్పడినది. ఇటు వంటి శరీరములు యెన్నియో నేను చూచియున్నాను. నీకు తెలియదు. కారణ మేమనగా మాయకు విక్యమయినవాడవు గనుక నీకు తెలియదు. నేను మాయను దాటిన వాడను.

మాయకు అతీతుడను. గనుక ఇదివరలో నీజన్మము లన్ని నాకు తెలియును. నీకు నాకు మధ్య మాయ యనే మోహిని శక్తి యొకటి మహావినోదముగా అతిసుందరముగా యుంటూ జీవుడా నిన్నుబట్టి ఆడించుచూయున్నది. జీవుడా నీకుమొగుడు మాయ. మాయకు మొగుడు నేను.

అదు:- మహాత్మా! నీకును జన్మ యున్నదన్నమాట?

కృష్ణ:- కాదు; కాదు. నాకు అవతారములని పేరు. నీకు జన్మములని పేరు. నాకు సంసారమే లేదు. అనగా జననం మరణం లేనివాడను. నాకు రాత్రియు పగలు లేదు. సదా నిర్వికార నిరంజనుడను. అదనా నీకు సంసారమున్నది. అది యేదనగా పుట్టుట, చచ్చుట సంసారము. షడవికారములు మోహం, నిద్ర, స్త్రీకూటమే, అనగా అజ్ఞానవృత్తులే స్త్రీలు ఇటువంటి చర్యలు అన్నియు నీకు వున్నవి పార్థా!

అద్వ:- నీవెప్పుడెప్పుడు పుట్టుచున్నావు?

కృష్ణ:- జీవాత్మా! ధర్మము నశించి అనగా సత్యము, శాంతము, ఓర్పు, దయ, తపస్సు ఆచరణ, ఆహింస యివియే జీవునకు ధర్మములు. ఈధర్మముల ప్రకారము నడువక అధర్మముల ప్రకారము ఎప్పుడు జీవుడు నడుచుచున్నాడో అనగా మనస్సు చలనమే వ్యభిచారము, కామమే కోరికలు, దుఃఖం, అసూయ, అహం, పగచక్లేక్షములు, ఈషణత్రయములు,

రాగద్వేషములతో జీవుడు యెప్పుడైతే నడచుచున్నాడో అదియే అధర్మము. అప్పుడు అధర్మములకు నేను సహించలేక అసృతారములు ఎత్తుతూయున్నాను, ఆప్రకారముగ అసృతారములు ఎత్తి సాధువులను రక్షణ చేయుచు దుష్టులను శిక్షించుతూ యున్నాను.

అర్జు:- పరాత్పరా! సాధువులను ఏవిధము రక్షణ చేయుచున్నావు?

కృష్ణ:- జీవుడా చక్కగా వినుము. అజ్ఞానవృత్తులు ఏమియు లేక జ్ఞానవృత్తులతోటి అవి ఏవనగా శుభేశ్చ, విచారణ, తనుమానసి, సత్త్వాపత్తి, సంసక్తి నామిక, పదార్థభావన, తురీయము యవి జ్ఞానభూమికలు 7 సాధనచతుష్టయములు నాలుగు. అవి యేవనగా చెప్పెద వినుము. నిత్యానిత్య వస్తువివేకము, యిహమూత్రార్థ ఫలభోగవిరాగములు 2. శమాది షట్క సంపత్తి 3, మోక్షేచ్ఛ 4, అష్టాంగయోగములు 8. అవి ఏవనగా యమ, నియమ, మానస, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణ, సమాధి యివి అష్టయోగములు. యివి గాక సత్సంగత్వము పరమాత్ముని కథలు చెప్పుచు లేక వినుచూ పరమాత్మ స్మరణ యిదిన్నీ గాక అష్టపుష్పపూజలు అవి ఏవనగా అహింస ప్రథమపుష్పం, యింద్రియనిగ్రహము 2 వ పుష్పం, సర్వభూతదయ 3 వ పుష్పం, క్షమాపుష్పం 4 వది, శాంతిపుష్పం 5 వది, తపఃపుష్పం 6 వది, ధ్యాన

పుష్పం 7 వది, సత్యంపుష్పం 8 వది, వీట్లచే శ్రీమహావిష్ణువు ప్రీతిచెందును. ఆపుష్పములతో పూజ చేయువారే సాధువులు. వీరిని రక్షణచేయుట అనగా వాసనత్రయ అనేచింతలు లేకుండగా ఆపరమాత్ముని యానందములో వారిని యుంచుటయే రక్షించుట.

అర్జున:- నవనీతహారా! దుష్టులు ఎట్టివాను? వారిని శిక్షించుట ఎట్లు?

కృష్ణ:- రజోగుణ తమోగుణ అనగా అజ్ఞానవృత్తులలో పంచకేశములు అయిదు, అరిషడ్వర్గము లారు. రాగ ద్వేష గుణములు పదమూడు. ఈషణత్రయములు మూడు. అజ్ఞానభూమికలు ఏడు. ఈగుణములతో నిండియుండినవారు దుష్టులు, దుర్మార్గులు, రాక్షసులు. వీరిని యిహమునందు అనగా యీస్థూలాంగమే యిహము, సూక్ష్మాంగమే పరము. యీరెండింటియందు బాధలు పెట్టుటయే శిక్షించుట. అనగా శరీరమునకు రణములో, దెబ్బయో, గాయయో యివియే స్థూలాంగబాధలు. సూక్ష్మాంగబాధలు ఎట్టివనగా మనస్సు సదా వాసనత్రయములలోబడి నాయొక్క మహిమలు గనలేక నాయొక్కభక్తులను జూచి వారు ఎవరనగా సత్వగుణముతో గూడిన జ్ఞానవృత్తులే నాభక్తులు. వారిని యీఅజ్ఞానవృత్తులనే దుష్టులు, దుర్మార్గులు ఛండాలురు జూచి సహించలేని వారై వారి తపస్సు చెడగొట్టుచూ అనగా స్మరణ; వారిని

నానాబాధలు పెట్టుచుండుట జూచి నిష్కామము నే నాయొక్క చక్రముచే వారి నప్పుడప్పుడు తరిమివేసి భక్తులను రక్షించుచుండును.

అర్జు:- ఓ నిరాధారా! నీజన్మ కర్మలను గూర్చి స్వతంత్రముగా నడిగి శ్రమ గల్గించినందులకు ఊమించవలెను.

కృష్ణ:- కిరీటీ యిట్లడుగుట యిదియే తరచుట. తరచగా తరచగా వెన్న వచ్చుచునేయుండును. యిదియే గొప్ప యోగము. నీవు జీవాత్మవు. నేను పరమాత్మను. నీవు చంచలుడవు, నేను అచలుడను. నీవుగూడ నీచంచలత్వము ఎప్పుడు నశింపచేసికొని నాలో ఐక్యమగుచున్నావో నేనే నీవు, నీవే నేను. అట్టి నీకు పునర్జన్మ లేదు.

అర్జు:- మరి యేమగును?

కృష్ణ:- నన్నుచేరి నాతో శాశ్వతముగా లీనమై యుండును.

అర్జు:- నారాయణా! నీస్వరూపము నెరింగి ఎవరైననూ ముక్తికొందిరా?

కృష్ణ:- రాగద్వేషాదులొదలి నిష్కామముచే త్వం, జీవుడు, తత్ పరమాత్మయని నెరింగి మోక్షమును సాధించిరి.

అర్జు:- అనేకమంది అనేక రకములగు కోరికలచే ఆరిరా వేల్పులను ప్రార్థించుచుండిరే ఆకోరికలు నెరవేరునా?

కృష్ణ:- జీవుడా! ఎవరైతే కోరికతో ధ్యానించిరో ఆ కోరికయే వారిని పోషించుచున్నది. ఆఫలితముల నిచ్చుచున్నాను. ఏదేవుని ఎవరు ప్రార్థించుచుండిరో ఆస్వరూపమున దర్శన మిచ్చుచున్నాను.

అర్జు:- వీట్లన్నిటికన్న నిష్కామముగా నిన్ను భజించుట యుక్తముకదా!

కృష్ణ:- ధనంజయా! ఫలాపేక్ష లేనివారు నన్ను నిష్కామముతో ఆరాధించుచున్నారు. అనగా వారు నిశ్చలమైన మనస్సు గలవారు. ఫలితము గోరి ఆరాధించువారు చంచలగుణములతో యింద్రాది దేవతలను ప్రార్థించుచున్నారు.

అర్జు:- నిశ్చలభక్తి, చంచలభక్తి యని రెండు విధములుగా చెప్పితే అవి యెవ్వి?

కృష్ణ:- అవును. నిష్కామమునకు పరమేశ్వరుడధిపతి. పరమేశ్వర స్వరూపమే గమ్యస్థానము. గమ్యస్థానము చేరిన జీవునకు పునర్జన్మ లేదు. అట్లునా కామమునకు యింద్రుడధిపతి. యింద్రుడశాశ్వత భోగములు. అశాశ్వత సంపదలు యిచ్చేడివాడుగనుక జీవుడు తిరిగి జన్మ మొందుచున్నాడు.

అర్జు:- ఏల నిశ్చల, చంచలముగా ప్రార్థించుచున్నారు?

కృష్ణ:- నిష్కామమే నేను. దానిని సిద్ధిపొందుట కొరకు కొంతకాలము పట్టును. అకారణముచే ఓర్పు లేనివా

రందరూ యింద్రాది దేవతలను ప్రార్థించుచున్నారు.

అర్జు:- యింద్రాది దేవతలకు, మీకు బేధమేమి?

కృష్ణ:- నన్నారాధించు వారికి శాశ్వతమోక్షము ఇచ్చెదను. అట్టి శక్తి ఇంద్రాదులకు లేదు. ఇంద్రాదులను ప్రార్థించువారికి స్వల్పభోగముల నిచ్చెదరు. అవి ఆశాశ్వతము

అర్జు:- మాధవా నిన్ను వదలి ఆశాశ్వతభోగములు ఇచ్చెడివారిని పూజించు తెందులకు?

కృష్ణ:- వారి వారి భూతకాలములో చేసిన ఫలితము ప్రకారము త్రిగుణములద్వారా సత్వగుణములు గలవారు పరమేశ్వరుడగు నన్ను ధ్యానించెదరు. రజోగుణ తమోగుణ పరులు యింద్రాది దేవతలను పూజించెదరు.

అర్జు:- మాధవా! జీవులు మూడురకములుగా కనబడుచుందురే?

కృష్ణ:- అవును. ఉత్తములు సాత్వికభక్తి తేనెటీగల వంటివారు. మధ్యములు రాజసభక్తి మామూలు ఈగవంటి వారు. అధములు తామసభక్తి పేడపురుగులవంటివారు.

అర్జు:- నియామకముచే గుణములు మారునా ఏమి?

కృష్ణ:- అవును. సంచితప్రార్థ ఆగామిచే గుణములు మారుచుండును.

అర్జు:- అది ఎట్లు మారుచుండును?

కృష్ణ:- సంచితము పూర్వజన్మ కర్మఫలితము. దీనినే భూతకాల మందురు. ప్రారబ్ధము యిపుడు అనుభవించునది దీనినే వర్తమానమందురు. ఆగామి యీజన్మలో చేయు ఫలితము ముందుజన్మలో వచ్చునది. దీనినే భవిష్యత్తు కాలము అందురు. యీగుణములచేతనే నేను నాల్గు వర్ణములుగా సృజించియున్నాను.

అజ్ఞ:- మాధవా! ఆ వర్ణములెవ్వి?

కృష్ణ:- సత్వగుణమే బ్రాహ్మణ, వీరు సదా స్మరణ, ఆపస్సు, ధ్యానములచే పరమేశ్వరుని నిష్కామముచే పూజించువారు. రజోగుణమే క్షత్రియులు. డాంభికము, అహం, గర్వము వీరు ఇంద్రాదులను పూజించువారు. మిశ్రగుణము వైశ్యులు. వీరు దేశదేశములకు వస్తువులు పంపువాను. అనగా అధోలోకములు 7, ఊర్ధ్వలోకములు 7. యీ 14 భుజనములకు రాజాజ్ఞకు లోబడినవారై సరమాత్ముడేరాజు. ఆరాజుకు న్యతిరేకము లేక సాంఖ్యమనే సరుకులను తత్వ విచారణచేయువారు వీరు కోమట్లు. తమోగుణమే శూద్రులు. వీరు అమితమైన చంచలము గలవారు ఎక్కువగా పితృదేవతలను, కర్మదేవతలను, భూత, భేత, పితృచములను ప్రార్థించుచుందురు. యీనాలుగు జాతులవారికి గూడ నేనే ఫలితము నిచ్చుచున్నాను. వారి వారి భక్తితో ఏయే దేవునకు ఏది అనగా ఫలం, పుష్పం, తోయ, భోజనము లేవిచ్చుచున్నానో

అవియు గూడ నన్నే చేరుచున్నవి.

అర్జు:- కర్మయన నెట్టిదో? అకర్మయననెట్టిదో తెలియ జాలకున్నాను. విశదముగా బోధింపుము.

కృష్ణ:- తనయొక్క తెలివితే అనగా తెలివియేబుద్ధి, బుద్ధియే జ్ఞానము, జ్ఞానమే వేదము. ఆరంభింపబడిన నిష్కామ కర్మలచే జ్ఞానమును సంపాదించుకొనుట యనునది జ్ఞానము కలుగుటకు ముఖ్యము. జ్ఞానము కలిగినవానికి పరమ శాంతి కలుగును. దీనినే కర్మ యందురు. జ్ఞానము కలిగి శాంతి లేని వారికి అకర్మ యందురు.

అర్జు:- కర్మ యొక్క ఎద్దాన్తితి ఎవరున్నా తెలిసి కొన జాలరా?

కృష్ణ:- జ్ఞానిమాత్రము తెలిసికొనుచున్నాడు. ఏవిధ మనగా తెలిపెద వినుము. ఘటం వస్త్రయందు ప్రాణ వాయువు. ఆత్మతోడ నాదబిందువులను ఏకముచేసి కంఠస్థానము నందలి మధ్య చక్రము నందుండునపుడు యోగి దృఢాసనము గలవాడై జ్ఞానియై శ్రేష్ఠుడై దేవతలకు సమానమైన వాడగుచున్నాడు.

అర్జు:- మాధవా! నీవు బోధించు వాక్యములను ఆచరణ యందుంచుట కష్టముగా నున్నదే?

కృష్ణ:- జ్ఞేయము, జ్ఞానము యీరెండు మనస్సు

యొక్క కల్పనచేత మనస్సని చెప్పబడుచున్నది. జ్ఞానము, జ్ఞేయము సమిష్టియై మనస్సుతో లయమగు నేని వేరేమార్గము లేదు. అనగా ద్వైతము లేదు.

అర్జున:- ఓ చక్రీ! నీవు ఉపదేశించినట్లు జేయ నుత్సాహము కలుగుచున్నది. యికను కర్మయోగి లక్షణములు సెలవిండు.

కృష్ణ:- అరిషడ్వర్గములనుగడి నీడిన జీవుడు శివుడనబడును. యోగములేని జ్ఞానము మోక్షము నెట్లు నొసంగును? యోగము జ్ఞానము లేనియెడల మోక్షకర్మమందు సామర్థ్యము కలది కానేరదు. గనుక జ్ఞానమును, యోగమును, ముముక్షువు యు ధ్యేయముగ సభ్యసింపవలయును.

అర్జున:- ముముక్షువులు అనగా యెట్టివాడు?

కృష్ణ:- వాగు గోవు మహామునులు. వారికి ఇచ్చాభయము, క్రోధము కోర్కెలు, రోగములు లేనివారు అనగా సునసత్త్రయములందు వారి మనస్సు చేరకపోవుటయే రోగములులేనివారని యర్థము. జీవుడా అజ్ఞానవృత్తులన్ని బొత్తిగా విడుచుటయే యోగము. ఇంకా చేప్పద వినుము. ఆపగింజ ప్రమాణము గుండె యుండగూడదు. ధర్మపేక్ష నేను చేయుచున్నాననే కోరిక బొత్తిగా యుండగూడదు. ఉండినచో అదే అహం. కర్మచేయు కాలమందు అనగా గుణములను కట్టడిలో పెట్టుటయే కర్మచేయు కాలము. అప్పుడు మితిలేని కష్టములు

వచ్చుచుండును. జాగ్రత్తగా కాయనలయును. పడన చావ
నిత్యకొని పోవుచున్న సమయమున సుడిగాలి ఏప్రకారముగా
వస్తుంటే ఆపడవవాడు జాగ్రత్తగా కాసుకొని అనడి తప్పించు
కొని ఏవిధముగా పడవను నడుపుకొకుచున్నాడో ఆవిధము
గానే ఈస్థూలాంగమ నే పడవను వాణి, పైత్తి, శ్లేష్మమునే
సుడిగాలికే తప్పించుకొంటుం అజ్ఞానవృత్తునే చేపలు, పశులు,
నీటిసర్పములకు పడవను తప్పించుకుంటుం దానిపోవలయును.

అర్జు:- కర్మ చేయుట కన్నను యజ్ఞ మొనర్చుట
గొప్ప కదా!

కృష్ణ:- నీవు చెప్పినది సరియే. భాష్యేంద్రియ యజ్ఞ
ములకన్న మానసయజ్ఞమే శ్రేష్ఠముగాని కర్మచేయుటకే నీవు
భయపడుచున్నావే మానసయజ్ఞము చేయుగలవా?

అర్జు:- బేవా! భాష్యేంద్రియ యజ్ఞము చేయుదునే
గాని మానసయజ్ఞము నేను చేయలేను. కాని ఒకసారి మానస
యజ్ఞము యొక్క విధానము చెప్పుము; వి నెదను.

కృష్ణ:- చెప్పెదను వినుము. వినినదానిని ఆచరిణ
పెట్టుట మానసయజ్ఞము. సర్వేస్వరా అఙ్గోఙ్గములు 7,
పూర్వలోకములు 7, యీ 14 భువనములకు అకల్పితస్వయం
అనగా నిన్ను పుట్టించేవారు ఒకరులేరు. నీయంతట నీవేపుట్టే
వాడవు. బ్రహ్మమైయున్న నీవు విశ్వబ్రహ్మ నీవే, మయ

బ్రహ్మ నీవే, మనుబ్రహ్మ నీవే, త్వష్టృబ్రహ్మ నీవే, శిల్పి
 బ్రహ్మ నీవే అనాదిమూల ప్రకృతియైన ఓ పరమాత్మా!
 దీపమునకు నీడ యెట్టిదో ఆలాగునే ధర్మాధర్మములు నిరూ
 పించుటకై మాయతో గూడి ప్రకృతి, మాయ రెండూ
 ఒక్కటే. పురుషాసంయోగము వలన జ్ఞానమే పురుషస్వరూ
 పము. జ్ఞానమనే పురుషుడు అజ్ఞానమనే స్త్రీ ఈరెండు సంయో
 గములచేత జగన్నాటక అనగా ఈశరీరమే జగత్ వినోదంబు
 నలుపుచుండుటచే అనగా పడరుచులున్ను, కష్ట సుఖము
 లున్ను ఓ పరంధామా! నీచేతి కీలుబొమ్మవలె నీవెట్లాడించిన
 అట్లాడుచున్నవి. ఈవిలాసంబులు నీవినోదంబు కొరకే గాని
 వేషధారియైన నావినోదంబు కొరకు గాదు. కాబట్టి నాయొక్క
 పాంచ భౌతిక శరీరమే నీయొక్క దేవాలయంబును, నాదేహ
 దులును ప్రకాశింపజేయుచున్న పరమాత్మయే సాక్షియైన
 సర్వేశ్వరుడున్ను నాసంకల్పరూపమైన మనస్సే పరాశక్తి
 యైన పార్వతి. నాయొక్క యుద్రియసమూహమే నీయొక్క
 సేవకబృందమున్ను, నాయొక్క విషయావగద భోగమే మీ
 యొక్క పూజార్చనమున్ను, నాయొక్క నిద్రానస్తయే మీ
 యొక్క ఆత్మసమాదిన్ని, నాయొక్క పద సంచారమే మీ
 యొక్క ప్రదక్షిణ నమస్కారంబులును, నాయొక్క వాక్కు
 ప్రసంగములే మీయొక్క స్తోత్రపాఠంబులు మాయాకల్పిత
 జీవుండనైన నేనొనర్చు సర్వవ్యాపారమును పార్వతీపరమేశ్వ

రుల యూరాధనగాను నిశ్చయించి నాహృదయంబున మానస పూజ చేయుచున్నాడను. ఓ పరమేశ్వరా 14 భువనములకు మూడు లోకములకు చరాచరాత్మకమునకు, గృహమునకు యజమాను డెట్టివాడో ఆలాగునే వీటికంత యజమానుడు సర్వాధిష్టానకూటస్థ పరబ్రహ్మమై సర్వ భూతముల యందు ప్రకాశించుట వలన అన్ని భూతములయందున్న ఆత్మ నీవే సుమా! నీయందై క్యము జెందుటకై నాహృదయంబు నత్యా సక్తితో నిన్ను ధ్యానించుచున్నాడను. ఓ సగంధామా! నీవు సర్వ పరిపూర్ణుండవై అండము, పిండము, బ్రహ్మాండము. స్థూలాంగమే అండము, సూక్ష్మాంగమే పిండము, అనునస్కమే బ్రహ్మాండము యీమాటిని దాటిమిగిలి శేషమైయున్న వాడవని భావము జీవుండవై న నేను నీనిజరూపమును దర్శించుటకు నిన్ను నాహృదయంబున నిష్కామముతో నాహ్వన చేయుచున్నాడను. ఓ పరమేశ్వరా! నీవు సర్వధాగుంకవై చరాచరాత్మయందు అధోలోకములు 7, ఊర్ధ్వలోకములు 7 యమలోకము, పితృలోకము, స్వర్గలోకము, సూర్యమండలం, చంద్రమండలం, అగ్నిమండలం, వాయుమండలం, కైలాస, మంధరగిరి, మహామేరు. సప్తద్వీపములు సప్తసముద్రములు యీసర్వమునూ నిండి మిగిలియున్నా వాడవు గనుక నీకు నవ రత్న ఖచిత సింహాసనమర్పించుచున్నాడను.

అర్జు:- కృష్ణ! ఏమి యింత వేగముగా చెప్పుచున్నావే?

నావంటి మందమతికి యిట్లు చెప్పుట ధర్మమా! చక్కగా నాకు తెలియునట్లు మీరిప్పుడు చెప్పినవన్నియు ఏదేస్థానములో ఏవేవియున్నవో చక్కగా తెల్పుము.

కృష్ణ:- నీకూ, నాకూ యున్న బేధమును చెప్పుచు న్నాను వినుము. పెద్దఎత్తైన పర్వతముపై నిలబడి క్రిందికి చూడగా భూమండలములో యున్న వస్తుపదార్థము లన్నియు అణువుతో సమానముగా కనబడుచున్నవి. ఆలాగున క్రింది భాగమున యున్నావు. నీకు పై భాగమున మాయయున్నది. మాయకుపైన నేనున్నాను. నీవు మాయను దాటి నాలో చేరితే నేను చెప్పిన విషయములన్నియు నీజ్ఞాననేత్రములకు అప్పుడు శుభ్రముగా కనబడును. ఎంత భ్రాంతితో అడుగు చున్నావో తెలిపెద వినుము. అధోలోకములు 7. అతల ఆరి కాళ్ళు, వితలమీగాళ్ళు, సుతల మడిమలు, తలాతల పిక్తలు, రసాతల మోకాళ్ళు, మహాతల తొడలు, పాతాళము గుఢ మందున్నది. ఊర్ధ్వలోకములు 7. భూలోకము ఆధారము, భువనలోకము స్వాదిష్టానము, సువర్ణలోకము నాభిస్థానము, మహా ర్ణోకము హృదయము, జనర్ణోకము కంఠము, తపోలోకము లలాటము, సత్యలోకము శిరస్సు. ఆధారము లగాయిత్రు నాభి స్థానము వరకు ఎమలోకము; నాభిస్థానము లగాయిత్రు విశుద్ధ వరకు పితృలోకము; విశుద్ధ లగాయిత్రు సహస్రారంవరకు స్వర్గ లోకము. మండలములు చెప్పెదను. మణిస్కందకమనగా సూర్య

మండలం; అనాహత యనగ చంద్రమండలం విశుద్ధస్థానమనగా
 అగ్నిమండలం; లలాటస్థానమే వాయుమండలం. ఎడమభాగమే
 శిరస్సు, మంధరగిరిపర్వతం, కుడిభాగం శిరస్సు కైలాసగిరి పర్వ
 తం శిరస్సునకు నుభ్య మహామేర్లు పర్వతము. సప్తద్వీపములు
 అన నేమిటో చెప్పుచున్నాను వినుము. జంబూద్వీపము శిరస్సు
 చుట్టిన యున్నది. పక్షిద్వీపము ఎముకలయందున్నది. శాఖ
 ద్వీపము సహస్రారమనే శిరస్సు యందున్నది. శామ్మనీ
 ద్వీపము చర్మమునందున్నది. పుష్కరద్వీపము గోళయందు
 ఉన్నది. కుశద్వీపము మాంసమందున్నది. క్రాంచద్వీపము
 వెండ్రుకలయందున్నది. సప్తసముద్రములను చెప్పుచున్నాను.
 అనణ సముద్రము మాత్రము [ఉప్పు], యిశుసముద్రము
 చెమట [చెరుకు], సురసముద్రము యింద్రియశుక్లము [కల్లు]
 సర్పిసముద్రము స్త్రీ పురుషులకు మోహమునలన గలుగు
 ద్రవము [నెయ్యి] దధిసముద్రము శ్లేష్మ, కఫే, కఫము
 [పెరుగు], క్షీరసముద్రము నోటిజొల్లు (పాలు), శుద్ధోదక
 సముద్రము కన్నీరు [మంచినీళ్ళు], వీటికి అన్నిటికి అతీతమైన
 వాడు, నిత్యుడు, శాశ్వతుడు, నామరూపము లేనివాడు,
 సంగరహితుడు ఎక్కడ చూచిన నిండియున్నవాడు. అర్జునా!
 యిప్పటికై నా తెలిసెనా?

అర్జు:— మాధవా! మరొక అనుమానమున్నది. దానిని
 గూడా చెప్పుము?

కృష్ణ:- ఆ యనుమాన మేమిటో చెప్పము.

అర్జు:- తిథులు, వారములు, నక్షత్రములు, యోగములు, కరణములు యీవిదున్న కలసి పంచాంగమని చెప్పెదరే అదెట్లు?

కృష్ణ:- ఔను; నిజమే. దీనిపేరే పంచ బ్రహ్మలని వాడెదరు.

అర్జు:- పుండరీకాక్షా! ఈబ్రహ్మలు దేనికధిపతులు?

కృష్ణ:- మనుబ్రహ్మ యితడే ఉమామహేశ్వరుడు, ఆదిశక్తి యిదియే తిథులు. మయబ్రహ్మ యితడే లక్ష్మీనారాయణ. పరాశక్తి యిదియే వారములు. త్వష్ట్రబ్రహ్మ యితడే సరస్వతి బ్రహ్మ. యిచ్ఛాశక్తి యిదేకృతములు. యోగం యిదియే శిల్పి బ్రహ్మ శశీదేవి దేవేంద్రుడు క్రియాశక్తి. కరణములు విశ్వబ్రహ్మ వీడే ఛాయాసూర్యుడు. జ్ఞానశక్తి. తెలిసినదా.

అర్జు:- మాధవా! తెలిసినది; గాని మానస పూజ విధానము చెప్పము.

కృష్ణ:- పరమపురుషా! పరంజ్యోతియైయుంసి అనగా గౌహ్యేంద్రియమునకు సూర్యుడు ఏవిధముగా ప్రకాశించుచున్నాడో ఆవిధముగా నీవు యీస్థూలాంగమునందు ప్రకాశించుచున్నావు. గనుక నాలోయున్న అరిషడ్వర్గములను నీకు

అర్ఘ్యముగా వదలుచున్నాను. ఓ ప్రత్యేకాత్మా నీవు అశరీరుండవై చంచలము లేక ఏల నిర్మలముగా యుండుట వలన నాలోయున్న రాగ ద్వేషములనే పంచక్లేశములు నీకు పంచామృతస్నాన మర్పించు చున్నాను. ఓ జగదీశ! విశ్వమునే నీవు వస్త్రముగా ధరించుట వలన నాలోయున్న అవిద్యాయనే మాయ సునర్ణ పీతాంబరముగా నీకు సమర్పించు చున్నాను. ఓ దేవా నీవు సూత్రాత్ముండవై సర్వజీవులకు జ్ఞాన నేత్రింబుగా నుండుట వలన నాలోయున్న యీశాన్యములు నీకు యజ్ఞోపవీతముగా సమర్పించుచున్నాడను. ఓ జగద్గురో! నీకు సుగంధ లేపన మక్కరలేకున్నను దుర్గంధ దేహుండవైన నాలోనున్న వాసనత్రయమునే గంధము నీకు సమర్పించుచున్నాను. ఓ జగస్సాక్షీ నీవు హిరణ్యముండవై ఆభరణములు నీకు లేకున్న, నాలోయున్న సప్త అజ్ఞాన భూమికలను. నీకు ఆభరణములుగా సమర్పించు చున్నాను. ఓ జగత్పతీ! నీవు వాసనాగహితుండవై నిరంజనముగా నుండుట వలన నీకు పుష్పవాసన లక్కరలేకున్నను నాలోయున్న పుష్పములను నీకు సమర్పించు చున్నాడను. ఏవిధముగా అనగా అహింసా వ్రథమపుష్పం అనగా మాతా పితాదులను గురువు సాధు సజ్జనులను హింస పెట్టకుండా యుండడమే లోకజ్ఞానమే గాని బ్రహ్మజ్ఞానముగాదు సత్యమే తల్లి జ్ఞానమే తండ్రి యీ రెండు మరచుటయే హింస పుష్ప మింద్రియ నిగ్రహ; అనగా

జ్ఞానేంద్రియములు బంధించినది గాదు. అవి స్థూలమునకే గాని సూక్ష్మాంగమునకు గాదు. రాగ ద్వేషములైన పంచ క్షేపములు అవిద్యా, రాగ, ద్వేష, క్రోధ అభినివేషములు బంధించవలెను. సర్వభూతదయాపుష్పం లోకమునందు యున్న భూతముల యందు దయ అది లోకధర్మమే గాని జ్ఞాన ధర్మము గాదు. అనగా 25 తత్వములలో యున్న అధిపతులైన అధ్యాత్మ దేవతలను ఆరాధన చేయుటయే భూత దయ. యమాపుష్పంవి శేషతహాసమస్తమునందు కీర్పు గలిగి యుగడుట లోక ధర్మమే కాని జ్ఞాన ధర్మము గాదు. ఏవిధమనగా అశ్రద్ధ తేనెపండ్ల నదా కష్టమునందు సుఖమునందు నైరాగ్యముతో భగవంతుని ధ్యానించుటయే జ్ఞాన కీర్పు శాంతి పుష్పం లోకమునందు కీర్త రగతముగట విగతము యుగడినము అది లోక శాంతిమే గాని బ్రహ్మజ్ఞాన శాంతిము గాదు. మన స్సును పలునము తేనెపండ్ల పిర్మలముగ భగవోట నిలుచియుగడి డమే బ్రహ్మజ్ఞానము. తపఃపుష్పం స్నానముచేయుట జపము చేయుట, భగవంతుని ధ్యానించుట ఇది లోక తపస్సు గాని ఆత్మ తపస్సు గాదు. నదా యుష్మదను జాగ్రత, స్వప్న, షుషుప్తి లో గూడ మాంసమితమువలె రగతమునందు స్మరించు టయే తపస్సు. ధ్యానపుష్పం తట్టవలె. మనస్సును వాసన త్రయములందు నిలుపక నదా కష్ట సుఖములలో గూడ భగవంతునియందు మనస్సు నిలుపుటయే ధ్యానము. సత్య మజ్ఞా

మిదంపుష్పం. ప్రపంచమందు ఏది శాశ్వతము ఏది ఆశాశ్వతము అని తెలుసు కోవడమే సత్యం. విష్ణోఃప్రీతికరంభవేత్ ఈఎనిమిది పుష్పములు జనన మరణము లేని పరమాత్మకు యీపుష్పములతో పూజించవలెనని నాపార్థన. ఓపరాత్పరా దేహేంద్రియాదుల కతీతుండవై వెలుగుచుండుట వలన నాలోయున్న పంచ మలములు, ఆణవ, కార్మిక, మాయిక, మాయేమల, తిరోదాన యీ 5 మలములు నీకు కర్పూర ధూపానికి ఒదలుచున్నాను పరాత్పరాః ఓ సర్వాంతరా! నీకు దీప ప్రకాశము లేకున్నను నాలో యున్న అజ్ఞానమే నీకు దీపముగా నిలుపుతూ యున్నాను. ఓ నిర్విషయానంద! నీవు విషయశూన్యుండ వగుట వలన నీకు తాంబూలం అక్కర లేకున్నను నాలో యున్న తృప్త్యయనే యాశను నీకు తాంబూలముగా ఇచ్చుచున్నాను. యీప్రకారముగా అనగా జీవుడు పరమాత్ముని మానసముగా అనగా యిదే ఆత్మయజ్ఞంచేయ వలయును.

అర్జు:- జ్ఞానమునొందుటకింత శ్రమపడవలయునుకదా:

కృష్ణ:- అవును; జ్ఞానముతో సమానమైన వస్తువు లేదు. అది పరమ పవిత్రమైనది. గురూప దేశానుసారము చాలాకాలము యోగాభ్యాసము సల్పుకొని ఆత్మజ్ఞానము కలుగును.

అర్జు:- నా కేమియు తోచకున్నది ఏమిచేయనగుదును?

కృష్ణ:- విష్కా మకర్మచేయుము. యుద్ధమొనర్పుము.

కర్త సన్యాస యోగము.

అ యి ద వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- హే మాధవా! నీచకసారి కర్మ వదలమనియు మరొకసారి చేయుమనియు చెప్పుచున్నావు. యీ రెండింటి యందు ఏది శ్రేష్టమో దానిని నిశ్చయము చెప్పుము.

కృష్ణ:- నీలోయున్న కోరికలు నశింపయినంతవరకు అజ్ఞానగుణములనే వృత్తులను కట్టడిచేయుటయే కర్మచేయుట. గుణశూన్యములై సదా నిశ్చలముగా లయమైనవో అప్పుడు కట్టడిలేదుగనుక కర్మవదలిపెట్టుమనిభావము. కర్మచేసి వదలు టయేగొప్పయోగము. దీనినేకర్మయోగముగొప్పదనిభావము.

అర్జు:- మాధవా! సన్యాసము గొప్ప యందురే నేను సన్యశించెదను.

కృష్ణ:- సంకల్పములు: మనస్సు చంచలమే సంకల్పము రాగద్వేషములు 13 గుణములు. ఎవడయితే నరుకుచున్నాడో అదియే కర్మయోగము. వాడే సన్యాసి, వాడు సులభముగా జనన మరణమనే సంసారమునుండి తప్పించుకొనువాడు.

అర్జు:- మాధవా! కర్మ చేయునప్పుడు ఏవిధమున చేయుచో పాపము లేదు?

కృష్ణ:- కర్మ చేయునప్పుడు అహం, డాంభికము,

గర్వము యున్నచో తప్పక పాపము కలుగును. పైన చెప్పిన ప్రకారము ఆమూడు గుణములను నశింపజేసి శుద్ధ సత్వగుణములతో కర్మ ఎవరు చేయుచున్నారో వారికి పాపము లేదు. యింద్రియ నిగ్రహము గలవారికి పాపము లేదు. యింద్రియ నిగ్రహము లేనివాడు పాపుడు.

అర్జు:- కృష్ణ! నీచకార్యములు చేయువారు ఎవరు? చేయనివారెవరు?

కృష్ణ:- ఆత్మతత్వమెరిగినవాడు నీచమైనవిచేయరు. పుష్పములయందు మకరందమును గ్రోలు భ్రమరము అటుగా తుమ్మెద అశుద్ధ పదార్థములపైకి పోవునా? పోదు. గనుక సదా నిత్యమాత్మానందము అనుభవించు తత్త్వజ్ఞుడు విషయానందము కోరునా? కోరడు. యింద్రియ నిగ్రహము లేక ఆత్మజ్ఞానము కలుగునని ఎచ్చటను చెప్పబడి యుండలేదు. జ్ఞాని శాస్త్రవిధి ననుసరించి కర్మల చేయును. స్వేచ్ఛ ఆచరింపడు.

అర్జు:- మాధవా! సర్వకార్యము లెల్లుజరుగుచున్నవి?

కృష్ణ:- వారి వారి గుణ స్వభావము వలన.

అర్జు:- స్వభావ మన నెట్టిది?

కృష్ణ:- అదియే మాయ,

అర్జు:- మాధవా! ఆత్మకు పుణ్య పాపములు అంట నప్పుడు పుణ్యకార్యములు మాత్రమే ఏల చేయవలయును?

కృష్ణ:- పాప కార్యముచే అవివేకమున్నూ అందు వలన మోహము, అజ్ఞానము, భ్రాంతి గలుగుచున్నది. పుణ్య కార్యములచే జ్ఞానము, నైరాగ్యము, శ్రద్ధ, దీక్ష మొదలైనవి గలుగుచున్నవి. మోహముచేత సరకము, మనస్సు భగవంతునియందు లగ్నముగాక చలించుటయే సరకము. పార్థ! నైరాగ్యముచే కష్ట సుఖములు కలిగినప్పటికి పట్టినపట్టు వదలకుండుటయే నైరాగ్యము. దీనిచే మోక్షము కలుగును. కర్మచేసినగాని యాజ్ఞానము శిద్ధిపదు కర్మజ్ఞానమునగుదు కర్మలు చేయుచున్ననూ యివి జ్ఞానపూర్వకము లగుటచే బ్రహ్మ ప్రాప్తికి ప్రతిబంధకములు గావు.

అర్జు:- నిత్య సుఖము నిచ్చు మోక్షమునకు కారణము లగు పుణ్యకార్యముల నొసర్చక సరకమునకు కారణములగు పాపకార్యముల నొసర్చి మానవుల తేల దుఃఖించుచున్నారా?

కృష్ణ:- దీనికి మూలము అజ్ఞానముచే.

అర్జు:- అజ్ఞానము ఏవిధముగా సజ్జించును?

కృష్ణ:- ఆయజ్ఞానము జ్ఞానముచే నొగొట్టుకొనిన వారి జ్ఞానము నొగొప్పనివలె పరమాత్మ తత్త్వమును ప్రకటింప చేయుచున్నది. సూర్యబింబమునకు మేఘములు అడ్డుతగిలి కిరణములు నీలముగుడుచున్ననో ఆలంగుననే అజ్ఞానమనే మేఘములు ఆత్మియను సూర్యునిను అడ్డుతగిలి ఆత్మప్రకాశములేక చీకటిలో నునికి బంధపడుచున్నది యీప్రకారము. అట్టి తీవ్రమ

సదా ఆత్మయనే సూర్యునియందు మనస్సును లగ్నపరచి అజ్ఞానమనే మేఘము అడ్డురాదు. మనస్సు భగవంతునిలో లగ్నపరచుటయే అజ్ఞానము నశించుట.

అర్జు:- అజ్ఞానము నశింపచేసిన శిద్ధిపురుషుడు ఏవిధముగా ప్రవర్తించును?

కృష్ణ:- విద్యావినయ సంపన్నుడగు బ్రాహ్మణుని సప్తజ్ఞానభూమికలు పంట ఎవరైతే చేయుచున్నారో వారే జ్ఞానసంపన్నులు, వారే నిజమగు బ్రాహ్మణులు. అట్టివారిని గోవును అనగా బుద్ధి, తెలివి, జ్ఞాత లేక వేదమని భావము. ఈగోవుయొక్క పాలు ద్రావినవారెవరో అట్టివారిని ఏనుగును అనగా అహం దానిని కట్టినవారెవరో అట్టివారిని కుక్కమాంసమును దిను ఛండాలుని అనగా మనస్సు కుక్కవంటిది. సదా కుక్క ఛండాలమునే గోరుచుండును. అట్టి కోరికను జయించినవాడు మనస్సనే కుక్కను చపలముపోగొట్టి నిశ్చలత్వముగా దానిని బట్టిన వాడెవడో వాడే కుక్కమాంసమును దిననివాడుగా భావింపుము. అట్టివారిని సిద్ధపురుషులు జూచి సంతోషించెదరు.

అర్జు:- నావంటివాడు శిద్ధిని పొందుటెట్లొ చెప్పుము?

కృష్ణ:- మొదట విషయసుఖములయందు ఆశ వదలవలయును. యింద్రియములకు ఏది యిష్టమో దానిని వదలి

పెట్టవలెను. స్తోత్రముకు గానము యిష్టము గాన దానిని వదల వలయును. త్వక్కు: దీనికి శయనించుటకు పరువు మొదలయిన సుఖములు, సువాసన ద్రవ్యములు యిష్టము. దానిని వదల వలయును. చక్షు: దీనికి రూపము జూచుట యిష్టము దీనిని వదల వలయును. జిహ్వ రసములు గుర్తించుట యిష్టము దానిని వదల వలయును. ఘ్రాణము దీనికి సువాసన యందు యిష్టము దానిని వదల వలయును. వీటికి ద్వంద భూతములని పేరు. అవి ఏవి యనగా: శబ్దము గుర్తించుట, స్పర్శతాకుట, రూపము పోల్చుట, రసము రుచిని గ్రహించుట, గంధము పీల్చుట, వాక్కు వాసన వృత్తులు పలుకుట, పాణి దుష్కర్మ చేయుట పాదము తిరుగుట గుహ్యము స్త్రీలోలుడై యుండుట గుధము అపానమును గట్టుట ఏయే యింద్రియములు ఏయే విషయములు చెప్పబడి యున్నవో వాటిని బంధించిన మనస్సు స్వాధీనము కలుగును.

అర్జు:- కృష్ణ! యింద్రియములను జయించు విధాన మిదియేనా మరేమయిన నున్నదా?

కృష్ణ:- అర్జునా! యింకా మరొక విధమున్నది చెప్పెదను వినుము. శ్లోత్రములు బంధించి దశనాదములు వినుటయే బహ్మజ్ఞానము. త్వక్కు చలనము లేక విభూతి ధారణచే ఆ శరీర శుద్ధి కలిగి యుండవలెను. చక్షు యీ స్థూలాంగములో యున్న ఆత్మను చూచుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము జిహ్వ లంబికా యోగము నందు పెద్ద నాలుకవద్ద యుండే కొండ నాలుక దానికి సమీపము నందున్న బిలములో నాలుకకొనను గుచ్చి

అమృతమును పీల్చుట లేక చప్పరించుట బహ్మజ్ఞానమయినది. ఘ్రాణము త్రికాలముల యందు ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాస స్థంభిస చేయుటయే బ్రహ్మజ్ఞానమయినది. జ్ఞానేంద్రియములు 5. తన్మాత్రములు 5. యీ పది యింద్రియములుకు యిదియే స్వభావములు.

అర్జు:- కృష్ణ! కర్మేంద్రియములకు ఏదైన నియామక మున్నదా? లేదా?

కృష్ణ:- వాక్కు, మానసికముగ నదా భగవంతుని ధ్యానించుటయే బ్రహ్మ జ్ఞానమైనది. పాణి పరమాత్ముని సాధు పులను పూజింపబడుటకై యున్నది. పాదపద్మాసనాసీనుడై యుండుట బ్రహ్మజ్ఞానమై యున్నది. గుహ్యం పూర్వరతి మూలాధారం బంధించి పుడ్యాణ లాగి జాలంధరచేత శుక్ల మును సహ స్రాగ్రమనే కమలములో పడుటయే ఉపరతి. దీనిని అమృతమందురు. అధోరతి యనగా శుక్లముగా మారెను. పూర్వరతి అమృతముగా మారెను. గుదము నందు ఎడమకాలి మడమను. గుదమునందు నిలిపి కుడికాలు మడమను స్వాదిష్టమునందు నిలిపి యోగముతో అపాన వాయువును బంధించ వలయును. ఆ ప్రకారము చేయుచు మనస్సును స్వాధీనము చేసుకోవలయును.

అర్జు:- మాధవా! యోగి యొక్క లక్షణముల నింకను సెలవిండు.

కృష్ణ:- నేను చెప్పిన ప్రకారము ఎవరైతె నడచెదరో వారికి మోక్షానందము ననుభవించుచున్నారు.

ఆత్మ సంయమ యోగము.

ఆ ర న య ధ్యా య ము

అర్జు:- మాధవా! మీరిప్పుడు సన్యాసమును యోగమును వేరు వేరుగా బోధించితిరి. సన్యాసమే గొప్పదని నాకు స్ఫూరించు చున్నది. గాన నేను సన్యసించియోగము ననుష్ఠింతును. ఇక యుద్ధమెందులకు.

కృష్ణ:- కామ క్రోధ రహితమైన వాడును, ఆత్మసంయమము గలవాడును, వాడే యాత్మ జ్ఞానసంపన్నుడు. అట్టివానికి త్వరలోనే మోక్షము లభించును.

అర్జు:- కృష్ణా సర్వ సంగ పరిత్యాగమొనర్చి కాషా యాంభ్రములు ధరించి యెట్టి కర్మలు చేయక ఆత్మనిష్ఠయందుండుట సన్యాసమని చెప్పుదు రే?

కృష్ణ:- నిజమైన సన్యాసి ఫలాశను వదలి కర్మలు చేయును. కర్మఫలనాశ్రయింపక శాస్త్రానుసారముగ కర్తవ్య కర్మల చేయుచున్నాఁడో యశనినే సన్యాసియనియు, యోగియనియు చెప్పవలయును.

అర్జు:- కర్మలు ఎంతవరకు యాచరింపవలయును?

కృష్ణ:- కర్మయొక్క శమము అనగా మనశ్శాంతియని అర్థము. శాస్త్రప్రకారము కర్మ ఎప్పటికి వదలరాదు.

అని వేద స్మృతులు చెప్పుచున్నవి.

అర్జు:- పుండరీకాక్ష! మనస్సు పూర్ణశాంతి లభించినదని యెట్లు తెలిసికొనగలము?

కృష్ణ:- ఎప్పుడైతే నేను ఈపని చాయించాల నేను చేస్తూయున్నాను. ఇది నాది నీది యనే భావము వదలినాడో బాహ్యేంద్రియ కర్మలయందాశక్తి నశించెనో వాడు సంకల్ప రహితమైన జ్ఞానియగుచు పూర్ణశాంతిని పొందినవాడు.

అర్జు:- మాధవా! సంకల్పమే లేనపుడు సకామకర్మ గాని నిష్కామకర్మ గాని చేయుట యెట్లు?

కృష్ణ:- ఎవనియొక్క ఆత్మ జ్ఞానముచేతను విజ్ఞానము చేతను వివిధమగు జ్ఞానముచేతను తృప్తి నొందినదో ఎవడు తన యింద్రియముల జయించెనో ఎవడు కూటస్తుడాయెనో త్రివేణి సంఘమందు చేరినవాడెవడో మట్టిగడ్డగారాయి, బంగారము మొదలగువానిని సమానముగా దలచునో యాకర్మ యోగినే యుక్తుడని సిద్ధావస్థ నొందిన వాడని చెప్పుదురు. వాడే నిష్కామయోగని పేరు.

అర్జు:- మాధవా! మనస్సు మహాచంచలమైనదికదా?

కృష్ణ:- నిజమే; మనస్సు వాసనత్రయములలో చేరుటయే బంధము. మనస్సు చలనము లేక స్వాధీనమైనది మోక్షము.

అర్జు: మాధవా! మనస్సును జయించుటెట్లు?

కృష్ణ:- వాసనత్రయములందు మనస్సును వెళ్ళనీయక పోవడమే దర్భాసనము. దానిపై మనస్సు జింకయంటిది. ఆ జింకకు యుండే సందేహములు విడగొట్టడమే కృష్ణార్జునము. దానిపై శుద్ధసత్వగుణమనే వస్త్రము పరచి భూమిని మెరక పల్లములులేని స్త్రీలము అనగా త్వక్కు చర్మమునందు ఏలాటి బేధ వికారము లేకపోవుటయే భూమి చిత్తము యొక్క అనగా చిత్తము సదా ఆలోచనచేయు న్వభావము గనుక ఆచింతను తృణీకరించి యింద్రియముల యొక్క వ్యాపారములు నిరోధించి అనగా శ్రోత్ర, త్వక్కు, చక్షు, జింహ్వ, ఘ్రాణ అనగా చెవులు శబ్దము లాలకించుట, త్వక్కు వేడి చల్లదనము చలి వీటిని గమనించుట చక్షు భాష్యేంద్రియములలో ఏది మనము చూచుచున్నామో అదే మనము యోగము నందున్న దానినే మనము చూచుచున్నాము. జింహ్వ పడుచులు కోరికయే దీనిపని. ఘ్రాణ సువాసన దుర్వాసన చూచేడిపద్ధతి ఘ్రాణ; గనుక యివి వాటి వ్యాపారములన్నియు కట్టివేళి మనస్సు నేకాగ్రము చేళి అనగా చలింపు లేక యుండుటయే ఆసనము లేక యోగమనిపేరు. తెలిసినదా కాయము [శరీరము] నూ లేక వెనుదండిని నిక్క పొడుచుకొని అనగా మూలాధారము బంధించి ఎడమకాలి మడమను ఆధారమువద్ద నిలిపి కుడికాలి మడమను స్వాదిష్ట

యందు నిలిపి ఉష్ణాణము లోగి జలంధర విరథసముదే ర్ము
సూలంగమును గుంభి లేక చక్కగా నిలిపి దిక్కు లు ముందు
అసగా మనస్సుయందు ఏలాటి విషయము లుండినో యిది
టయే దిక్కులు. తన నాసిక ద్వార దృష్టినిరచి నిష్కామమే
నాసికం. మనస్సు నిష్కామయ నే నాసికయందు లగ్నమగుట
యే దృష్టి. శీత జ్వరము అసగా మనస్సును చలనము గానిష్కా
శౌంధమగు అంతరికరణముతో అసగా మనస్సుయందు గల
లమును సగింపుచేటి ముద్ధియుక్క- నిశ్చలం గల్గింపు యోగించి
చిత్తముయొక్క చింతల మార్గము చేటి అపం నే నే యని
పలుకుచున్న బేధమును సగింపుచేటి అగ్నివ్యవస్థ ప్రతిమును
పాలించుచు అసగా మనస్సును అజ్ఞానవృత్తియందు మోర
నిస్వకపోవుటయే బ్రహ్మచర్యవ్రతము. మనస్సును నిశివరిచు
కొని [స్వాధీనం] నాయుండే మనస్సు లగ్నపరచి ముగ్ధు
డగుచు అసగా లగ్నమైన మనస్సును ఏమాత్రము చలించిన
యుండుటయేయుక్తి. యంత్రకారముగా కుంభిరహితమును.

అరు:- మాధవా! నిన్నే భ్యాసించిన ఫలమేమి?

కృష్ణ:- శాశ్వతమగు మోక్ష సుఖము లభించును.

అరు:- మాధవా! యోగాభ్యాసము చేయువారు
బాగుగ భుజింపవచ్చునా?

కృష్ణ:- మితహారములు చేప్పుచున్నాను వినుము.

మిగుల మెత్తనై సదియు, మధురమైనది యిది నగు ఆహారములొ
నాల్గవవంతు నిగ్రహింపబడినట్లై శివప్రీతిగా భుజింపబడునది
మితాహారమని చెప్పబడుచున్నది. ఏవిధమనగా? లేడుభాగ
ములు అన్నము చేతును ఒకభాగము జలముచేతను పూరింప
బడి నాల్గవభాగము నాఁయునగదారమునకై విడిచిపెట్టినతెను.
యిందువలనగా శివప్రీతి అనగా చేస్తుండెన నాపేంశ్యమునకు
స్పృశి నాశ్యములు చే యుద్వేగమునుడున్నది.

అర్జున:- సేం ప్రాణిజీవి! ఆహారము నీయిది చేర్చు
నప్పుడు? చంద్రులములు చేయియిది ముఖమునకు పంపింప
యిదా? మూలము! నాలుగు అయిదు అంగములున్నది. కీచికి
అపశ్య అపశయము లేదున నరప్పనా?

శ్లోక:- అట్లు! ఏర్పడునది చిత్తుననియును. అభ్య
సరము, పదము, పూలులు, కలలులు, చంద్రులు, కలలులు, ఆకుకుంఠి
ప్రళికి ముగియ, నీయ, అయి, పల్లము, ముద్వేగములు, మూలములు
మరిగియ, పల్లములు మూలములు, కీచిమిద్వేగములు, అంగములు,
యిందులు, పల్లములు మూలములు మూలములు మూలములు మూలములు.

అర్జున:- అట్లు! అయిదు అంగములు మూలములు మూలములు
మూలములు?

శ్లోక:- అర్జున! మూలములు. మూలములు మూలములు, మూలములు
మూలములు మూలములు మూలములు మూలములు మూలములు, మూలములు,

నేయి, కలకండ, వెన్న, చక్కెర, తేనె, శొంఠి, పొట్లకాయ. పంచశాఖములు అవి ఏవనగా: చక్రవర్తికూర, పొన్నగంటి, చిరుకూర, తెల్లగరగ, తిప్పతీగ, పచ్చపెసలు, శుద్ధోదకం యివి యోగులకు ముఖ్యములు.

అర్జు:- యోగి నిద్దుర యెక్కువ చేయవచ్చునా?

కృష్ణ:- జాగ్రత్తవదల! అజాగ్రత్తయే నిద్దుర గనుక అదియే సుషిప్తి. సుషిప్తియే నిద్దుర; గనుక జ్ఞాని జాగ్రత్తను సదా వదలడు. అజాగ్రత్తలో జ్ఞాని యుండగూడదు.

అర్జు:- కృష్ణా! యిక నెట్లుండవలెను?

కృష్ణ:- ఎవనికి ఆహారము మితమై కర్మాచరణము తగుమాత్రముండునో నిద్ర లిప్పులు ప్రకారము చేయుచూ నిద్ర మేల్కొనుటయు ఎవనికి విపరీతముగా యుండునో అట్టి వానికి యీ యోగము దుఃఖములు పోగొట్టును. అనగా సుఖము కలుగును.

అర్జు:- మాధవా! చిన్న మనవి.

కృష్ణ:- ఏమిటా చిన్న మనవి?

అర్జు:- పైన చెప్పిన ప్రకారము ఆహారము, కర్మ. నిద్దుర మేల్కొనుట యివి సుఖములు గలుగ చేయునని చెప్పినావే అవి బాగుగ దెల్పుము?

కృష్ణ:- జ్ఞాని సదా తపస్సు, స్వాధ్యాయ, యాశ్వుర,

24/4/21
SUB

ACC NO: 444

ఆరవ యధ్యాయము

105

ప్రణిధానము సదా చేయుచుండును గాన వానికి నిద్ర లేదని భావము. పైవృత్తులు చేయుచూ 5, 6 లిప్తులు ప్రకారం ధ్యానము మరచి సమాధిలో యుండుటయే నిద్దుర.

అర్జు:- తపస్సు స్వాధ్యాయ, యీశ్వర, ప్రణిధానము లన నెట్టివో తెలుపుము.

కృష్ణ:- నే చెప్పెడు విషయములు బాగుగ విని శ్రద్ధతో ఆచరణ పెట్టుము. నీకు సుఖము కలుగును. శాస్త్రములప్రకారము నడచుటయే తపస్సు. ఓంకారప్రణవధ్వనితో మంత్రానుష్ఠానమే స్వాధ్యాయము. ఈశ్వరుడు ఓంకార వాచ్యుడు గనుక మనస్సు సదా వానియందు లగ్నమయి యుండుటయే ఈశ్వర ప్రణిధానము.

అర్జు:- మాధవా! ఈమూడింటిని పెద్దలేమనిచెప్పుదురు?

కృష్ణ:- క్రియాయోగములని చెప్పబడుచున్నవి.

అర్జు:- ప్రద్యుమ్నా! యీ యోగము చేయుటవలన వచ్చు లాభమేది?

కృష్ణ:- సమాధి స్థిరముగా నిలబడును. క్షేశములన్ని తొలగిపోవును.

అర్జు:- మాధవా! క్షేశములంటిరే అవేవి? చెప్పుము.

కృష్ణ:- సమాధిచే అవిద్య యనెడి సంశయములు, విచారములు యివన్నియు నశించును. అవిద్యయే క్షేశములు.

అర్జు:- అప్పుడు చిత్త మేమగును? మాధవా!

కృష్ణ:- చిత్తమునందు శుద్ధ సత్వగుణము విస్తరిల్లును. ఏకాగ్రత గల్గును. యోగులందరు ఈక్రియాయోగమే చేయుదురు.

అర్జు:- నారాయణా! నిష్కామయోగి బ్రహ్మజ్ఞే వాని గతి ఏమిటి?

కృష్ణ:- నిష్కామ యోగి కొన్ని సంవత్సరములు, కొన్ని నెలలు, రోజులు, ఘడియలు, నిమిషములకు బ్రహ్మజ్ఞే తే దానికి కారణం భూతకాలమే సంచితం. ఆసంచితములో సృష్టియైన ప్రజాపతి పైన చెప్పిన గణితప్రకారము సంవత్సరములు, నెలలు, రోజులు, ఘడియలు, నిమిషములు వాని పూర్వ జన్మమునందు ఏమిచేశియున్నాడో యీ వర్తమాన కాలమందు హరిహరాదులు గూడా తప్పక అనుభవించియే తీరవలయును.

అర్జు:- మాధవా! పూర్వజన్మమునందు చేసిన సంచిత మనే ప్రారబ్ధము ఈ వర్తమాన కాలములో అనుభవించి తీరవలయునని శలవుయిచ్చితిరి. ఈ వర్తమానకాలములో కొన్ని రోజులుమాత్రము యోగముతోనుండి పాడైనవారు. వారు చేసిన యోగము లన్ని వట్టివేనా?

కృష్ణ:- ఎప్పటికిని వట్టివి కావు. రాబోవు భవిష్యత్తు

కాలమే లేక ఆగామి. అప్పటికి వర్తమానకాలములో చేర్చి నిష్కామయోగము ఆకాలమునకు బ్రష్టుడైన యోగి శ్రీమంతుల కులములో పుట్టుచున్నాడు. అనగా మహాసిద్ధపురుషుడు గర్భమునందు పుట్టి యింకనూ ఎక్కువైన నిష్కామయోగముతో సిద్ధిపొందుచున్నాడు.

అర్జు:- మాధవా! పెద్దలు చెప్పినది అటువంటి పురుషుడు ధనవంతులలో లేక యోగులయందు పుట్టుచున్నారని చెప్పిరే ఎవరు దేనియందు పుట్టుట శ్రేష్టమో చెప్పవేడెదను.

కృష్ణ:- ధనవంతులకన్న యోగులయి పుట్టుటయే మిక్కిలి శ్రేష్టము. అనగా ధనవంతు లెవరనగా జ్ఞానవృత్తులు గలిగిన మహాజ్ఞానులు. యోగులనగా జ్ఞానులకు పై వారు శిద్ధి పురుషులు, వారే శ్రీమంతులు. అట్టనా తెలిసినదా?

అర్జు:- యోగముకన్న తపస్సాస్వధ్యాయములుగొప్పవి అందు రే అవి యెవ్వి?

కృష్ణ:- స్థూలాంగముతో గూడి చేయు ధ్యానమే భోగి, స్థూలాంగము వదలి సూక్ష్మాంగముతో చేయు ధ్యానమే త్యాగి, సూక్ష్మాంగము దాటి కారణాంగముతో చేయు ధ్యానమే విరాగి. భోగి, త్యాగి, విరాగి యను తత్వము చెప్పెదవినుము. వాసనత్రయములతో గూడినవారు భోగులు. వీరినే స్థూలాంగము. కందమూలములు తినుచు వానప్రస్థులు

త్యాగులు వీరు సూక్ష్మాంగములు, నిరాహారదీక్షులు, విరాగులు వీరు కారణాంగములు. నీవు భోగికన్న, త్యాగికన్న, విరాగి యనే యోగి యవుటయే నాకు చాలా యిష్టము.

అర్జు:- మాధవా! యోగియను శబ్దము అన నేమియో మరల బోధింపుము.

కృష్ణ:- నైష్కర్మ అనగా నిష్కామకర్మ సదా సన్నేహ్యానింపుము.

విజ్ఞాన యోగము.

ఏ డ వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- మాధవా! నిన్నే సేవించువారికి జ్ఞాన మల వడునా?

కృష్ణ:- చిత్తము సదా చింతించు చుండును. అట్టి చిత్తము యొక్క చంచలము నశింపుచేసి నీచిత్తము నాలో లగ్నపరచి కర్మయోగము అనగా చిత్తమును అజ్ఞానవృత్తు లకు పోనీయక వుంచడమే కర్మయోగము. దానివలన నన్ను కనుగొను విధానమును వినుము.

అర్జు:- మాధవా! బోధింపుము; ఇంకను అధికముగా నితరుల నడిగి తెలిసికొందును.

కృష్ణ:- వేలకొలది జనులలో అనగా 96 తత్త్వము లతో కూడిన స్థూలాంగము పరము పరముగా వచ్చుచున్న సంచితమునుబట్టి కోటికి ఒకడు, లక్షకు ఒకడు, వెయ్యికొకడు, నూటికొకడు, పదికొకడు యీ ప్రకారముగా నన్ను నిష్కామముతో ధ్యానించెదరు. అట్టి వారికి నాయొక్క సత్యమైన జ్ఞానమును అపరోక్షజ్ఞానమనే అనుభవజ్ఞానము కలుగును.

అర్జు:- కృష్ణా! నీవు బోధించిన జ్ఞానము అంత గొప్ప దైన అందరు ఏల అనుష్ఠింపరు?

కృష్ణ:- ఈ స్థూలాంగమునకు కమ్ముకొని యున్న త్వక్కు యనె చర్మము పృథివి, నెత్తురు, మాత్రము, పైత్యము, శ్లేష్మము, కశ్మే, కఫము ఇవి జలము. జఠరకోశమునందు వెలుగుచున్నదే అగ్ని. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములచే నడుచుచున్నదే వాయువు. సహస్రారము లేక చెవులే ఆకాశము. ఈఅయిదు సూక్ష్మభూతములు ఆకాశము వాయువుతో కూడుటచేత మనస్సు కలిగెను. ఆకాశము అగ్నిలో కలియుట వలన బుద్ధి పుట్టెను. ఆకాశము పృథివిలో గూడుట వలన అహంకారము పుట్టెను. పై అయిదు భూతములు మనో, బుద్ధి, అహం ఈమూడు పై న వ్రాసియున్న అయిదు మొత్తము ఎనిమిది చేరి ప్రకృతి ఆయెను. అర్జునా! జీవ స్వరూపము నా రెండవ ప్రకృతి యని యెరుంగుము.

అర్జు:- శుద్ధ ప్రకృతియె నీజగమును సృజించినప్పుడు సృష్టితో నీకు సంబంధము లేదా కృష్ణా?

కృష్ణ:- అర్జునా! చరాచరాత్ములొ యున్న వ్యక్తుల యందు జీవులయందు వెలుగుచున్న ఆత్మనేనే సూత్రమువలె మణులు గ్రుచ్చ బడినట్లు నాయందలి గుచ్చ బడినవి.

అర్జు:- మాధవా? నీవు సృష్టించిన, జగంబునందు వస్తువులు బిన్న బిన్నములు గలిగి యున్నవే.

కృష్ణ:- అగ్ని భూతము జలములో కలియుటవలన జింహ్వకలిగెను. జింహ్వద్వారాసము గుర్తించుట నావిభూతి

ధారణనేనే అగ్నిలో అగ్ని కలియుట వలన సమష్టి భూత ములకు నేత్రము గలిగెను. నేత్రము ద్వారా రూపమనెడి ప్రకాశము కలిగెను. ఆకాశము ఆకాశమునకు కలియుట వలన సమష్టి భూతంబను జ్ఞాతయే తెలివి లేక బుద్ధి బుద్ధియై వేదము వేదమై ఓంకారము కలిగెను. జలము ఆకాశము చేరుట వలన శబ్దము పుట్టెను. ఆకాశము పృథివితో కూడుట వలన అహంకారము కలిగెను. అగ్ని భూతం పృథివి భూత ముతో కూడుట వలన ఘ్రాణమనెడి ముక్కు గలిగి సుగంధ దుర్గంధములను గుర్తించెను. ప్రతి జీవులయందు జ్యోతిర్మయ ముగి వెలుగుచే తేజస్సు కలిగెను. తాపసుల యందలి అనగా సత్త గుణమనే శపస్సుల యందు నేనే యని సర్వము నిండి కృతముగా యున్నానని నమ్ము అట్టినా.

అట్ట:- కృష్ణా! నీకు మించిన వారు కారణ పురుషు డెవరు?

కృష్ణ:- జీవాత్మా! నాకు పై వారు ఎవరు లేరు. నేనే శాశ్వతుడను. ఆదికారణుడను.

అట్ట:- మహాత్మా! దైవమనె పదార్థము సత్యముగ నున్నదా? లేదా? పూర్వజన్మ మందలి కర్మయై దైవమని కొన్నిచోట్ల చెప్పబడి యున్నది. ఓ కృష్ణా! నాకు చాలా సంధేహము కలుగు చున్నది.

కృష్ణ:- ఓయి అట్టినా! పౌగషమనె అహం ఫలితముల

నన్నిటిని అదే అను భవించు చున్నది. దైవము లేక మరింకొక వస్తువు కర్తయును గాదు. బోత్తయును గాదు. అట్టనా! అహంచే కలుగు శుభాశుభ కర్మలను లోకులు దైవమని వ్యవహరించు చున్నారు.

అర్జు:- నీ వలన కలిగిన త్రిగుణములు వాటి కార్యములు నిన్ను బంధింపవా కృష్ణ?

కృష్ణ:- సంచిత కర్మ ఫలము లభింప నాకిట్టి బుద్ధి కలిగినది. ఇట్లు నిశ్చయించు కొంటిని. ఇట్లు ఫలము లభించిన దందురు. ఈ మాటయె దైవ కల్పనకు మూలము. కర్మను బట్టియే గుణములు మార్పుచేసి జీవుని నరకమునకు తోక్రియు చున్నది. గుణములకు అతీతుడను. నేను అర్జునా.

అర్జు:- మాధవా! నిన్ను ఎందులకు త్రిగుణాతీతునిగా నెరుంగ జాలకున్నారు.

కృష్ణ:- పూర్వ కర్మ వలననే ఇట్టి ఫలము కలిగినదని చెప్ప బడుమాటయె నాయుక్క దైవ స్వరూపము.

అర్జు:- సర్వ ధర్మజ్ఞ! పూర్వ కర్మల సంచితమె దైవమని చెప్పుచున్నావు లేదనుచున్నావు. ఇది ఏమి?

కృష్ణ:- అర్జునా! చెప్పుచున్నాను వినుము. దీని వలన దైవము లేదు. అని నిశ్చయము నీకు కలుగగలదు. వెనుకటి జన్మలలోని యగు వాసనలు ప్రబోదితములై కర్మలుగా

మా రెను. అర్జునా! వాసనల ననుసరించియె జీవుడొనర్చు కర్మలు కూడా యుండును. కర్మలు యొక రీతిగను మనోభావములు వేరొకరీతిగను యుండవు. పల్లెకి పోగోరువారు పల్లెనే జేరును. పట్టణమున కరుగు గోరువారు పట్టణమున కేగును. ఆప్రకారమే యెవని కెట్టి వాసన లుండునో వాడు వాటి నిమిత్తమే యెల్లప్పుడు యత్నించు చుండును. అదిగాక ఫలమును బొంద మక్కువమగు కోరికతో తీవ్రముగా నొనర్పబడు కర్మయే దైవమనబడు చున్నది.

అర్జు:- మాధవా! అట్లయిన అందరున్ను నిన్ను ఆశ్రయించి మాయను దాట నెందులకు బ్రయత్నింపరు?

కృష్ణ:- అర్జునా! పూర్వము వాసనలు జీవునకు మరుగు గలిగించి నాపై ఏమాత్రము స్మరణ లేక చేయును. వాసనలతో మునిగిన జీవుడు వీడేరాక్షసుడు. వీనియొద్ద అజ్ఞాన భ్రతులు యెక్కువై యున్నవి.

అర్జు:- ఇక నిన్నెవరు ఆశ్రయింతురు?

కృష్ణ:- నన్ను పుణ్యాత్ము లాశ్రయింతురు.

అర్జు:- పుణ్యాత్ము లెట్టివారో దెల్పుము.

కృష్ణ:- భక్తులు పూర్వ సంచితమునుబట్టి సర్వసదార్థములు అశాశ్వతం, శాశ్వతం పరమాత్మ స్వరూపమే యని 24 గంటలలో రేయి గాని, పగలు గాని ఏదో ఒక సమయమందు నిర్మించుకొని గంటవరకు నా చరిత్రలు, నాస్వరూప

మును పోల్చుట, నాకథలు చెప్పుట, వినుట, సాగు దర్శన, సత్సంగత్వము జరుపుట. ఇట్టివారు నా భక్తులు.

అర్జు:- మహాత్మా! ఒకగంటసేపు టైము ఇచ్చినారు గదా ఆగంటలోనే కామముతో యున్నవారా లేక నిష్కామముతో యున్నవారా భక్తులు; తెల్పుము.

కృష్ణ:- పది నిమిషములైనా మనస్సు నాయందు లగ్నపరచి భ్రోత్రేదియములు కట్టి అంతరిద్రుయములు బంధించి దగ్గరకు రాకుండా చేర్చి నాతత్వమును విచారించుచున్నారో వారే నిష్కామములు, వారే నాభక్తులు, ఒకటవ తరగతివారు. వీరే భోగులు.

అర్జు:- మాధవా! ఇంకా ఎట్టివారు నిభక్తులు?

కృష్ణ:- సాంఖ్య, తారకము ఈ రెండు తరమైనా సాధనాచక్షుష్టయములు నాలుగున్ను, అష్టాంగయోగములు చేయువారును భాగ్యవంతులకు, భక్తులకు, జ్ఞానులకు దాసులై యుండువారు. వీరే సాధువులు లేక యతీశ్వరులు. వీరు రెండవ తరగతివారు. వీరే త్యాగులు.

అర్జు:- అచ్యుతా! మూడవ తరగతివారు ఎట్టివారో తెల్పుము.

కృష్ణ:- చిత్తము సదా జ్ఞాతతో చేర్చి గంగ, యము నుల మధ్య సరస్వతీ నదిలో స్నానము చేసినవి 27 పోగులు. అవి ఏవనగా ఆకాశతత్వము లైదు, వాయుతత్వము లైదు,

అగ్నితత్వములైదు, జలతత్వములైదు, పృథివితత్వములైదు, బీవాత్మ ఒకటి, పరమాత్మ ఒకటి. యీ 27 తత్వములే అజన, గాయిత్రీ మహామంత్రముచే సదా జపించుచున్నాడు. నీడే విరాగి లేక దూతయనిపేరు. నీడే మూడవతరగతివాడు.

అజ్ఞ:- నాలుగవ తరగతివాడు ఎట్టివారో తెలుసు

కృష్ణ:- స్థూలాంగము, సూక్ష్మాంగము, కారణాంగము దాటి జాగ్రత్, స్వప్న, షుషుప్తి మగాటిని దాటి నీటి ప్రకారము రజో, తమో, సత్వ, త్రిగుణములు దాటినవాడు త్రిగుణారహితుడు. యుగము, జగము జయించిన వాడిని భౌతము. యుగమనగా స్థూలాంగము. జగమనగా సూక్ష్మాంగము జయించి గంగ, యమున, సరస్వతి దాటి మంసర, కైలాస, మహాద్వేగు దాటి నిండికృతార్ధ పరిపూర్ణ కళల తోటి నలుగుచున్నవాడు. నీడే శిద్ధిపురుషుడు. వాడు నాలుగవ తరగతివాడు. నీరినే నేను నాలుగు వర్ణములుగా సృష్టించి యున్నాను.

అజ్ఞ:- ఓ కేశవా! నాలుగు వర్ణములు ఎవరెవరో తెలుసు?

కృష్ణ:- శిద్ధి పురుషుడే బ్రహ్మణ, విరాగమనే దూత క్షత్రియ, త్యాగియే వైశ్యుడు భోగులే శూద్రులు. నేను చెప్పిడి విషయములు చక్కగా వినుము. అజ్ఞానమనే అడివిలో భోగుల నే కోయబంతి లేక కాయ దొరులున్నాడు. అజ్ఞానము

మధ్య కొండ మొదలలో యున్నారు. త్యాగులనే కోమట్లు ఆ కోమట్లు అప్పుడప్పుడు యీ కోయవారికి జ్ఞానమనే సరుకులు అమ్ము చుందురు. కొండమధ్య నున్నవారు విరాగి యనే రాజులు వారు జ్ఞానపంటసరుకులు క్రింది వారికి పంపుచుందురు. కొండ పై భాగమున యున్న సర్వాంతర్యామియైన సర్వేశ్వరునిలో అయిక్యమయినవాడు శిద్ధి పురుషుడు. అనే బ్రాహ్మణ క్రింది యున్నవారు గుణగణములు పరికించుచు సాక్షి భూతుడై యున్నాడు.

అర్జు:- మాధవా! యీ సలుగురిలో నీకు ప్రేమ అయిన వారు ఎవరు శ్రేష్టుడు.

కృష్ణ:- నాలుగవ తరగతి శిద్ధి పురుషుడు నాకు ప్రేమయిన వాడు శ్రేష్టుడు.

అర్జు:- కృష్ణ! నిన్ను కొందరు బొంద ప్రయత్నింపగా ఇతర దేవతల నాగాధిపతు గేల?

కృష్ణ:- భూత కాలమునందు సంచి తయనే చక్రము ఏలాగున త్రిప్పుచున్నదో ఆలాగునే జీవుడు తిరుగుచూ యున్నాడు. గనుక ఇప్పుడు ప్రయత్నించిన పురుషా కారము వలననే అపరోక్ష జ్ఞానమే పురుషా కారము నీకు శాశ్వతమగు శ్రేయస్సు లభించును. అజ్ఞాన వృత్తులనే కార వులను జయించుటకు తెమ్ము.

అక్షర పరబ్రహ్మ యోగము.

ఎ ని మి ద న య ధ్యా య ము

అర్జు:- కృష్ణ! బ్రహ్మ మన నేమి?

కృష్ణ:- కృత, త్రేత, ద్వాపర, కలియుగ, అండ, పిండ, బహ్మండ, చరాచరాత్మకును ఈ సర్వంనశించిన నశించకున్న వస్తువు ఏదియో స్థూల, సూక్ష్మ కారణ నశించినప్పటికి, నశించని వస్తువేదియో నదియే బ్రహ్మ స్వరూపము.

అర్జు:- మాధవా! కర్మ మనగా యేమి?

కృష్ణ:- పాణిల యొక్క స్థూల, సూక్ష్మములలో యున్న గుణములే పాణిలు. వాటిని నశింపు జేయుటయే యజ్ఞము లేక కర్మము.

అర్జు:- మనస్సును జయించిన యోగి మరణకాలమందు యెట్లు భావించును.

కృష్ణ:- అవసాన కాలమనగా జీవుడు స్థూల భ్రాంతిని, సూక్ష్మ భ్రాంతిని రెంటిని వదలి నిశ్చింతగా నిష్కామముతో త్రివేణి సంగము దాటి సహస్రారమునందు యున్న బ్రహ్మ కపాలము చేరుటయే నిష్కామయోగము వాడే నా భక్తుడు వాడే యోగి వాడే నాలో ఐక్యమవు చున్నాడు.

అర్జు:- మాధవా! నీ స్మరణకు, ముక్తికి సంబంధమేమి?

కృష్ణ:- జీవుడు వాసనభ్రాంతి, స్థూలభ్రాంతి, సూక్ష్మభ్రాంతి. యేభ్రాంతిలో జీవుడు వెళ్ళుచున్నాడో ఆభ్రాంతిని అనుభవించేదానికి ఆభావమున నే పొందుచున్నాడు.

అర్జు:- అవసానకాలమందు నిన్ను స్మరించవలయును. యిప్పటినుండి కష్టపడుట ఎందులకు?

కృష్ణ:- ఓయీ! ఎంత చక్కనిమాట జెప్పితివి. ఇప్పటినుండి శ్రద్ధతో జాగ్రతా, స్వప్న, శుషుప్తులలో గూడా కష్టములయందు, సుఖములయందు, భోగములయందు, సర్వావస్థలయందు నెవరైతే యిప్పటినుండి నన్ను నిష్కామముతో స్మరించుతూ యుంటారో వారు అవసానకాలమందు నానియొక్కమనస్సు నాయందునిలుపుటకు అధికారమున్నది.

అర్జు:- సదా నిన్ను స్మరింపక అవసానకాలములో వాని మనస్సు నీయందు జేర్చుట యెందుకు అధికారములేదు?

కృష్ణ:- అందరికి నేను సహాయభూతుడనే. అవసానకాలమందు వాని మనస్సు నాలో ఐక్యమగుట చాలా ప్రమాదము. ఏమనగా యిప్పటినుండి వాసనత్రయములనే తీగెలు తెంచుతూ ఈషణత్రయములనే వుచ్చులు నరుకుచూ కఫ, వాత, పైత్య, శ్లేష్మ యనే సముద్రమునకు రోజుకు కొద్ది కొద్దిగా గట్టు వేయుచు యోగియైనవాడు సదా సాధనలే

గట్టు వేయుచు అవసానకాలమునకు దారిలో యేమియు లేక
యుంటే అట్టివాడు శరీరమువదలి స్థూలాంగమనే భ్రాంతియే
వదలి నాలో ఐక్యమవుతాడు.

అర్జు:- సదా నిన్ను భజించవలెనని నామనస్సు కోరు
చున్నది. అశ్రద్ధ యనే పిశాచము నిన్ను స్మరింపనీయక పాడు
చేయుచున్నది. ఏమి చేయుదును?

కృష్ణ:- అశ్రద్ధ యనే పిశాచమును జయించుటకు
చిన్న సూత్రమున్నది. దాని ప్రకారము చేయుము.

అర్జు:- మాధవా! ఆసూత్రమును దెల్పి అటుపై నీ
తత్వమెట్టిదో తెల్పుము.

కృష్ణ:- పంచకేషములు ఐదు. ఈఐదు మందికి ప్రధా
నమంత్రి అశ్రద్ధ, రెండవమంత్రి అనాచారం, మూడవమంత్రి
అహింస. వీరి ముగ్గురినీ నశింపుజేసి మిగతా నాయకులను
ఐదుమందిని శిక్షించవలెను.

అర్జు:- ఆ నాయకుల పేర్లు, వారి వృత్తులు తెలియ
పర్చుము కృష్ణా!

కృష్ణ:- అవిద్య, అస్మిత, రాగము, ద్వేషము, అభిని
వేశము వీరే పంచకేషముల నాయకులు.

అర్జు:- మాధవా! ఎవరెవరు ఏవృత్తులను కలుగజేయు
చున్నారో చక్కగా దెల్పుము.

కృష్ణ:- అజ్ఞానమే అవిద్య నాకే కలిగినది. నేనే కారణము, నా దేయిది యని యహంకారముతో ప్రయాణమగును. అస్మిత ప్రపంచము నందలి సౌఖ్యమునకు సాధనమే రాగము. సంకల్పములు నెరవేరుటలో నశింపుజేయుటకు ఉదయించు నదియే ద్వేషము. జీవితమునం దేకొరత లేకుండా సమస్త భాగ భాగ్యములతో భగవంతుని మరచి నోలలాడుచుండు నదియే యాశ. దీని పేరు అభినివేశము. ఈ ఐదింటిని జయించినవాడే గొప్ప ధన్యుడు.

అర్జు:- ఓ పరమేశ్వరా! వీటి నామరూపము లేకుండా చేయుటకు ఏదైనా తగు సూత్ర మున్నదా?

కృష్ణ:- ఈ ఐదు దుఃఖమును కలుగజేయుటకు కర్తవ్యము.

అర్జు:- మాధవా! ఏవిధముగా కర్తవ్యమునో తెల్పుము.

కృష్ణ:- ఆనంద వృక్షములకు ఇవి కుటీరములు. సంతోష మనే తీగెలకు వేరు పురుగులు. యోగమును విడచి పాడుచేయును గనుక మోగులైనవారు తొలుత వీటిని తప్పించుకొననలయును. శాధారణోపమైన పరితాపమును బుట్టించి సంసారపాశము ననుదినము జనన మరణమే సంసారము. ధృడతరము చేయుటలో పంచక్లేషమునకున్న శక్తి మరి దేనికీన్నీ లేదు. ప్రాపంచక ధర్మమును సంసారవ్యామోహమున్నూ యివి హెచ్చించును. వీనిని విడువకున్న యోగ

మలవడదు. చిత్తము నైర్మల్యమును బొందదు. చిత్తము కుదురుగా యుండదని భావము.

అర్జు:- మ ధు సూ ధ నా! వీటిని జయించుటకు ఏది సూత్రమో దెల్పుము.

కృష్ణ:- కొన్ని స్థూలాంగములు కొన్ని సూక్ష్మాంగములు రెంటిలోను కలసియున్నవి. క్లేషములు వీటికి తగిన సాధనలు. ఆసన విబేధములచేతనే జయించబడును.

అర్జు:- ఆసన లెట్టివో దెల్పుము.

కృష్ణ:- వీరాసనము, స్వస్తికాసనము, పద్మాసనము, సింధాసనము, సింహాసనము, కుక్కుటాసనము, భద్రాసనము, యోగాసనము, కూర్మాసనము, గోముఖాసనము, ధనురాసనము, కపలాసనము. మొత్తము నూట యిరువది ఎనిమిది ఆసనములు. వీనిలో నేను చెప్పిన ఆసనములను తప్పక ఆచరించుము. నీకు ఫలము గలదు. యిది గాక పామరులు కొంతమంది ఆసనముల చేత మోక్షము లేదని చెప్పుదురు. వారి మాటలు నీవు నమ్మకు. ఆసనములే యోగము, యోగములే మంత్రములు, మంత్రమే మనస్సు. యేవిధమనగా ఆసనశిద్ధి తరువాత యోగశిద్ధి, దానిపై మంత్రశిద్ధి, అటుపై మనశ్శిద్ధి గలుగును. ముమ్మాటికి ఈ నాలుగు శిద్ధి కానిదే పంచక్లేషములు పోవు. సిద్ధియైన తక్షణమే నామరూపము లేక నీగుమాదిరి నశించిపోవును.

రాజవిద్య రాజగుహ్యయోగము.

తొమ్మిదవ యధ్యాయము

అర్జు:- వామనా! నేనింత వరకూ నీవుపదేశించిన జ్ఞానమును వింటిని. ఇకను వినదగు అంశములు గలవా?

కృష్ణ:- అర్జునా! యికనూ నెఱియో గలదు. యికమున్నందు ముఖ్యములగు విషయముల జెప్పెదను. పరమరహస్యమైన అనుభవ శిద్ధమైన జ్ఞానమును నీకుపదేశితును.

అర్జు:- నేను అట్టి జ్ఞానమును వినుటకు దగుదునా?

కృష్ణ:- అర్జునా! పక్షులలో నీచమైనది కాకి. జంతువులలో నీచమైనది పంది. గుణములలో నీచమైనది అసూయ గుణము. దీనిజతలు రాగ, ద్వేష, క్రోధ, మోహ, అహం, మదం ఈ యేడు గుణములు సూక్ష్మంగమునకు గ్రహములు.

అర్జు:- ఏడు గ్రహములని జెప్పిరే మిగిలిన రెండు గ్రహము లేమా యెను.

కృష్ణ:- సంకల్ప వికల్పములు రెండు గ్రహములు. ఈ రెండు గ్రహములు పరంపరం అనగా భూత వర్త భవిష్యత్తు ఈ మూడు కాలములయందు మారుతూ యుటవి. పైన జెప్పబడియున్న తొమ్మిది గ్రహములలో యీ రెండు ఛాయా గ్రహములు. ఈ రెండూ ఒకటే ఫలితమిచ్చును.

అర్జు:- నవగ్రహము లెన్ని రకములు కృష్ణా!

కృష్ణ:- స్థూల గ్రహములు, సుక్ష్మంగ గ్రహములు ఈ రెండును ఐక్యమై యుండును. యివి నవగ్రహములకు చెందియుండును.

అర్జు:- మాధవా! వారు ఏ యే స్థానములలో యున్నారో దెల్పుము?

కృష్ణ:- రవి: ఎముకల యందు గలడు. చంద్రుడు: రక్తములో గలడు. కుజుడు: యెముకలలో నుండు ధాతు మూలికలలో గలడు. బుధుడు: చర్మము యందు గలడు. గురుడు: మెదడు యందు గలడు. శుక్రుడు: రేతస్సు శుక్ల మందు గలడు. శని: నరముల యందు గలడు. వీటికి గ్రహ ధాతువు లని పేరు. ఓ యర్జునా! గ్రహముల యొక్క రుచులు జెప్పెదను వినుము. రవికి కారమిష్టము. చంద్రునికి లవణ మిష్టము. కుజునికి చేదు యిష్టము. బుధునికి షడ్రసముల కూటమి యిష్టము. గురునికి తీపి యిష్టము. శుక్రునికి పులుపు యిష్టము శనికి వగరు యిష్టము.

అర్జు:- కృష్ణా! ఈరుచులు బాధలుకల్గించే నవగ్రహము లివియేనా?

కృష్ణ:- అవును. వీటి పేరు సుక్ష్మంగ గ్రహములు యని పేరు.

అర్జు:- వీరు ఏ యే దిక్కున యున్నారో దెల్పుము?

కృష్ణ:- మణిపూర్వకం తూర్పు రవి యున్న చోటు. కుడి కన్ను శుక్రనిస్తలము. ఎడమ కన్ను చంద్రుడు. కుడిఎడమ కణతలు శని. కుడి చెవి కుజుడు. ఎడమ చెవి బుధుడు. సహస్రారము గురుడు.

అర్జు:- సూక్ష్మాంగములో యున్న పంచభూతములకు అధిపతులెవరు.

కృష్ణ:- త్వక్కు, పృథివి, బుధుడదిపతి, నెత్తుగు, మూత్రాంగ కశ్మే, కఫం, శుక్ల షోణితములు, జలము నీటికి చంద్ర శుక్రలు అధిపతులు. సూక్ష్మాంగములో యున్న అగ్ని రవి కుజు లధిపతులు. శ్వాస పుచ్ఛ్వాసల నేవాయువుకు శని యధిపతి. సహస్రారమే ఆకాశమునకు గురుడు అధిపతి.

అర్జు:- మాధవా! కాలపురుషు డెట్టివాడు?

కృష్ణ:- ఈశ్వరుడే కాలపురుషుడు.

అర్జు:- ఏవిధముగానో జెప్పము.

కృష్ణ:- పదిరెండు నామములచేత వెల్లుచున్నాడు కాలపురుషుడు.

అర్జు:- ఏవిధముగా వెల్లుచున్నాడో చెప్పము కృష్ణ.

కృష్ణ:- మేషము, సహస్రారము, వృషభము ముఖము, మిథునము వక్షస్సు, కర్కాటకము-హృదయము, సింహము కుక్షి.-కన్య-కటి. తుల-వస్తి నాభి లింగ మధ్య ప్రదేశము.

వృశ్చికము-లింగము. ధనస్సు-ఋగ్యుగళము. మఖరము-జాను
యుగళము. కుంభము-జంగాధ్యాయము. మీనము-అంగి
ధ్యాయము. ఈ ప్రకారముగా ఈ పాంచి భూతిక శరీరములో
యింద్రాది దేవతలు కర్మదేవతలు పితృ దేవతలు అధిదేవతలు
అధ్యాత్మిక దేవతలు పంచభూతములు నవగ్రహములు మందర
కైలాస మహామేరు పర్వతములు సప్త ద్వీపములు సప్త సము
ద్రములు యిన్నిటితో కూడి వెలుగు చున్నది మానవజన్మము.
జీవుడుచేయు పాపములు యింత మంది చూచుచు యుండగా
వీడు కాలునివద్ద యేవిధముగా తప్పించుకొనును? గనుక సదా
నిష్కామముతో యెవరైతే నన్ను ధ్యానము చేయు
చున్నారో వారు నాలో అయిక్యమగుటకు ఏమియును సగదే.
హము లేదు.

అర్జు:- కృష్ణ! నాకు చాలా భయము కల్గుచున్నది.
యీ నవగ్రహములే జీవుని చాలా బాధ గల్గుజేయునట్లు
తోచుచున్నది.

కృష్ణ:- తప్పక జీవుడు చేయు అజ్ఞాన వృత్తులను జూచి
ఈ గ్రహములు బాధ గల్గు జేయుచున్నవి.

అర్జు:- కృష్ణ! బాధ కలుగ నీయక వాటి శాంతి
మార్గము ఏదైన వున్నదా?

కృష్ణ:- లేకేమిదనా! వాటికి పంచభూతములు యున్న
బీజములే వాటికి మంత్రములు.

అర్జు:- కృష్ణ! ఈ గ్రహములకు దానము లేనియైననూ వున్నవా?

కృష్ణ:- తప్పక యున్నవి. అర్జునా! ఏ యింద్రియములు బాధలు పెట్టుచున్నావో కన్గొన్నావా?

అర్జు:- అవి యెట్టిదో తెల్పుము కృష్ణ.

కృష్ణ:- రవి ఆత్మను విఫలం చేయు చున్నాడు. చంద్రుడు మనుస్సును పాడు చేయుచున్నాడు. కుజుడు జ్ఞానమును పోగొట్టుచున్నాడు. బుధుడు వాక్కుయందు జేరి దుష్టపలుకులు పలికించుచున్నాడు. గురుడు జ్ఞానమునకు బదులు అజ్ఞానమును గలుగ జేయుచున్నాడు. శుక్రుడు యింద్రియ సుఖములను పోగొట్టుచున్నాడు. శని అజ్ఞానమనే దుఃఖమును కలుగ జేయుచున్నాడు.

అర్జు:- వీటికి ఏయే వస్తువులు దానము చేయవలెనో చెప్పుము కృష్ణ?

కృష్ణ:- అర్జునా! నేను చెప్పిడి విషయములను ఎవరైతే భక్తితో దానము చేయుచున్నారో వారిని గ్రహములు పీడించవు. ఇచ్చెడి దానములు కూడా నాకే జేరుతవి.

అర్జు:- వీటి కేవారములలో దానముజేయవలయును?

కృష్ణ:- అర్జునా! నేను చెప్పెడి వారములలో రోజు యివ్వవచ్చును.

అర్జు:- ఆ వారము లెట్టిదో చెప్పుము మాధవా?

కృష్ణ:- ఆదివారం ఆధార స్థానము. సోమవారం స్వాధిష్ఠ. మంగళవారం మణి పూర్వకం. బుధవారం అనా హత. గురువారం విశుద్ధ. శుక్రవారం త్రికూటం. శనివారం సహస్రారం.

అర్జు:- మా ధ వా! యీ వారములలో ఏ సమయ ములలో దానము చేయవలెను.

కృష్ణ:- అర్జునా! సమాధి నిశ్చలము గల్గినవాడు సదా ఏ రోజును మూలాధారము బంధించిన వాడై ఆధార స్థాన మునందు జేరి ద్వయిత భావములు వదలుటయే గోధునులు దానం రవికి, ఆధార స్థానమొదలు ఉచ్ఛ్వాసముతో స్వాధిష్ఠము చేరి సంకల్పమనే బియ్యం దానం చెందునకు, స్వాధిష్ఠ వదలి మణిపూర్వకమందు జేరి అహంకారమనే కందుల దానం కుజునకు, మణిపూర్వకం వదలి అనాహతయందు జేరి వాసన వృత్తులనే పెసలు దానం బుధునకు, అనాహత వదలి విశుద్ధ యందు జేరి రజోగుణ తమో గుణమే సెనగలు దానం గురునకు, విశుద్ధ వదలి త్రికూటం జేరి విషయ సుఖములు యింద్రియసుఖములనే బొబ్బర్ల దానం శుక్రనకు, త్రికూటం వదలి సహస్రారం జేరి యీ స్థూలాంగమనే శరీరముపై ఆశ వదులు టయే నువ్వుల దానం శనీశ్వరునకు. అర్జునా! ఈ ప్రకార ముగా రోజూ దానం చేయగా చేయగా ఆ గ్రహములు వారిని కాపాడుతాయి గ్రహములు గూడ నా వీబూధి ధారణలే.

అర్జు:- నీ మహాశ్యము వినుటచేత నిన్నెల్లప్పుడును పూజింప బుద్ధి పొడముచున్నది. అట్టి నిన్నేల జనులు దూషించుచున్నారు?

కృష్ణ:- మూఢులు తమోగుణముచేత గల్గు మూర్ఖం. వీటి పేరే అజ్ఞానవృత్తులు. ఈవృత్తులు నాతత్వమునకు మేఘముల మాదిరి అప్పుడప్పుడు అడ్డము వస్తుంటాయి. ఆకారణముచేత మేఘములనే మాయలో బడి నన్ను మరచుటయే నరకము.

అర్జు:- అటుల నిన్ను మరచుటచేత గల్గు ఫలమేమి?

కృష్ణ:- అట్టి నాస్తికులు మాయకు లొంగినవారై దేముడు లేడు, దయ్యము లేదని అహంభావముతో పుండడమే బంధనలో చిక్కి పుట్టుట, చచ్చుట సంసారములోనే బాధపడుతూ వున్నారు.

అర్జు:- ఎట్టివారు నిన్ను శ్రద్ధతో పూజించెదరు?

కృష్ణ:- సాత్వికసంపన్నులు జ్ఞానవృత్తులే నాయొక్క ఐశ్వర్యములు. అట్టివారు చరాచరాత్మలోయున్న పదార్థములన్ని అశాశ్వతములని భావించి శాశ్వతరూపుండైన నన్నా శ్రయించి జనన మరణ మనే సంసారము దాటుచున్నారు.

అర్జు:- మాధవా! భక్తులు యిచ్చెడి యేవస్తువులచే నీకు ఆనందము కలుగును?

కృష్ణ:- భయపడకుము. నేనతిసులభుడను. చెప్పెదను వినుము. నీలో యున్న అపరోక్షజ్ఞానమును ఫలముగా నాకు సమర్పింపుము. నిశ్చలమైన మనస్సును తులసి దళముగా నాకు సమర్పింపుము. నీలో యున్న శాంతము నాకు పుష్పముగా సమర్పింపుము. నీయొక్క ఆనంద బాష్పములే నాకు తోయగా సమర్పింపుము. ఈ నాల్గు ఎవరై తే నాకు సమర్పించుచున్నారో వారు నాకు అత్యంతమైన ప్రియులు.

అర్జు:- అటుల నీ కర్పించిన ఫలమేమి?

కృష్ణ:- సర్వ కర్మ సర్వ సంఘములకు బంధ విముక్తి గల్గును. నాయందు చిత్తముచు నిలిపి సర్వకర్మలను చేయుము.

అర్జు:- మాధవా! స్త్రీలు శూద్రులు వైశ్యులు వీరు వేదపఠన చేయ గూడదు. వారికి ఓంకార ప్రణామధ్వని మంత్రములు చెప్పగూడదు. వీరు జపములు తపములు చేయ గూడదని కలియుగము నందలి నామధారులగు బ్రాహ్మణులు చెప్పుచున్నారు. ప్రకృతికి బ్రాహ్మణులే గాని బ్రహ్మ జ్ఞానమునకు బ్రాహ్మణులు కారని నా భావము. ఏమి శేలవు.

కృష్ణ:- నీవు చెప్పెడి మాట నిజమే. స్త్రీలు వైశ్య, శూద్రులు ఎవరుఅని బ్రహ్మజ్ఞాని ఆలోచన చేయును. సాంఖ్య శాస్త్ర ప్రకారము అష్టమదములలో కుల మదం నేను బ్రాహ్మణుడను అని ఆలోచన చేయునేగాని నేను ఏవిధముగా బ్రాహ్మణుడను? అజ్ఞాన వృత్తులు పోలేదు. అరిషడ్వర్గములు తెగ లేదు.

ఈషణత్రయములు చావలేదు. పంచక్లేషములు నాశనము కాలేదు అని వారి వారి తప్పు వారు చూచుకొరుగదా! యిది గాక నాభక్తులైనవారు నాయొక్క తత్వవిచారణ చేయుచుండగా నాభక్తులపై చెడ్డ వేయువారు చాలామంది యున్నారు.

అర్జు:- మాధవా! నీ భక్తులను పరిహాసము చేయు వారి గతి ఏమిటి?

కృష్ణ:- కృతయుగం తల్లీదండ్రీ సంయోగకాలం త్రేతాయుగం పిండమై తల్లి గర్భము నందుండుట ద్వాపరయుగము తల్లి గర్భము వదలి భూలోకము చేరుట కలియుగం వాసన వృత్తులలో జేరి ప్రకృతి బాధలుపడుటయే ఈ నాల్గు యుగములలో గూడ శివభక్తులు గాని విష్ణుభక్తులు గాని పరిహాసము చేయువానికి ఈ బాధలే నరకములు.

అర్జు:- మాధవా! నన్ను ఏమి చేయనునెదవు?

కృష్ణ:- నీ మనస్సును సదా నాయందే నిలుపుము.

అర్జు:- మాధవా! స్త్రీ, వైశ్య, శూద్ర ఈ మూడు జాతులు అంత నీచమైన జాతులా ఏమి నాకు తెలియజెప్పుము.

కృష్ణ:- ఫల్గుణ! నేను చెప్పెడి విషయములు చక్కగా విని అనుభవ జ్ఞానముతో ఆలోచించుము. అజ్ఞానవృత్తులే స్త్రీలు. చంచలములే వైశ్యులు తమోగుణములచే గూడిన మూర్ఖమే శూద్రులు యీ మూడు జాతులు భూతకాలము నుంచి యీ మూడు గుణములు పుట్టుచున్నవి.

అజ్ఞ:- దామోదరా! సాంఖ్య శాస్త్ర ప్రకారము అష్టమదములన్నారే అవి ఏమిటి?

కృష్ణ:- నేను బ్రాహ్మణ, నేను ఎక్కువకులము యనడమే కులమదం, నాకు కోట్ల పర్యంతం ధనమున్నదనడమే ధనమదం, నేను మహా బలవంతుడనడమే యశావసమదం, నేను రూపమునగదు మన్మథుడు కూడా చాలాడు అనడమే రూపమదం, నేను ఈ సంసారమును ఈ రాజ్యమును పరిపాలన చేయుచున్నా ననడమే రాజ్యమదం, నేను సాధువును జపం, తపం చేయుచున్నా ననడమే తపోమదం, నా మాదిరి కవిత్వము చేసే వారు లేరు అనడమే విద్యామదం, నావారు నా మిత్రుడు అంటే ఎందుకు పడడు అనడమే చలనమదం, యీ ప్రకారముగా ఎనిమిది మదములతో గూడిన జీవుడు ఏలాటి మద వికారము లేకుండ మనస్సు ఏకాగ్రముగ నాయుగదు నిలిపిన వాడు యెవడో అట్టివాడు నాకు ప్రియుడు వాడే బ్రహ్మజ్ఞాని, వాడే నిజమైన బ్రాహ్మణ.

అజ్ఞ:- బ్రహ్మ జ్ఞానము తెలిసిన బ్రాహ్మణ గుణములు. వారి యాచరణ వారి ధర్మములు ఎట్లూ తెలియ పరచుము.

కృష్ణ:- బ్రహ్మజ్ఞానము తెలిసిన బ్రాహ్మణుడు తెల్లని వాడు. శుద్ధ సత్యగుణము వానియొద్ద సత్యము, శాశ్వతము అశాశ్వతము ఈ రెండును తరచి శాశ్వతముగా యున్న సత్తు

వేదియో దానిని కనుగొనుటయేసత్యము. దానము మనస్సును సదా భగవంతునియందు ఐక్యపరచుటయే దానము. వాసన త్రయములలో కష్ట సుఖము, దుఃఖము, దారిద్ర్యము ఏది వచ్చిన చంచలము లేక ఓర్చి యుండుటయే ఓర్పు. మనస్సును అజ్ఞానవృత్తులకు పోనియ్యక సదా జ్ఞానవృత్తులకు మరల్చుటయే ఆచారము. సత్యము, శాంతము మరచుటయే అహింస. తపము, జపము, వేదపారాయణ, ఓంకారప్రణవము, భగవంతుని పురాణములు, సత్సంగత్వము, యతీశ్వరుల దర్శనము, సదా నిజము పలుకుట, దయ, బ్రహ్మజ్ఞానము తెలిసిన బ్రాహ్మణులయొద్ద యుండును.

అర్జు:- మాధవా! సత్వగుణము బ్రాహ్మణుల యందు తెలిపియున్నారు. రజో, తమోగుణ ధర్మములు తెలుపుము.

కృష్ణ:- గర్వము, క్రోధము, అహంకారము, విషమ వాదము, అప్రియవాదము, ఉద్యోగము, మత్సరం, రోషం యీ ఎనిమిది రజోగుణము. అజ్ఞానము, మోహము, నిద్ర, చాపల్యము, పరనింద, హింస, హీనవృత్తి, పాపిష్టత్వము యీ ఎనిమిది తామస గుణములు. త్రిగుణముల పోలికలు యిట్టివి.

విభూతి యోగము.

ప ది య వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- కృష్ణా! నీయుపదేశము ముగిసినదా?

కృష్ణ:- లేదు; మరల బోధింతును. బ్రహ్మవిద్యకు అంతము కలదా?

అర్జు:- అనంతమగు బ్రహ్మ విద్యను వినుటకు నేను అర్హుడను.

కృష్ణ:- ఫలాపేక్ష యను కర్మ నిష్టచేత పొందదగియు త్రిగుణాతీతమైనదియు, జన్మము లేనిదియు, మనస్సులేనందున కోరికలు లేనిదియు, పాణిము లేనందున కదలిక లేదనియు, కర్మేంద్రియములు లేనందున యుద్రియ వ్యాపారములు లేనిదియు, ఆణవ, కార్మిక, మాయామలము లేనిదియు, నాదు బిందు కళాతీతమైనదియు ప్రకృతికి యేలాటి సంబంధం లేనిదై యున్నది పరబ్రహ్మ స్వరూపము.

అర్జు:- యింతకు మించిన యుత్తమయోగము లేదా?

కృష్ణ:- నేను బోధించువానికంటె శ్రేష్ఠమగు యోగ మెచ్చుటను లేదు. ప్రకృతివలన బుట్టిన మహా దహకారాది సప్తావరణములకును అనగా ఆధార, స్వాధిష్ఠ, మణిపూరకం, అనాహత, విశుద్ధ, త్రివేణి, సహస్రారాది కారణమైన

చిచ్ఛక్తికి ఆశ్రయ గమ్యస్తానమై యున్నది. అది బీజరూపమై యుండక పుబ్బుటయే మహాతత్వము. అంకురము బయలు బడుటయే అహంకారము. అది శాఖోపశాఖలుగా ప్రబలుటయే పంచతన్మాత్రాలు. అనగా శబ్ద, శ్పర్శ, రూప, రస, గంధముగా మారెను.

అర్జు:- మాధవా! ఉత్తమగుణములు గలవారు గదా నిన్ను భజింపవలయును? అవి నాకు గలవా యని సంశయించుచున్నాను.

కృష్ణ:- నన్ను ధ్యానించు వారికి వలయు వృత్తమగుణములను నేనిచ్చుచున్నాను.

అర్జు:- ఆగుణము లెట్టివో తెల్పుము?

కృష్ణ:- సత్త్వగుణము, అనుభవజ్ఞానము, సత్సంగత్వం, ఓర్పు, సత్యము, శమము, యింద్రియ నిగ్రహము, దమము, అంతరేంద్రియ నిగ్రహము, సుఖము, బ్రహ్మానందము, అభయము, అహింస సమత్వము, సంతృప్తి, తపస్సు, దానము, యశస్సు ఈపదహారు గుణములు గలుగజేయుచున్నాను.

అర్జు:- నిన్ను రాధించనివారల కేమి ఇచ్చుచున్నావు?

కృష్ణ:- దుర్బుద్ధి, అజ్ఞానము, మోహము, ఆసహనము అన్యతము, ఇంద్రియ లోలత్వము, దుఃఖము, అభవము, భయము, హింస, స్వపర బేధము, పేరాశ, సంగము, లోభత్వము, అపయశస్సు ఈదుర్గుణములు అట్టివారికిచ్చుచున్నాను.

కృష్ణ:- శ్రోత, త్వమ్క, చక్షు, జిహ్వా, ఘ్రాణ
జ్ఞానేంద్రియము లైదున్ను; సమాన, వ్యాస, వృదాన, పాణ,
అపాన, పంచప్రాణములయిదును మనస్సు, బుద్ధి మొత్తం
పన్నెండు వీనియందున్న వాడను నేను. స్థూలాంగములో జత
రాగ్నియ నే జ్యోతిరూపమైన సూర్యుడను నేను. జ్ఞానవృత్తులు
అజ్ఞానవృత్తులు వీటికి మనస్సనే చంద్రుడను నేను. జ్ఞానమనే

సామవేదమును నేను. అధ్యాత్మికదేవతల కంతా జీవుడనే యింద్రుడు నేను. పంచభూతములలో చైతన్యము నేను. 25 యింద్రియములలో మనస్సు నేను. సమాన వాయువు, వ్యాన వాయువు, పుదానవాయువు, ప్రాణవాయువు, అపానవాయువు, నాగ వాయువు, కూర్మ వాయువు, కృకుర వాయువు, దేవ దత్త వాయువు, ధనంజయ వాయువు, ఈ పది వాయువులు బంధించి కుంభకముచందు నిల్పిన శక్తియే శంకరుడను నేను. యక్ష రాక్షసులలో అనగా అశ్రద్ధ అనాచారములో సూక్ష్మ గుణమనే కుబేరుడను నేను. అష్టవస్తువులలో స్థూలాంగమును కమ్ముకొని యున్న చర్మము భూమి నేను. కల్లె, కఫం, శ్లేష్మం, నెత్తురు. మూత్రం, శుక్లం, పోణితం, ఈవిడు జలములు నేను. జఠరాగ్ని యను యగ్ని నేను. శ్వాసా పుశ్వాస యను గాలి నేను. సహస్రారమనే ఆకాశము నేను. జీవుడు నేను. పరమాత్మ యనే సూర్యుడు నేను. సహస్రారమునకు కుడి భాగమున యున్న కైలాసగిరి పర్వతము నేను. ఎడమభాగమున మందరగిరి పర్వతం నేను. మధ్యనున్న మహామేరు పర్వతము నేను. జింహ్వాయందు పలికెడు వాక్కు బృహస్పతి నేను. అజ్ఞానవృత్తులు జ్ఞానవృత్తుల సేనలు వాటి కధిపతియైన అహంకారమనే కుమారస్వామి నేను. కన్నీరు మహా సముద్రమును నేను. బుద్ధి యను భృగు మహర్షి నేను. వాక్కు యందు పలికే ఓం ప్రణవము నేను. యజ్ఞములలో సదా జప యజ్ఞము నేను. స్థూలాంగ శరీరమే అశ్వద్ధ వృక్షము నేను. మనస్సుయొక్క

చంచలం బుద్ధి యొక్క నిశ్చయం చిత్తము యొక్క చింతన
అహం కారము యొక్క అహం ఈ యంతరింద్రియములను
నిశ్చింతగా కట్టుబాటు పెట్టిన గుణమే నారద మహా మునిని
నేను. ధర్మపరిపాలన చేయు గుణమే గోవులలో కామ ధేనువును
నేను. స్త్రీ పురుషులకు గల్గు మోహ భ్రాంతియే మన్మథుడను
నేను. సమాధిలో యున్నప్పుడు మనస్సు చంచలము పడుటయే
ఖగనాథుడనే గరుత్మంతుడ నేను. శ్వాసా వుచ్ఛ్వాస అనే
వాయుదేవుడ నేను. అపరోక్షజ్ఞానమనే శ్రీరాముడను నేను.
అకాలమృత్యువును మొసలిని నేను. ఎడమకన్ను గంగ, కుడి
కన్ను యమున, నాశికమద్య సరస్వతి, వీనిలో గంగానదిని
నేను. శ్రీరామ తారకమంత్రమే వజ్రాయుధమును నేను. వీవు
యొక్క మధ్యయందు వీణాదండ మనెడి ఎముకల గూడొకటి
శిరస్సు వరకును యున్నది. మేరుమధ్యమున శిరస్సు యొక్క
నడుమ దూరి భూమధ్యమునరకు నుండు సూక్ష్మమైన ద్వార
మొకటియున్నది. అదే బ్రహ్మనాడి లేక శుషుమ్న యనునదే
వాసుకిని నేను. జింహ్య అధిదేవత వరుణుడను నేను. జీవు
డికి ఆద్యాత్మ దేవతనేపితృదేవత నేను. జీవుడు ఏకాగ్ర మన
స్సుతోపితృదేవతలను ప్రార్థించే అర్యముడను నేను. జీవుడు
భూతకాలములో చేసిన సంచితమును ఈవర్తమానకాలములో
జీవుడు చేసిన కర్మను బట్టి బాధలు పెట్టుయముడను నేను.
అజ్ఞానవృత్తులనే రాక్షసుడు ఆరాక్షసులలో సర్వగుణమున్దే
ప్రహ్లాదుడ నేను. మానస అడవి జంతువులలో పాప పుణ్యము

బకములు నేను. విర్రవీగుట యను కోకిలములు నేను. కర్మ పాపంబుల కౌజుల నేను. పంచవాయువుల చిలుకలు నేను. పంచక్షేపములనే పావురములు నేను. వాంఛనలు రంగువర్ణపు పిట్టలు నేను. చంచలములు వన్నెచిలుక గాతులను నేను. సంకల్పములనే జింకలు నేను. కళంకమనే గోరువంకలు బింక మనే పెద్దగద్దలు, అహంకారమనే అడివిపాది, అరిషడ్వర్గములు కొరసగండ్లను, మానసమే పరమ హంసను, ఇంద్రియములనే పందులను, ఈషణత్రయములనే గుఱ్ఱులు, లాఘవమదములే ఏనుగులు, కోపమనే సింహము మోదలగునవి నేను.

అర్జు:- ఆహా! ఎంత ఆశ్చర్యము! పై వాటి యందంత యును నీవున్నావా! యెట్టి సర్వవ్యాపకత్వము, యెట్టి సర్వజ్ఞత్వము?

కృష్ణ:- ఇంకను వినుము: సర్వసృష్టులకు భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్తు అనగా సంచిత, ప్రాకుర్ధ, ఆగామికి ఆది మధ్యంతమున కంతయు నేను ఆత్మా నాత్మ తరచుట లేక బ్రహ్మవిద్యయనే ఆత్మవిద్యను నేను. తమో గుణముతో నుండిన తర్కవాదము నేను. అకారమనే బ్రహ్మ స్వరూపము నేను. జ్ఞానమును వృద్ధి చేయడములో అక్షయ కాలము నేను, మనో, బుద్ధి, చిత్త, అహం, యివియే చతుర్ముఖ బ్రహ్మను నేను.

అర్జు:- వినగా వినగా, నా ఆనంద ప్రవాహము పొర్లి పొర్లి ప్రవహించుచున్నది. ఇంకను బోధించుము.

కృష్ణ:- అస్థితే, జీవుడు, తల్లి గర్భములో పిండమై
యుండుట. జాయతే, తల్లి గర్భము వదిలి భూమిపై బడుట.
వర్ధతే, మాయతో బాలుడు దినదినము వృద్ధి బొందుట.
పరిణమితే, మాతా పితాదులకు ముద్దు చూపుచు, బంధు
జనుల వలన ప్రేమింపబడుచు యవ్వన పరుండగుట.
అపక్ష్మియతే, వృద్ధి బొందిన శరీరము దిన క్రమమున
క్షీణించుచు వచ్చుట. వినస్యతే, దేహము. యీ ఆరు వికార
ములను వ్యర్థముగ హరించెడి మృత్యుదేవతను నేను. ఆగామి
రాబోవు కాలమునకు వారి వారి పాప. పుణ్యమునకు తగిన
ఉత్పత్తి స్థానము ఇచ్చెడివాడను నేను. అజ్ఞాన వృత్తులే స్త్రీలు
వాని యందున్న సత్వ గుణమనే కీర్తి నేను. కీర్తి యను
లక్ష్మి నేను. వాక్కు ధ్వని నేను. స్మరణ నేను. బుద్ధి నేను.
ధైర్యము నేను. ఓర్పు నేను. జ్ఞాత, మచస్సు, బుధి, చిత్త, అహం
కారము అయిదు. సమాన, వ్యాస, ఉదాస, ప్రాణ, అపాన
అయిదు. శోత్ర, త్వక్కు, శక్తు, జింహ్వా, ఘ్రాణ, అయిదు.
శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధము అయిదు. వాక్కు, పాణి,
పాద, గుహ్యం, గుదము అయిదు. జీవుడు ఒకటి, అత్మ ఒకటి,
పైన వ్రాసి యుండు 25 న్ను యీ రెండున్నూ, మొత్తము
27 తత్వములే అశ్వని లగాయిత రేవతి వరకు ఇరువది ఏడు
నక్షత్రము లాయెను. దీని పేరే నక్షత్రమాల, సోహం. హంసో
యని చేయుచున్న అజపగాయత్రి నేను. సూక్ష్మాంగ
గాయత్రి యని దీని పేరు. స్థూలాంగ గాయత్రి యెట్టి దనగ:

9 పోగులు ఒక ముడి చొప్పున మూడు మూళ్లు యిరువది ఏడు పోగులు ఆయెను. బ్రహ్మజ్ఞానము తెలిసిన బ్రాహ్మణుడు, సూక్ష్మాంగ అజపగాయిత్రినే ఫరించును. 9 పోగులు ఒక ముడి చొప్పున, మూడు మూళ్లు యొక్క భావము చెప్పెదను. అ, కారము ఒక ముడి, ఉ, కారము ఒక ముడి, మ, కారము ఒక ముడి. యీ మూడు చేరి ఓం ప్రణవ మా యెను. దీని యందు నేనే యున్నాను. ఆకాశ బీజములు పది. ఇ, యీ ఆం, జ, ఇ, ణ, న, మ, శ, అః వీని యందు నేనే యున్నాను. వాయు బీజములు పది అ, ఆ, ఎ, క, చ, ట, త, ప, య, ష వీని యందు నేనే యున్నాను. అగ్ని బీజములు పది ఇ, ఈ, ఐ, ఖ, ఛ, ర, థ, ధ, స వీని యందు నేనే యున్నాను. జల బీజములు పది ఋ, ఋ, ఔ, ఘ, ఝ, ఞ న భ, వ, శ వీని యందు నేనే యున్నాను. పృథివి బీజములు పది. ఉ, ఊ, ఒ, గ, జ, డ, ద, బ ల, హ వీని యందు నేనే యున్నాను. మొత్తం 50 బీజములు. నవగ్రహములలో 9వ గ్రహము కేతువు. ఒక్కొక్క గ్రహమునకు 5 బీజములు వంచిపెట్టగా $9 \times 5 = 45$ బీజములు పోను. మిగిలిన శేషం. 5 బీజములు మిగిలెను. ఆ బీజములను పంచ క్లేషములు అనగా రాగ, ద్వేష, క్రోధిని, అభినివేష, అవిద్య. యీ అయిదు మందికి. ఒక్కొక్కటి చొప్పున పంచగా శేషము కూడా నాస్తి అయినది. దాని యందు కూడా నేనే యున్నాను. మేషము లగాయిత మూసం వరకు 12 మాసములు గన్కు 12 మాస

ములలో 9 వ మాసము ధనుర్మాసము నేనే. అవి ఏవనగా మేషము సహస్రారం నేను. వృషభం ముఖం నేను, మిథునం వక్షస్సు నేను. కర్కాటక హృదయం నేను. సింహాకుక్షి నేను. కన్యా కటి నేను. తులా నస్తి నేను. వృశ్చికం లింగం నేను. ధనస్సు ఊరియుగళం ను.

అర్జు:- మిగతా మూడు మాసము లేమాయెను?

కృష్ణ:- మకరం జానుయుగళం, కుంభం జంగాధ్వయం, మీనము అంగిరిధ్వయం, వీటియందుముఖ్యమైన ధనుర్మాసం నేను. యిదే కాలచక్రం. దీనికి యిదే వృత్తి. తిగుగుటయె చక్రం. మూర్ఖులు నామహిమలు తెలియజాలక నాభక్తులు చెప్పెడి వాక్యములు వినుటకు సహించక వితండవాదములు చేత వారే పాడగుచున్నారు. మోసమనే జూదము నేను.

అర్జు:- మాధవా! నీవే మోసము చేయగా పాపములు చేయుట ఒక లెక్కా?

కృష్ణ:- వారి వారి సంచితమునుబట్టి వారికిఆగుణములు పుట్టించి బ్రహ్మత్వము చేయించి కర్మను శుద్ధిచేయుచున్నాను.

అర్జు:- మాధవా! మీరు నాయందు దయయుంచి నా తప్పులు క్షమించనలయునని ప్రార్థించుచున్నాను. కారణ మేమనగా మీమహిమలు వినగా వినగా చాలా ఆనందముగా యున్నది.

కృష్ణ:- అటులైన శ్రద్ధతో వినుము. జాగ్రత స్వరూ

పమేతేజస్సు, జ్ఞానమును గెలిచి జ్ఞానమనే జయము, సాత్విక శ్రద్ధయనే పురుషాకారము, సాత్వికలలో సత్వగుణము, యాద పులలో యుద్రియము లే యాదవులు లేక గోపికలు. వీరియందు ఆత్మయనే వాసుదేవుడు నీను.

అర్జు:- మాధవ! శ్రవణ వింటిని. విన్నదానిని మనన యనే ఆచరణ పట్టితిని. ఆచరణద్వారా మొలకలనే జ్ఞానము చూచితిని. ఎందుకొ ఆనందము మాధవ! సూది మోపుటకు నందు లేక స్థూలంగానిననే యండము, సూక్ష్మాంగమనే పిండము, కారణంగానిననే బ్రహ్మాండము నిండి తుర్యాతీతము నకు మిగిలియున్నది నీయానందము.

కృష్ణ:- పరశక్తియును తెలిసికొను సూక్ష్మ బుద్ధి నీవున్నా నేనే.

అర్జు:- ఆ మా! యమిష్టిచేత దుఃఖము, సమిష్టిచేత ఆనందము కలుగుచున్నది.

కృష్ణ:- ఆ ఆనందము నటించుము. చెప్పెద వినుము. సృతి, యుతి, జ్ఞాన మే వ్యాసుడను, దుర్వృత్తులగు రాక్షసు లకు మలిన అహంకారముగ యున్న శుక్రాచార్యుడను, సత్వ గుణము, రజోగుణముల యురెండు కలసి బంధించు వారిలో రాజును, నిరాధానిగా యున్న మానము, జ్ఞానులయొక్క జ్ఞానము నేను.

అర్జు:- మాధవ! కొన్నిటినిమాత్రము నేనని బోధి

చితివి. మిగిలినవన్నియు నీవు కాదా?

కృష్ణ:- సమస్త భోగములకు ఆది కారణ నేననియు
ఎరుంగుము.

అర్జు:- నీ యంశములకు గ్రహించితిని. నీ విభూతిని
తెలిసికొని నిన్ను భజించుట యెట్లు?

కృష్ణ:- ఈస్థూలాంగ జగత్తును ఒక పాదముచేత నిల
బెట్టియున్నాను. ఇక నావిభూతిని యూహించుకొనుము.

విశ్వరూప సందర్శన యోగము.

ప దు నొ క ం డ న య ధ్యా య ము

అర్జు:- మాధవా! నీవు బోధించిన యుత్తమజ్ఞానమును వింటిని.

కృష్ణ:- దానివలన ప్రయోజనమేమైన కలిగినదా?

అర్జు:- నాఅజ్ఞానము పూర్తిగ నశించెను.

కృష్ణ:- వినిన యంశములలో నమ్మకము కుదిరినదా?

అర్జు:- చరాచరాత్మమైన యీస్థూలాంగమ నే జగత్తు నందు నీలీలలు, నీమహిమలు యుండడం యదార్థమని ధృఢ విశ్వాసము గలిగినది.

కృష్ణ:- ఇక నీవు కోరిన దేది?

అర్జు:- ఆది అత్యంతేని నీ మహా రూపమును జూడ గోరు చున్నాను.

కృష్ణ:- నా స్వరూపమును జూచెదవా?

అర్జు:- మాధవా! నీబోధ యనె ఖడ్గముచేత అజ్ఞాన మనె అరణ్యము తెగి కాలి బూడిదైనది. యెక్కడ జూచిన మహా బయలు కనపడుచున్నది. ఆ బయలులో నీ స్వరూపము చూడవలెనని ఎంతో మహానందమ నే సముద్రము ఘోషించు చున్నది.

కృష్ణ:- జీవాత్మా! నా రూపము జూడుము.

అర్జు:- మాధవా! నీరూప మెట్టిది?

కృష్ణ:- తెలుపు, ఎరుపు, నలుపు, ఆకుపచ్చ, పసుపు పచ్చ, నీలం, బులుగు, వజ్ర, వైడూర్య, గోమేధిక, పుష్ప రాగ, మరకత, మాణిక్య, బంగారుఛాయ పన్నెండుమంది ఆదిత్యులును అష్టవసువులు, ఏకాదశ రుద్రదేవతలు, అశ్వినీ దేవతలును, సప్తవాయువులు, సప్తసముద్రములు సప్తద్వీపములు యింకానీ వేదిచూడదలచుకున్నావోచూడుము. ఎన్నడు కని, విని యెరుంగని యద్భుతములను కూడా చూడుము.

అర్జు:- ఆ హా! ఏమి కరుణ, వర్ణించుటకు సాధ్యమా!

కృష్ణ:- శ్రద్ధతో తిలకింపుము, ఈచరాచర జగత్తు నాదేహ మందొక మూల యున్నది. జగత్తుకు మిగిలి శేషమై యున్నాను.

అర్జు:- మాధవా! ఆలస్యమేల, నీస్వరూపమును జూడ నుత్సహించు చున్నాను.

కృష్ణ:- త్వరపడెదవేల; ఈ అజ్ఞాన నేత్రముచేత నా స్వరూపము చూడలేవు. దివ్యదృష్టి నొసంగు చున్నాను. చూడుము అనగా త్రివేణిసంఘము నందు దృక్కు నిలుపుట.

అర్జు:- నీ మహిమ వలన నాకు నూతన దృష్టి చేకూరి నది. ఆహా ఏమి ఆశ్చర్యము; అనేకములైన కళలు, ముఖములు గాను, స్వరూపములే నేత్రములుగాను సప్తజ్ఞానభూమి

కలే దివ్యాభరణములుగాను అజ్ఞానమనే రాక్షసులను సంహరించుటకు శూలము, డమరకము, ఖడ్గము, శంఖు, చక్రము, గద, గండ్రగొడ్డలి యనే యాయుధముల తోను సత్యము, శాంతము, ఓర్పు, దయ, తపస్సు, అహింస, సత్వగుణము యనే దివ్య హారములతో నిశ్చింత యనే వస్త్రములతోను ఉపనిషత్తుల సారమే దివ్యగంధములతోను సర్వమునంత నిండి కృతమై సమన్వితమై కోటి సూర్యకాంతి దివ్యరూపమును గాంచుచున్నాను. ఈస్థూలాంగమనే శరీరమే విశ్వము. యీ విశ్వమంతయు నీదేహమందొక భాగమున నున్నదే యని భగవంతునికి సాష్టాంగ నమస్కార మొనర్చెదను.

కృష్ణ:- ధైర్యముతో నాస్వరూపము జూడుము.

అర్జు:- ఆ హా! ఏమి యద్భుతము. స్థుస్త దేవతలు అనగా పితృదేవతలు, ఋర్మదేవతలు, అధిదేవత, అధ్యాత్మ దేవతలు, 84 లక్షల జన్మలు యనే ప్రాణులు, మనో, చిత్త బుద్ధి, అహం నశింపుచేసిన అనగా మనస్సుయొక్క చంచలం బుద్ధియొక్క వివత్తు, చిత్తముయొక్క చింతన, అహంయొక్క అహంభావము యివి కాల్చి మసీచేసినవారు ఋషీశ్వరులు లేక మునులు. అట్టివారున్న స్వాదిష్టానం దీనినే యోని యందురు. అచ్చటయున్న వెయ్యి దశములతో వెలుగుచున్న ఆదిశేషుడున్న; బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, ఈశ్వర సదాశివః యీపంచ బ్రహ్మ లున్న జూచితిని. ఆనందమాయెను.

కృష్ణ:- ఈ శాన్యముఖము వలన ఆకాశము పుట్టెను; ఇది పరమాత్మ. తత్పురుషముఖము వలన వాయువు పుట్టెను; ఇది జీవాత్మ. అఘోరముఖము వలన అగ్ని పుట్టెను; ఇతడు అగ్ని దేముడు. వామదేవు ముఖము వలన జలము పుట్టెను; ఇతడు చంద్రుడు. సద్యోజాత ముఖము వలన పృథ్విపుట్టెను; ఇతడు సూర్యుడు. ఈ పంచ ముఖ బ్రహ్మలను చూడుము.

అర్జు:- మాధవా! చూచితిని; మహానందమాయెను.

కృష్ణ:- ఫల్గుణ! యీ అయిదుమంది విశ్వ బ్రహ్మలను చూడుము. మనోబ్రహ్మ, రుగ్వేదం, యిదే ఉమామహేశ్వరుడు, మయబ్రహ్మ యజుర్వేదం, యిదే లక్ష్మీనారాయణుడు, త్వష్ట్రబ్రహ్మ సామవేదము, యిదే సరస్వతీబ్రహ్మ, సిల్పిబ్రహ్మ అధర్వణవేదం, ఇదే శశీదేవి దేవేంద్రుడు. విశ్వబ్రహ్మ ఓం ప్రణవం, ఇదే ఛాయాదేవి, సూర్యుడు.

అర్జు:- మాధవా! నీమహిమలు పోల్చుటకు నేనెంతటి వాడను.

కృష్ణ:- పంచశక్తుల రంగులు జూడుము. క్రిమూలక్తి ఎరుపు, కనిగుడ్డువద్ద యున్న ఎఱ్ఱనిజీరలు, జ్ఞానశక్తి తెలుపు కనిగుడ్డు, ఇచ్ఛాశక్తి నలుపు గుడ్డు, ఆదిశక్తి నలుపుగుడ్డు లో సునీలమైన పాప. పరాశక్తి పాపమధ్యవెలిగే కళ చూచి తివా అర్జునా.

అర్జు:- పరమాత్మా! నీమహిమలు జూడగా నా శరీ

రమే నేను మరచుచు యున్నాను. సహస్ర నమస్కారము చేయుచున్నాను. ఓ కృష్ణ! ఏదిక్కు చూచినా సర్వము నిండి యున్నావు. సూర్య, చంద్రాదులే నీ నేత్రములు ఓ కృష్ణ! ఆది మధ్యాంతములు నాకు కన్పించుటలేదు. నీ స్వరూపము నే వెలుగు అజ్ఞానమునే చీకటిని పోగొట్టి సమస్త దిక్కులకు నిండి ప్రకాశించుచున్నది. ఆధారస్థానమే యనులోకం, అనాహత స్థానం పితృలోకం, సహస్రారమే స్వర్గలోకం ఈమూడు లోకములలో యున్న వారు కూడా భయము చెందుచున్నారు. నీలోనే రుద్రుడు ఆదిత్యులు, వశువులు, సాధ్యులు, విశ్వ దేవతలు, అశ్వినీ దేవతలు, మరుత్తులు, పితృదేవతలు, గంధర్వులు, యక్షులు, రాక్షసులు, సిద్ధులు యున్నారుగదా కృష్ణ!

కృష్ణ:- శాంతముతో నాస్వరూపము చూడుము.

అర్జు:- శాంతముతో నీ స్వరూపము జూచుటకు చాలా భయము కలుగుచున్నది. అనేక ముఖములు, అనేక నేత్రములు, విశ్వరూపమును నేను చూడజాలక భయము పుట్టుచున్నదని నేత్రము మూసినవాడై జీవుడనే అర్జునుడు విశ్వరూపమును ధ్యానించుట, శ్రీచుద, మల, విమల, శోభామ, రామ, సౌందర్య, గాంభీర్య, రత్నాకర, సుధాకర, ప్రభాకర, విద్యకోటిర, భాసమాన, చిన్మయ, ప్రకాశ, మానం, పృథ్వీవ్యాప, స్తేజో, వాయురాకాశం, మహాభువత, జనకం, సత్కర్మకృతం, జనక, ఘట, గంధే, సంధాన, కనకం,

కం, ఖం, గం, ఘం, జ్ఞం, శ్రౌః, ఆం, ఇం, ఉం, యం, లుం, ఖూం, ఆనర్గ, కనర్గాంత, నన్గో, ఫరి, ప్రిణవ, సహిత, వర్గ, వర్గాంత, స్తైర్య, సద్యోజాత, వామదేవ, అఘోర, తత్పరుష ఈశాన్య, గోవ్యముఖి, సముఖి, విలాసం, సదా కైలాసవాసం, చం, ఛం, జం, యం, ఇం, ఆం, ఋం, ౠం, ౡం, ౢం, నిర్వృత్తి, ప్రతిష్ఠ, విద్యాశాంతి, శాంత్యతీత, పరంజ్యోతి, కళా ప్రకాశం, సర్వామూలత, చిదాకాశం, టం, ఠం, డం, ఢం, ణం, ణం, టం, టం, అం, ఉవర్గ, టవర్గ, సహితనాథ, ఉగ్రైశ, రామిళితా, క్రియాశక్తి, జ్ఞానశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి, ఆదిశక్తి, పరాశక్తి, బిభేత్వాసక్తి, త్కుప్త, గర్వజృంభి, తారంభ, భ్రామిక, విముక్తం, సర్వ, బ్రహ్మాండోత్పత్తి, హేతుభూతకారణ, మహా శక్తి, యుక్తం, తం, థం, దం, ధం, నం, యం, రం, లం, వం, శం, యవర్గ, తవర్గ, శిరస్త, శ్రాంతి, శ్రాంతికార, మకార, శికార, వకార, యకారోంకార, గుహంత, గాళ, శిఖరనిలయం, సప్త కోటి మహామంత్ర, సర్వాంగ వలయం, వం, ఫం, బం, భం, మం, షం, సం, క్షం, ఆం, షవర్గమూర్ధ్నిన్, స్థిత, అః, మాః బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రేశ్వర సదాసివ, గురుస్వరూపనిత్య, బుద్ధ, శుద్ధ, షడ్గునైశ్వర్యసిద్ధ, ప్రబుద్ధ, శద్ధాను, బుద్ధ, షడ్వర్గ, షడ్కోర్మి, నిరుద్ధం, షడ్చక్ర, మట్కు, క్షియో, సిజ్జ, సహృత్స, మిద్ధం, కర్మ, సభాక్య, కర్తు, సభాఖ్య, మూర్తి, సభాఖ్య, శివసభాక్య, సదాశివాక్య, శూన్యాక్య, ప్రతర్క్య, ప్రమాణ

శుభ్ర, విభ్రాజ్య, మానం, అకార, పుకార, మకార, ఓంకార, అదనీనాథ, వరోర్ధ్వ, పరమహంస విమానం, మూల, ప్రసాద, శిష్టప్రసాద, తత్త్వప్రసాద, ఆదిప్రసాద, అంత్యప్రసాద, మహాప్రసాద, మహాదేవప్రసాద, భోగానంద, కంద, జాతారవింద, ప్రాణముల చోదిత, బృంగం, కామనాంగం, తారక, కుండలీ, అర్థచంద్ర, దర్పణజ్యోతి, ఓం, ప్రణవకృతీ, నపూర్వకృత, దుషకృత, ప్రాకృత, సర్వచైతన్య, కృతం, పునస్స, మస్తకం, నకృతం, జీవాత్మ, అంతరాత్మ, పరమాత్మ, శుద్ధాత్మ, ప్రేరేపక, ప్రకట, ప్రకాశ, మాన, మానిత, లీలా వినోదం, దృత, కృతాత్మీయ, దాసానుమోదం, శ్రీవాఙ్మ, యీనాథ, శ్రితజనబోధ దేవేంద్ర, నుతపాత, దీనానుమోద, శ్రీకృష్ణ, కేశవ, శ్రీలక్ష్మిలోల, ప్రాకృత, భవపాశ బంధన చ్చేద పాయక మిముగొల్తు. పార్వతీనాథ, గాయజ సంహార, కర్మవిదూర, ముల్లోకపావన, మూలమాసామి, కల్లగాకుండిన కరసంజ్ఞ నిలచి యుల్లంబులో నిలచి యుండుమో దేవ యెల్ల వారల కోర్కె లీడేర్పజేయు నిత్యనిరంజన, నిర్మలమూర్తి, అత్యంత భక్తి మీ కంజలిజేతు, ప్రత్యక్షమూర్తి మీ పాద ములు గొలుతు సప్తమాతృకలాది శక్తులనెల్ల గుప్త మా ములచే కొలచి భజియింతు ప్రకటిత గణముల భక్తితో దలతు సకల దేవతలను సంస్మరణజేతు తప్పులు ఒప్పులు ఊమించుదేవ ఓం నమస్తే, నమస్తే, ఓం శాంతి, శాంతి, శాంతిః

వాసుదేవా! ఏవైపు జూచినను నీకిరీటములే, నీగదలే, నీచక్రములే, నీకోరలు, ఎక్కడజూచిన అగ్నిమంటలు, కౌరవసైన్యమంత నీకోరలలో బడి నలుగుచున్నారు. నీవు ఏకారణము చేత అవతారము ఎత్తితివో నాకు భయము కలుగుచున్నది. నీయొక్క ఘోరమైన రూపమును జూడజాలకున్నాను. ఎక్కడ జూచిన నీచేతులు భూమి ఆకాశము వరకు వ్యాపించియున్న నీస్వరూపము అనేక రంగులు గలిగి ప్రజ్వలించుచున్నది. ఓదేవ దేవ, వైకుంఠవాస, పుండరీకాక్ష, నారాయణ, మాధవా, నాయందు అనుగ్రహముంచి సౌమ్యస్వరూపమును జూప వేడుచున్నాను.

కృష్ణ:- ఏరూపము జూడ గోరెదవు? పార్థా!

అర్జు:- ఓం యనే ప్రణవమే కిరీటమున్న అజ్ఞానవృత్తులను నశింపు. జేయు తుద్రదేవతగా అవతార మెత్తిన నీచేతి గదయును భూత, వత్సూన, భవిష్యత్తు అనగా సంచిత ప్రారబ్ధ, ఆగామి యనే కాలచక్రమున్న; ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అధర్వణవేదము యీ నాలుగు భుజములు గలిగి నీభక్తులకు నీ సౌమ్య రూపమును జూప గోరుచున్నాను.

కృష్ణ:- ఈ అఖండ దివ్యరూపము మరల లభించునది కాదు. కావున బాగుగా దర్శింపుము. తప, స్వాధ్యాయాది కర్మలచే నావిశ్వరూపమును గాంచజాలరు. భయ, మోహ

ముల విసర్జించి నావిశ్వరూపమును జూచుము.

అర్జు:- నీఘోర రూపమును గాంచగ భయము గలుగుచున్నది. త్వరగా నీసహజరూపమును జూపుము.

కృష్ణ:- ఇదిగో నా సౌమ్య రూపమును గాంచుము యని మాయాదృశ్యమాయెను. అర్జును నోదార్చెను.

అర్జు:- [తనలో కృష్ణపరమాత్ముని జూచి ఆలోచన చేయుచున్నాడు.] మాయకు అతీతుడు అధర్మములు హెచ్చు అయినపుడు తన మాయచే మాయరూపమును బొంది అధర్మమునునశింపుజేయుటకు కాలుడై యున్నాడు. భక్తులను రక్షించుటకొరకై శ్రద్ధచే వైరాగ్యము, వైరాగ్యముచే జ్ఞానము, జ్ఞానముచేభక్తి, భక్తిచేమోక్షము. యీభక్తులను రక్షించుటకొరకై సౌమ్య రూపమును జూపెను. ఆనందము, మహానందమని సత్యమనే పాదములపై బడి ఓం శాంతిః, శాంతిః యని సమస్కారము చేసెను.

కృష్ణ:- నాకై సత్కర్మల నొనర్చుము. నన్నే పరమగతిగ భావించి భజింపుము. పూర్ణ వైరాగ్యముతో సర్వభూతము లాత్మ యని భావించి ద్వేషమును నిర్మూలింపుము. అప్పుడు నన్నే పొందగలవు.

భక్తి యోగము

పండ్రిండవ అధ్యాయము

అర్జుః- కృష్ణా! నీదివ్యస్వరూపముజూచి ఆనందించితిని.

కృష్ణః- అర్జునా! నాదివ్యస్వరూపము ఏవిధముగా నీకు దర్శనమాయె ననగా నేను చేయు బోధయే నీకు విగోచన మాత్ర. శ్రద్ధ యను యనుపానముతో నిష్టయ నె మాత్రను మ్రింగగా అజ్ఞానమ నే వాత నొప్పులు నీరుగా కరిగిపోయెను. పంచకేషముల నే పైత్యపసరులు అతితొందరగా ఎగిరిపోయెను. వాతపైత్య అనగా యీ స్థూలాంగములొ యున్న అజ్ఞాన వృత్తులు, పంచకేషములు, రాగద్వేషముల నే పదమూడు గుణములు; యాషణత్రయములు మూడు, అరిషడ్వర్గములు ఆరు, సంగత్రయములు మూడు, స్థానత్రయములు మూడు, మలత్రయములు మూడు, వాసనత్రయములు మూడు, కర్మ త్రయములు మూడు, భంధత్రయములు మూడు, కరణత్రయములు మూడు యీపైన చెప్పినవన్నియు వదలి చంచల రహితం యెప్పుడయినదో అప్పుడు నాస్వరూపము నీకు దర్శన మైనది.

అర్జుః- మాధవా! త్రయములు చెప్పినారే అవి విడి విడిగా చెప్పుము.

కృష్ణ:- రాగ, ద్వేష, కోరిని, అభినివేష, అవిద్య పంచకైషములు. డంబము, దర్పము, పొగరుబోతు. తనము, కోపము, కఠినము, అజ్ఞానము, అబద్ధము, చాడీలు, దేముడు లేడని చెప్పుట, అబద్ధసాక్ష్యము చెప్పుట, స్త్రీలను వశపరచు కొనుట, నన్ను జయించగలడా యని గర్వించుట, పరుల ధనమును అపహరించుట యివి రాగముతో గూడిన గుణములు. యివి గాక ధారీషణ, ధనీషణ, పుత్రీషణ ఈషణత్రయములు మూడున్ను; కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యం యివి అరిషడ్వర్గములు. అంతసంగ, బహిసంగ, సత్సంగ యివి సంగత్రయములు. సూర్యస్థానం, చంద్రస్థానం, అగ్నిస్థానం యివి స్థానత్రయములు. ఆణన, కార్మిక, మాయామలం యివి మలత్రయములు. శాస్త్రవాసన, లోకవాసన, దేహవాసన యివి వాసనత్రయములు. కార్య, కారణ, కర్తుత్వములు యివి కర్మత్రయములు. రేచిక, పూరక, కుంభక యివి బంధత్రయములు.

అర్జు:- మాధవా! రేచిక, పూరక, కుంభక యీ మూడు ప్రాణాయామములని శాస్త్రములు చెప్పబడుచుండగా యివి వదలమని చెప్పుచున్నా రేమి?

కృష్ణ:- యీ ప్రాణాయామము స్థూలాంగ శుద్ధి కొరకే గాని సూక్ష్మాంగశుద్ధి గాదు. ఏవిధమనగా: అజ్ఞాన వృత్తులన్ని వదలిపెట్టడమే రేచికం. జ్ఞానవృత్తులన్ని స్వీక

రించడమే పూర్వకము. మనస్సు చంచలము లేకుండ నిశ్చింతగా యుండడమే కుంభకము.

అర్జు:- మాధవా! తెలిసినది. కరణత్రయము లెట్టివో తెల్పుము.

కృష్ణ:- కాయిక, వాచిక, మానసిక యివి కరణ త్రయములు. అర్జునా నేను చెప్పినవన్ని వదలి చంచల రహితముడై నేను ఇచ్చిన దివ్యదృష్టిచేత అసగా చూపు త్రికూటమునందునిలిపి నానిరాకారములో ఎవరై కృమవుతున్నారో వారు నాసన్నిధి జేరుతున్నారు.

అర్జు:- నేను జూచిన యీ విశ్వరూపము సాకార, సగుణోపాసన లేక నిరాకార నిర్గుణోపాసన జెప్పము.

కృష్ణ:- సాకార, సగుణోపాసకులు ఒక తరగతివారు. నిరాకార నిర్గుణోపాసకులు రెండవ తరగతివారు. యీరెండు ఉపాసకులకు మనోనిగ్రహము గట్టిగా యుండవలయును. ఇప్పుడు నీవు జూచిన విశ్వరూపము సగుణోపాసన.

అర్జు:- మాధవా! సగుణోపాసన శ్రేష్టమా, నిర్గుణోపాసన శ్రేష్టమా?

కృష్ణ:- యింద్రియములకు కనబడుచున్నదే సగుణోపాసన, యింద్రియముల కగోచరములకు పగబ్రహ్మను ధ్యానించువారు నిరాకారోపాసకులు గనుక సగుణోపాసకన్న నిర్గుణోపాసనయే చాలా శ్రేష్టము.

అర్జు:- మాధవా! నిర్గుణోపాసన యొక్క యంశము స్పష్టముగా బోధించుము.

కృష్ణ:- దేహాభిమానముతో కూడినది సగుణోపాసన. దేహాభిమానము లేనిది నిర్గుణోపాసన.

అర్జు:- దేహాభిమాన మనగా యెట్టిది?

కృష్ణ:- అవిద్య, అస్మిత, రాగము, ద్వేషము, అభినివేషము యీఅయిదుతో కూడినది సగుణోపాసన. ఈఅయిదు లేనిదే నిర్గుణోపాసన.

అర్జు:- అవిద్య, అస్మిత, రాగము, ద్వేషము, అభినివేషము. ఈ అయిదు యొక్క భావములు తెల్పుము.

కృష్ణ:- అవిద్య యనగా నాకే కలిగినది, నేనే కారణము, నాదే ఇది యనడమే శుద్ధ అజ్ఞానమని పేరు. అస్మిత యనగా అహంకారముతో కూడిన పనులు. రాగము అనగా వారి వారి స్వలాభము కోరుటయే. ద్వేషము అనగా పరులు చేయు పనులను, విఘ్నములను సళింపుచేయుటకు పన్నాగము చేయు వృత్తులు. అభినివేష మనగా నాయిల్లు, నాపాపలు, నాఆస్తి, నాబంధువులు సమస్త భోగములతో వోలలాడుచున్నదే యాశ. ఈభావములతో కూడుకొన్నది సగుణోపాసన. ఏమియు లేక నిశ్చింతగా మనస్సును పరబ్రహ్మలో ఐక్యపరచడమే నిర్గుణోపాసన. ఈనిర్గుణోపాసన నూటికొకరు వెయ్యికొకరు, లక్షకొకరు, కోటికొకరు యున్నారు.

అర్జు:- యతీశ్వరులు, ఋషులు, మహామునులు, సాధువులు చేయునది ఏయుపాసన?

కృష్ణ:- వారు చేయునది నిర్గుణోపాసన.

అర్జు:- భక్తునికుండవలసిన లక్షణములు సెలవిండు.

కృష్ణ:- సర్వమునందు వైరముండరాదు. సర్వమునందు స్నేహముండవలయును. సుఖదుఃఖముల యందు సముదైయుండవలయును. ఓర్పు యనే శాంతము చాలా అపుసరము. సదా సంతోషియై యుండవలయును. సదా ధ్యానము స్మరణ, జపము యుండవలయును. మనస్సును, శరీరమును స్వవశము చేసుకొని యుండవలయును, భగవంతుని యందు ధృడదీక్ష వహింపవలయును. మనోబుద్ధులను పరమాత్ముని యందుంచవలయును. అట్టివాడు పరమాత్మకు ప్రിയుడును, భక్తుడగుచున్నాడు.

అర్జు:- కృష్ణా భక్తుల కుండ వలసిన సద్గుణములు ఇవియేనా ఇంకను గలవా?

కృష్ణ:- శ్రద్ధతో వినుము భక్తుడు, పామరులను భయపెట్టరాదు. యితరుల గాంచి భయపడరాదు. సంతోషము భయ భ్రాంతులు వదలవలయును. కోరిక లుండకూడదు. పవిత్ర మనసుతో యుండవలయును. కామ్య కర్మల పరిత్యజింపవలయును. అది సంతోషము, ద్వేషము, శోకము, ఆశలు ఈ దుష్టగుణములను దూరముగా వదలవలయును.

శుభాశుభముల కతీతుడు గావలయును. శత్రు మిత్రులయందు మానావమానములయందును శీతోష్ణములయందును సుఖదుఃఖములయందును సమానుడై ప్రవర్తింపవలయును. సంఘమును పూర్తిగా వదలవలయును. నిందాస్తులయందు వికారము నొందరాదు. మౌనమును వహింపవలయును. యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టుడై మనవలయును. తనదను బుద్ధితో దేనిని చేర్చరాదు. సిరబుద్ధి గలిగి వర్తింపవలయును. ఇట్టి వాడు నాకత్యంత ప్రియుడు.

అర్జు:- మాధవా! యిన్ని సద్గుణములు సాధించుట కష్టము కదా?

కృష్ణ:- శ్రమపడక ముక్తి యెటుల లభించును? పైన పేర్కొనబడిన వాక్యమును ధృఢముగ నమ్మి నన్నే పరమ ప్రాప్యముగా భావించి యాజ్ఞలకు బద్ధులై నడచువారు నా కత్యంత ప్రియులు.

క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞ విభాగ యోగము

ప ద మూ డ వ అ ధ్యాయ ము

అర్జు:- కృష్ణా! క్షేత్ర మనగా నేది? క్షేత్రజ్ఞుడెవడు?

కృష్ణ:- అర్జునా! యీ స్థూలాంగశరీరమే క్షేత్రము.
యీ క్షేత్రముయొక్క మహిమలు, లీలలు దీని నెరుంగువాడు
క్షేత్రజ్ఞుడు అనగా జీవుడు.

అర్జు:- క్షేత్రజ్ఞుడన పరమాత్మగదా; జీవుడెట్లాయెను?

కృష్ణ:- సత్వగుణ ప్రధానమైన మాయతో గూడి
నిమిత్తకారణమును తమోగుణ ప్రధానమై యవిద్యతో గూడి
యుపాదాన కారణమునై జీవేశ్వర జగద్రూప కార్యములు
నేనే యగుచున్నాను. జీవుడుయొక్క బంధనలు, యవిద్య,
తమోగుణ, అజ్ఞానవృత్తులు వదలి చంచలరహితమై నాలో
ఐక్యమగుచున్నానో వాడే నేను, నేనే వాడు.

అర్జు:- అజ్ఞాన మనగా నేది?

కృష్ణ:- క్షేత్ర మనగా శరీరము. ఈశరీరములో కాపు
రము చేయువాడు ఎవరని విచారణ చేయుటయే జ్ఞానము.

అర్జు:- క్షేత్రమన శరీరమంటిది. దాని స్వభావమెట్టిది?

కృష్ణ:- ఆకాశము, సహస్రారము, శ్వాస, ఉచ్ఛ్వాస,
వాయువు, జఠరాజ్ఞయే అగ్ని, నెత్తుగు, మూత్రము, కళ్ళె,

కఫము, శ్లేష్మము ఇవియే జలము, చర్మమే భూమి యీవిదు భూతములు, ఆకాశమున్ను, పృథివి సంయోగముచే అహంకారము పుట్టెను. ఆకాశ అగ్ని సంయోగముచే బుద్ధి పుట్టెను. శ్రోత్రములు, త్వక్కు, చక్షు, జిహ్వ, ఘ్రాణ, జ్ఞానేంద్రియములు, వాక్కు, పాణి, పాద, గుహ్యం, గుదం, కర్మేంద్రియములు, ఆకాశము, గాలి సంయోగముచే మనస్సు పుట్టెను. విషయములు కోర్కె అనే కామము, ద్వేషము, సుఖము, దుఃఖము యివన్ని దేహము యొక్క సంఘము. ఈసంఘమునకు సేనానాయకుడు మనస్సు, ఈమనస్సు సంఘములోయున్న పరివార సమేతులై నానా వికారములతో గూడినది. శరీరమనే తేత్రము, తేత్రజ్ఞుడు నిర్వికారుడు అనగా పైన చెప్పబడిన సంఘమువారికే తేత్రమున కధికారము గాని తేత్రజ్ఞుడికి యేమియును అవునరము లేదు.

అర్జు:- తేత్రజ్ఞు నెరుంగుటకు వలయు జ్ఞానాంగములను భోధింపుము.

కృష్ణ:- మనస్సు చంచలం, డంబంపనికిరాదు. అహింస, క్షమ, నిష్కాపట్యము, గురుసేవ, శౌచము, సైర్యము, మనో నిగ్రహము యిటువంటి సధర్మముల ననుసరింపవలయును. యింద్రియ విషయములందు వైరాగ్య ముండవలయును. అహంకార రాహిత్యమును కావలయును.

అర్జు:- కృష్ణా! నాకు బాగుగ తెలియుటలేదు, విపులముగా చెప్పుము.

కృష్ణ:- మనస్సు వికారము లేక సదా నాయుండే యుంచవలెను. జీవుడు సదా సత్యము, శాంతము, జ్ఞానము మరుచుటయే, హింస. స్థూలాంగమునకు గాని సూక్ష్మాంగమునకు గాని అనగా శరీరమునకు శీతోష్ణబాధలు గాని రణములు గాని దెబ్బలు గాని పరిమళ గంధములు గాని సువాసనలు గాని ఏది సంభవించిననూ ఓర్చియుండుటయే తమ. స్థూలాంగ శరీరమునకు సదా మనస్సు నిష్కామముతో యుండుటయే నిష్కాపట్యము. జీవుడు సదా జాగ్రత, స్వప్న సుషుప్తులలో గూడ ఆత్మయనే బింబ స్వరూపమును పన్నుఖముద్రయందు జూచుటయే గురు సేవ. యింద్రియములను అజ్ఞానవృత్తులయందు బోనివ్వక జ్ఞానవృత్తులయందు నిలుపుటయే శౌచము. ప్రళయము వచ్చి పైన బడినప్పటికి అధర్య పడకయుండుటయే స్థైర్యము. మనస్సు కుక్కనంటిది. కుక్కను ఎంత పూజించిననూ నరకము పై కురికినట్లు మనస్సు అజ్ఞానవృత్తులయందే బోవును. అట్లు పోనివ్వక యుచుటయే మనోనిగ్రహము. యింద్రియము లన్నిటిని కట్టుబాటు పెట్టుటయే వైరాగ్యము. దేనియందు నేనని యనక పామరులయందు ప్రతి వారియందు దాసుడై యుండుటయే అహంకార రాహిత్యము.

అర్జు:- మాధవా! యిప్పుడు బోధపడినది. విషయవిరాగము కలుగ వలెనంటివే అదినాకు తెలియలేదు గాన అది

ఏదో చెప్పుము.

కృష్ణ:- జన్మము అనగా అజ్ఞానము పుట్టుటయే మృత్యువు అజ్ఞానమున నుండుటయే ముసలితనము. జీవునియొక్క చంచలత్వము, వ్యాధి, కోరికలు, దుఃఖము, మాయ యను జీకటి వీటియందు జీవుడు విరక్తి చెంది సదా నిష్కామముతో నన్ను సేవించిన నాలో ఐక్యమగు చున్నాడు.

అర్జు:- అవ్యభిచార భక్తియన నేమి?

కృష్ణ:- అధోలోకములు ఏడు, ఊర్ధ్వ లోకములు ఏడు, యీపదునాల్గు లోకములలో యున్న వేల్పులను గాని యితర చంచలము లేక స్థిరముగా మనస్సు నిలిపి భక్తిసలుపుటయే అవ్యభిచార భక్తి.

అర్జు:- అట్టి భక్తి ఎటుల కలుగును?

కృష్ణ:- గుణములు, సంఘము వదలి నిశ్చింత యను ఏకాంతస్థలము చేరి నన్ను ధ్యానించినచో అవ్యభిచారభక్తి గలుగును.

అర్జు:- జ్ఞాన మేది! అజ్ఞాన మేది?

కృష్ణ:- ఆత్మ విచారణయే స్థిరము. ఆత్మ యందు మనస్సు నిలుపుటయే లక్ష్యము. యిదియే జ్ఞానము. దీనికి పై వన్నియు అజ్ఞానము.

అర్జు:- జ్యేయ మనగా నేది?

కృష్ణ:- స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ తురీయమునకు పై నున్నదే పరబ్రహ్మము అదియే జ్ఞేయము.

అర్జు:- ఏమి ఆనందము. వినినకొలది నూతనోత్సాహము గలుగుచున్నది.

కృష్ణ:- సమస్త భూతములలో వెలుగుచున్న వెలుగే స్థూలము. స్థూలము సూక్ష్మములలో వెలుగుచున్నది.

అర్జు:- ఆ పరబ్రహ్మమును ఎవరున్నా తెలిసికొనజాలరా?

కృష్ణ:- జ్ఞాని మాత్రమే తెలుసుకొనుచున్నాడు. అజ్ఞాని కానజాలడు.

అర్జు:- ప్రకృతిపురుషుల లక్షణము లువదేశింపలేదేమి?

కృష్ణ:- శరీరమే ప్రకృతి. యీ ప్రకృతికి మాయయను పేరు గూడ కలదు. యీ మాయయొక్క వికారమే జీవునకు సుఖ, దుఃఖములు గలిగించుచున్నది. భూతకాలము సంచితమునుబట్టి జన్మ గూడ యిచ్చుటకు కార్యమై యున్నది. యీదేహ వికారములనుజూచి సాక్షిగానున్నాడు. మాయకు అతీతుడైనవాడే పరమాత్మ.

అర్జు:- ప్రకృతి పురుష లక్షణముల నెరిగిన ఫలమేమి?

కృష్ణ:- యీరెండింటి మధ్యను గల రహస్యమును తెలిసికొనుటయే మోక్షము.

అర్జు: పరమాత్మ నెరుంగు మార్గము తెవ్వి?

కృష్ణ:- సదా మనస్సు భగవంతునియందు లగ్నమగుటయే ధ్యానము. లగ్నమయిన మనస్సు చంచలత లేకపోవుటయే జ్ఞానము. ధ్యాన, జ్ఞానముల మధ్య గుణములను కట్టడిలో పెట్టుటయే కర్మయోగము.

అర్జు:- ధ్యానము, జ్ఞానము, కర్మముల నెరుగని వారి గతి ఏమి?

కృష్ణ:- మహానీయుల నాశ్రయించి వేదాంత శ్రవణము చేయవలెను.

అర్జు:- వేదాంతము విన్నంతనే జ్ఞానము కలుగునా?

కృష్ణ:- వినినదానిని ఆచరణపెట్టుటచే శ్రద్ధకలుగును శ్రద్ధవలన వైరాగ్యము గలుగును. దానివలన జ్ఞానము గలుగును. దీనివలన భక్తిగలుగును. దానివలన మోక్షము నొందవచ్చును. శరీరము నశించిననూ, పరమాత్మ నశింపదు. యిట్లు గ్రహించినవారే ఆత్మవేత్త. ఆత్మానందం పొందును.

అర్జు:- మాధవా! ఒకరు చెప్పిన వినక తానాచరించక వితండవాదములచే వాదులాడిన వారి గతియేమి?

కృష్ణ:- పూర్వ సంచితమును బట్టి కర్మ విననీయదు. తనను చేయనీయదు. కారణమేమనగా: ఆకర్మ లన్నియుగములనుంచి వచ్చుచు అన్నియుగములు సంవత్సరములు మొదలు ఘడియలు, నిమిషములు, లిప్తలు వర్కు తమో

గుణమును నజ్ఞానము తొలగదు.

అర్జు:- మాధవా! బలత్కారముగా తొలగ గొట్టుద మన్ననూ విడువదా?

కృష్ణ:- నాయనా! చక్కటి మాట అడిగితివి. ఎంత ఆనంద మగుచున్నది! నామనసు కోరిన దిదియే. శ్రద్ధ, వై రాగ్య, జ్ఞాన, భక్తి వల్లనే కర్మ తొలగును.

అర్జు:- రజోగుణ, తమోగుణ రెంటితో చేరి భగవం తుని రహస్యముల తెలియక వారంతట వారు విర్రవీగుచున్న వారి గతి ఏమి?

కృష్ణ:- అట్టి వారు ఆత్మ ఘాతుకులని చెప్పుదును. వారు అధోగతి పాలగుదురు. నానాత్వము నం దేకత్వమును ఏకత్వము నందు నానాత్వమును గాంచవలయును. అట్టి వాడే బ్రహ్మవేత్త.

అర్జు:- మాధవా! నా కర్థము గాలేదు.

కృష్ణ:- భూతములు వేరుగాయున్న ఆత్మ యొకటే యని తెలిసికొనుట, మానవత్వము నం దేకత్వము గాంచుట ఆత్మ నుండియే నానాత్వముతో కూడిన ప్రపంచ ముత్పత్తి యైనదని యెరుంగుటయే నేకత్వమునందు నానాత్వము గాంచు.

గుణత్రయ విభాగ యోగము.

ప దు నా ల్ల వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- భూతోత్పత్తిని గూర్చి బోధించుము.

కృష్ణ:- త్రిగుణాత్మిక అనగా రజోగుణ, తమోగుణ, సత్వగుణ ఈమూడు గుణములే సృష్టికి కారణములు. ఈ త్రిగుణములే మాయ. సృష్టికి ఈగుణములు తల్లి. నేను బీజ దాన మొసంగు తండ్రిని. తద్వారా భూతోత్పత్తి యగుచున్నది.

అర్జు:- త్రిమూర్తు లనగా నెట్టివారు?

కృష్ణ:- సత్వ గుణమే విష్ణువు. రజో గుణమే బ్రహ్మ. తమో గుణమే శివుడు. ఈమూడు గుణములే దేహిని బంధించుచున్నవి.

అర్జు:- ఏవిధముగా దేహిని బంధించుచున్నవి?

కృష్ణ:- సత్వగుణము నిర్మలమైనది, జ్ఞానము నొసంగు నది. బ్రహ్మానందమనే సుఖమును గలుగజేయునది చంచలమును రహితము చేయుచున్నది. రజోగుణము రాగములతో కూడి ఆశ యనే తీగను పెంచుతూయున్నది. అజ్ఞానవృత్తులతో గుణములను వృద్ధి చేయుచున్నది. తమో గుణము అజ్ఞానమునకు స్థానము అనగా గృహము. సర్వ ప్రాణులను మోహింపజేయునది నిద్ర ఆలస్యము స్త్రీల కూటమి గలుగ

జేయుచున్నది. ఈప్రకారముగా పైన యున్న సత్య గుణానికి వెళ్ళనీయక రజో, తమో గుణములు రెండు శరీరమును బంధించుచున్నవి.

అర్జు:- మొత్తముమీద ఫలితార్థ మేమి?

కృష్ణ:- సత్యగుణము శాంత మనే సుఖము నిచ్చును. రజోగుణము అజ్ఞానవృత్తులనే కర్మల యందు వృద్ధి కలుగ జేయును. తమోగుణము, జ్ఞానము రెండు ఏకమై ప్రమాద పనులను చేయించును.

అర్జు:- సత్యగుణము వృద్ధియైనదని యెట్లు తెలియును?

కృష్ణ:- యింద్రియముల మూలమున చలనము లేక జ్ఞాన మనే వెలుగు పుట్టునో అప్పుడు సత్యగుణము వృద్ధి యైనదని తెలిసికొనుము.

అర్జు:- రజో గుణము తెలియుట యెట్లు?

కృష్ణ:- తాను పెట్టక పెట్టే వారిని చూచి సహించ లేక యున్నదే లోభము, మహా దురాశ. యింద్రియములను ఆచరణ బెట్టక పోవుట యింద్రియములకు నశమై యుండడమే రజోగుణము.

అర్జు:- తమోగుణము యొక్క ఫలిత మెట్టిది?

కృష్ణ:- అజ్ఞానవృత్తులు భగవంతుని చింతలు లేక వాసనవృత్తులలో సదా యుండడము. ఇదియే సోమరితనము. జ్ఞానవృత్తులను జూచి సహించక నోవడమే మాంధ్యము.

ఇదే అజీర్తి తనము, తాను సుఖము గోరినదే మోహము. యివి గల్గినప్పుడు తమోగుణము హెచ్చునని తెలియును.

అర్జుః సత్వగుణమే శ్రేష్ఠమైనదని నా నమ్మకము. ఈ గుణముచేత జీవునకు గల్గు లాభమేమి?

కృష్ణః— సత్వ గుణముతో శరీరమును వదలిన వాడు పరబ్రహ్మలో ఐక్యమవుచున్నాడు. రజో గుణముతో శరీర మొదిలినవాడు మానవ జన్మ మెత్తి అజ్ఞాన మనుభవించు చున్నాడు. తమో గుణముతో శరీర మొదిలినవాడు శునక వరహాది జన్మ మొత్తుచున్నాడు. చంచలమే కుక్క, అసూయ గుణమే పంది. రాబోవు జన్మములో ఈగుణములచేత పుట్టు చున్నాడు.

అర్జుః— త్రిగుణ సంబంధమైన కర్మలకు ఫలము తెచ్చి?

కృష్ణః— సాత్విక కర్మకు ఫలము సూక్ష్మాంగ మనే హృదయము యేలాటి వికారము లేక చంచలములు నశించి బ్రహ్మానందమనే ఆనందముతో యుండడమే శుద్ధి. రాజస కర్మకు ఫలము జాగ్రత్త, స్వప్న, సుషుప్తిలో గూడ సదా అజ్ఞానవృత్తులతో గూడిన దుఃఖము తామస కర్మకు ఫలము. అప్త కష్టము లనుభవించుట.

అర్జుః— మాధవా! అట్ట కష్టము లనగా నెట్టివి?

కృష్ణః— జరిగిపోయిన కాలమే భూత కాలము, దాని పేరు సంచితం. యిప్పుడు జరుగుచున్న కాలమే వర్తమాన

కాలము. దీనిపేరు పాగ్రబ్ధము. రాబోవు కాలమే భవిష్యత్తు దానిపేరు ఆగామి. మానవుడు ఏతపస్సు ధ్యానం, పాప పుణ్యములు యేది చేసియున్నాడో దానిని తప్పక ఎవరెవరు జేసినది వారే అనుభవించి తీరవలయును, తప్పదు; తప్పదు. సంచితములో జేసిన పాప పుణ్యములు ఈ వర్తమాన కాలములో అనుభవించే తీరవలయును. ఈవర్తమాన కాలములో జేసిన పాప పుణ్యములు రాబోయే భవిష్యత్తులో అనుభవించే తీరవలయును.

అర్జు:- మాధవా! అష్ట కష్టము లెట్టివో తెల్పుము.

కృష్ణ:- జీవునకు భార్య. అనే బుద్ధి లేకపోవుట 1, జీవునకు పుత్రుడు అనే శాంతము లేకపోవుట 2, సత్యమనే తల్లి లేకపోవుట 3, జ్ఞానమనే తండ్రి లేకపోవుట 4, బ్రహ్మానందమనే భోజనము లేకపోవుట 5. సత్వగుణమనే వస్త్రములు లేకపోవుట 6, మనస్సు నిర్మలమనే ఇల్లు లేకపోవుట 7, సత్సంగత్వము, సాధువుల సేవ, భగవంతుని పురాణములు వినక మూర్ఖముతో యుండడమే గౌరవము లేకపోవుట 8, యీ ఏనిమిది కష్టములలో జీవుడు నానావస్థ పడునూ యుండడమే అష్ట కష్టములు.

అర్జు:- మాధవా! త్రిగుణాతీతుని యొక్క లక్షణము లెవ్వి? వాని యాచార మెట్టిది? అట్టి సితిని పొందుట యెట్లు?

కృష్ణ:- రజో, తమో, సత్వ, కార్యములు వానిపై

బడిన వికారమునొందడు. సర్వమునకు సమానుడై యుండును. సుఖ దుఃఖములకు సముడై నిరంతరాత్మ నిష్ఠుడై యుండును. అనగా మనో, బుద్ధి, చిత్త, అహంకారములను చంచలము లేక భక్తి యను తాటితో అంతరించియములను బంధించి మట్టిని, రాతిని బంగారమును అనగా తమో గుణమనే మట్టిని రజోగుణ మనే రాయిని సత్వగుణ మనే బంగారమును సమముగా జూచును. శత్రువులు, మిత్రులు, జ్ఞానులను, అజ్ఞానులను సమముగా జూచును. వాసనత్రయములలో యున్న కామముతో కూడిన కర్మలను పరిత్యజించును. శరీరము బద్దలు బద్దలుగా తరుగుతున్న అళిండ్ ధైర్యము గలవాడై యుండును. ఇట్టి వానిని త్రిగుణాతీతుడందురు.

అర్జు:- ఇట్టి స్థితిని బొందుట నాకలవి యగునా?

కృష్ణ:- స్థూలాంగముపై భ్రాంతి వదలి సూక్ష్మాంగ మనే నిశ్చలముచేత భక్తి యనే యోగముతో నన్ను ధ్యానించుము. క్రమముగా స్త్రీ గుణములు నశించి త్రిగుణాతీతుడవై బ్రహ్మ విచారమున కరుహుడ వగుచున్నావు. గుణములకు అతీతుడవు యెప్పుడైనావో నీవే నేను, నేనే నీవు.

పురుషోత్తమ పాపి యోగము.

ప దు నై ద వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- కృష్ణా! నిన్ను యెరుంగుట యెట్లు?

కృష్ణ:- జీవుడు శరీరముతో కూడుకొని పుట్టుటయే స్కంధము. ఇదియే భాగవతము. జీవుడు జన్మమెత్తి అజ్ఞాన వృత్తులతోటి, వాసనత్రయములతోటి, పంచక్లేశములతోటి మెలంగుటయే పర్వము. ఇదియే భారతము. జీవుడు భూత కాలములో నుంచి పోగుచేసికొని వచ్చిన అనగా అజ్ఞాన వృత్తులే ధనము. ఆ ధనమును కాపాడుట కొఱకై భవిష్యత్తు యెదురుగా నడచుచున్న ఆశయే రామాయణము. ఇదియే వృక్షము. దీనిని ఛేదించి నన్ను యెరుంగవలయును.

అర్జు:- సంసార వృక్ష మెట్టిదో తెలిసిన దానిని ఛేదించ నగుదును.

కృష్ణ:- ప ర మే శ్వ రు డు స్వర్గమునం దుండుటచే నచ్చోట నుండి వెలువడిన జగద్వృక్షము క్రిందికి అనగా శిరస్సు లగాయితు కంఠము వరకు స్వర్గలోకము, కంఠము లగాయితు మణిపూర్వము వరకు పితృలోకము, మణిపూర్వము లగాయితు ఆధారము వరకు యమలోకము, యమలోకమే మనుష్యలోకమని పేరు. యీ వృక్షము యొక్క మూలము.

పరమేశ్వరుడు పైనుండెననియు ఆ వృక్షము యొక్క శాఖలు అనగా పిమ్మట స్థూలాంగమనే జగత్తు యొక్క విస్తారము క్రిందికి నంకురించిన వనియు వర్ణింపబడినవి. మొదలు పైనను కొమ్మలు క్రిందను యుండి ఏది ఎప్పటికిని నశింపనిదనియు వేదములు దేనికి యాకులనియు చెప్పిరో యాయశ్వద్ధ వృక్షమును తెలిసికొన్న వాడే వేదముల నెరింగినవాడు. అశ్వద్ధ శబ్దము నకు అర్థము. అ-కాదనియు, శ్వ-రేపనియు, ద్ధ-నుండునదియు అనగా రేపటి వరకు నుండునది కాదు. ఈ 72 వేల నాళ్ళు శాఖలు క్రిందికిని, మీదికిని వ్యాపించియున్నవి. అహంకారముతో గూడియున్నవి. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అధర్వణవేదము ఉపనిషత్తులు 108 యివియే ఆకులు నాడులనే కొమ్మలు అధోలోకములు ఏడు, ఊర్ధ్వలోకములు ఏడు కలసి పదునాల్గు భువనములకు వ్యాపించి యున్నవి. రజోగుణ, తమోగుణ, సత్వగుణ యీ త్రిగుణములనే నీటిచే పెరుగుచున్నవి. నీటికి చిగురుటాకులు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధము లనెడు పంచ తన్మాత్రాలు. పూర్వ జన్మ కర్మ ఫలితమును బట్టి రాగ ద్వేషములు కలుగును.

అర్జు:- మాధవా! యిట్టి సంసార వృక్షమును ఛేదించుట యనగా నెంత పని?

కృష్ణ:- దీని రూపమే తెలియబడదు. ఆది మధ్యాంతములు తెలియరాదు. అవిన్నీ గాక యుగ యుగములనుండి

దృఢమైన వేళ్ళు గలిగి బలిష్ఠమై యున్నది. తప్పక దానిని
చేదింపవలెను.

అర్జు:- ఎట్టి ఆయుధముచే ఆవృక్షమును నరుకవలెను?

కృష్ణ:- విరక్తియనే ఆయుధము చేతనే నరుకబడును.

అర్జు:- తరువాత సేమి చేయవలెను?

కృష్ణ:- పుట్టుట, పెరుగుట, చచ్చుట యను సంసార
మెవ్వని నుండి యుద్భవించెనో అట్టి పరమాత్మను పొంద
వలెను.

అర్జు:- పరమాత్మను పొందుటకు యోగ్యత యేది?

కృష్ణ:- అభిమానములు వదల వలయును. భ్రాంతులు
ప్రకృతి వస్తువుల యందు మమకారము వదల వలయును.
అజ్ఞాన సంఘమును వదలవలయును. వేదాంత విచారణయందు
ప్రీతి కలిగి యుండవలెను. కోరికలు నశింప చేయవలెను.
శీతోష్ణాది ద్వందముల కతీతుడు కావలెను. యీ లక్షణములు
కలగినవాడు నాస్థానమును బొందుచున్నాడు.

అర్జు:- ఆపరమ పదతత్త్వమును యింకనూ బోధింపుము.

కృష్ణ:- మణిపూర్వకమే సూర్య మండలము. అనా
హత చంద్ర మండలము. విశుద్ధస్థానమే అగ్ని మండలము,
యీ మూడు మండలములు దాటి సహస్రార మనే పరంధామ
మును చేరినవాడు తిరిగి వచ్చుట యుండదు.

అర్జు:- స్థూలాంగ మనే లోకమున జీవుడని పిలువబడు వాడెవ్వడు?

కృష్ణ:- వాడున్నా నా యంశభూతుడే. ఏవిధమనగా ఆకాశము ఆకాశముతో గూడుట వలన సమిష్టి భూతంబను జ్ఞాత యనే జీవు డాయెను, వాడే మనస్సుతో గూడి అనగా ఆకాశ, వాయువు సంయోగము వలన మనస్సు పుట్టెను. అట్టి మనస్సుతో జీవుడు చేరి జ్ఞానేంద్రియములలో శ్రోత్రము, త్వక్, చక్షు, జిహ్వ, ఘ్రాణ, ద్వార, వాసనత్రయముల నాకర్షించుచున్నాడు.

అర్జు:- కర్మ వలన శరీరము వచ్చినది. శరీరము నశించునప్పుడు కర్మ కూడా నశించును గదా; యిక కర్మ నివృత్తికై ప్రత్యేకించు ప్రయత్న మేల?

కృష్ణ:- ప్రతివా డొనర్చు కర్మ యొక్క వాసనలు సూక్ష్మముగా శరీరమును చేరును. శరీరమునందు ప్రవేశించు నప్పుడు గాని వదలునప్పుడు గాని జీవుడీ సూక్ష్మ శరీరమును తీసికొని పోవుచున్నాడు.

అర్జు:- అది ఎట్లు? మాధవా!

కృష్ణ:- పుష్ప వాసనను గాలి దూరముగా తీసికొని పోవునట్లు జీవుడే సూక్ష్మ శరీరమును తీసికొనిపోవుచున్నాడు.

అర్జు:- మరల శరీరమును ధరించునప్పుడు యీసూక్ష్మ శరీర గతవాసన ఈజీవు నాశ్రయించునా?

కృష్ణః . చెరువు నిండా నీరు కల్గినప్పుడు దానిలో అనేకములైన ప్రాణులున్నవి. అవి యే వనగా చేపలు, పీతలు, కప్పలు, జలగలు, నీటి పాములు, పురుగులు మొదలగు తిమింగలాది పెద్ద జంతువులు గూడా యనేకములున్నవి. వేసవి కాలములో చెరు యెండిపోయినపుడు యీ జంతువు లేమాయను తిరిగి జల పూరితమయిన వెంటనే తిరిగి పై జల చరములన్నియు యథాప్రకారముగనే జీరుచున్నవి. ఆప్రకారమే అకాలముచే శరీరము పోయిన వర్ష మనే తిరుగ జన్మ కల్గిన వెంటనే వారి వారి ఫలితములను బట్టి వాసనలు చేరి జీవుని బాధలు పెట్టుచుండును.

అర్జుః— ఆ జీవుడే ఆత్మ కదా? మాధవా!

కృష్ణః— జీవునకు యున్న బంధనలు తెంచుకొని లోక వాసన, దేహవాసన, శాస్త్రవాసన యీ మూడున్నూ ఎప్పుడు వదలినాడో యప్పుడు ఆత్మ స్వరూపుడుగాయున్నాడు.

అర్జుః— యిక నీ యంశ మెవరు తెలుసుకొనుచున్నాడు?

కృష్ణః— భక్తులు జ్ఞానదృష్టిచే తెలుసుకొనుచున్నారు.

అర్జుః— వారికి ఏవిధముగా తెలియును?

కృష్ణః— సాధన చతుష్టయములు అష్టాంగ యోగముల ద్వారా ఆత్మను గనుచున్నారు.

అర్జుః . యోగములన నెట్టివో తెల్పుము.

కృష్ణః— ఒకటి నిత్యా నిత్య వస్తు వివేకము, నిత్యమేది?

అనిత్యమేది? యని సర్వము అనిత్యము, నిత్యము : పరమాత్మ యని భావించుట. యిహమూతార్థ ఫల, భోగ, విరాగము. యిండ్లు, తోటలు, ధనం, ధాన్యము సంపదలు, భోగములు. మల మూత్రాదులతో సమానమని భావించుట. శమాది షట్కర్మ సంపత్తి. శమము, దమము, ఉపరతి, తితిక్షణ, శ్రద్ధ, సమాధాన యివి ఆరు ఏవిధ మనగా శమము బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము. దమము అంతరింద్రియ నిగ్రహము. ఉపరతి సదా భగవంతుని ధ్యానించుట, తితిక్షణ, కష్ట, సుఖ, ఎండ, గాలి, వాన, చలి వీట్ల కోర్చి యుండుట. యిక శ్రద్ధ వేదము లందు, పురాణము లందు, శాస్త్రము లందు, పెద్ద లందు. సాధువు లందు వారు చెప్పెడి విషయము లందు నమ్మి యుండుటయే శ్రద్ధ. సమాధాన శత్రువు లందు, మిత్రు లందు సర్వ సముదై యుండుటయే సమాధానము. మోక్షేచ్ఛ యీ వాసనత్రయములు ఎప్పుడు వదలునో యదియే యోగము. అదెట్టిది? దీనికి సాధన యేది? అని సదా జింతించుటయే మోక్షేచ్ఛ.

అర్జు:- అష్టాంగయోగము లెవ్వయోగ దెలుపుము.

కృష్ణ:- ఒకటి బాహ్యేంద్రియ, విషయేంద్రియము లందు విరాగి యవుటయే యమము. పరతత్వ మనగా భగవంతుని యందు సదా మనస్సు నిలిపి యుండుట నియమము. సర్వ వస్తువు లందు యీర్ష్య నాశనము చేయుటయే ఆసనము. యీ

సూల శరీరమునకు అవిద్య మూలమని తెలసి శ్వాస, ఉచ్ఛ్వాస మనస్సును ఆగ్నేయ స్థానము నందు నిలుపుటయే ప్రాణాయామము. మనో, బుద్ధి, చిత్త, అహంకారము వీటిని బంధించుటయే ప్రత్యాహారము. సోహం, హంసో యని అజప గాయత్రి యందు చింతన చేయుటయే ధ్యానము. వాచక, శబ్ద, మానసిక యనునవి మూడు. దీనికి వాటిలో అందరు వినునట్లుగా స్మరించుటయే వాచక మనబడును. పెదవులతో స్మరించుటయే శబ్ద. పెదవులు మూసి మనస్సులో స్మరించుటయే మానసికము. రాత్రి, పగలు, జాగ్రత, స్వప్న, సుషుప్తులలో సదా యీ మూడింటిలో దేనితోనైనను విరామము లేక స్మరించుటయే ధారణ. జీవుడు చిద్రూపమైన బ్రహ్మ యందు కలశి చిన్మయుడై తన్మయత్వము జెందునది సమాధి యనియు చెప్పబడుచున్నది. యీ ప్రకారముగా ఆత్మను గనుచున్నారు.

అర్జు:- ఓ యదునందనా! మూఢుల విషయముచెప్పుము.

కృష్ణ:- శ్రద్ధ, వైరాగ్యము లేని వారే మూఢులు. వారు ఆత్మ నెరుంగ జాలరు.

అర్జు:- ఓ దయా మయా! అట్లులైన నీ మహిమను బోధింపుము.

కృష్ణ:- యీ స్థూలాంగ శరీరమే ప్రపంచము; యీ ప్రపంచమున ఆత్మజ్యోతి యనే సూర్యుడను నేను. మనస్సనే

చంద్రుడను నేను. స్థూలాంగ మనే భూమియందు ప్రవేశించి జ్ఞానా జ్ఞానవృత్తులకూ, సమస్త భూతములకూ వృత్తులు కల్పన చేయువాడను నేను. రసము లనగా ఉప్పు, కారము, తీపి, చేదు, వగరు, పులుపు యీ రసములను స్వీకరించెడి చంద్రుడను నేను. జఠరాగ్ని యందు దేహము నాశ్రయించి నాల్గు విధములైన ఆహారమును పచనము చేయుచున్నాను.

అర్జు:- అట్టి నిన్నెరుంగు పెట్టు?

కృష్ణ:- వేదముల చేతను, ఉపనిషత్తుల సారముచేతను నన్ను తెలియవలెను. వేదాంతమును నిర్మించిన వాడను, వేద వేత్తను, చరాచరుల సత్రికమించిన పురుషోత్తముడను నేనే.

అర్జు:- ఓ కృపామయా! అట్టి నిన్నెరుంగకుండుటకు హేతు వెద్ది?

కృష్ణ:- దమ, మమ, భ్రాంతి. దీని పేరే మోహము. యిట్టి మోహమును త్యజించిన వారు నన్నెరుంగుచున్నారు. వారు సర్వజ్ఞులై అనగా జపము, తపము, భజన, ధ్యానము, సత్సంగత్వము, యింద్రియములను కట్టడిలో పెట్టుటయే ఆచరణ మౌనము. వీటి ద్వారా సదా నన్నే స్మరించుచున్నారు. నన్నే దీక్షతో జూచుచున్నారు.

అర్జు:- నీ యుపదేశ మమోఘము.

కృష్ణ:- పరమ రహస్య మయిన శాస్త్రమును నీ కుపదేశించితిని.

అర్జు:- మాధవా! నీ కరుణకు సహస్ర సమస్కార
ములు చేయుచున్నాను.

కృష్ణ:- నీవు పాప రహితుడవు. నీ కువ దేశించితిని.
బుద్ధిమంతుడు దీని నెరింగి కృత కృత్యు డగుచున్నాడు.

దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగము.

ప దు నా ర వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- జ్ఞానమును వినుట కెవ రర్హులు?

కృష్ణ:- సద్గుణములచే కొందరు దేవత లనియు, దుర్గుణములచే మరి కొందరు రాక్షసు లనియు పిలువబడుచున్నారు.

అర్జు:- ఎట్టి వారు దేవతలు? ఎట్టి వారు రాక్షసులు?

కృష్ణ:- యిరువది యారు సద్గుణములు గలవారు దేవతలు. చంచలము లేక వికారము, భయము లేక నిర్మలముగా యున్న మనస్సు నిర్భయత్వము, సాత్విక గుణము, జ్ఞానము నందు మహాసక్తి కలిగి యుండుట, మనస్సు సదా భగవంతుని యందు లగ్నపరచుటయే దానము. యింద్రియములను ఆచరణ యందు పెట్టుటయే నిగ్రహము. శ్వాసా నిచ్ఛ్వాస సదా సోహం, హంసో యని జపించుటయే యజ్ఞము. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామ వేదము, అధర్వణ వేదము ఉపనిషత్తుల సారాంశము గ్రహించుటయే వేదాధ్యయనము. భజన, హరికథ, నృత్యము, భాగవతము, భారతము, రామాయణము సదా జపము, తపస్సు యింద్రియములను అజ్ఞానవృత్తులకు బోనివ్వక కాపాడుటయే నిష్కామము లేక బ్రహ్మచర్యము. జీవుడు సత్సంగ, జ్ఞానం, మరచుటయే హింస. జీవుడు శాశ్వతం ఏది యని గుర్తించి శాశ్వత స్వరూపమును నమ్మి యుండు

టయే సత్యము. శత్రువులయందు, మిత్రులయందు కోరికము లేకుండ సములై యుండుటయే అకోరికము. అజ్ఞానవృత్తులు అన్నియు శుభముగ విసర్జించుటయే త్యాగము. సాధనముల యందు యోగముల యందు చంచలము, వికారము లేక నిర్మలముగా యుండుటయే శాంతము. అసూయ లేకయుండుటయే పినునత్వరాహిత్యము. స్థూలాంగము దాటి సూక్ష్మాంగములోనున్న కర్మ దేవతలను, పితృదేవతలను, నవగ్రహములను, ఆధ్యాత్మ దేవత లందర్ని ఆరాధించుటయే సర్వ భూత దయ. మనస్సును వికారము లేక నిశ్చింతగా యుండుటయే మనో నిగ్రహము. ధర్మాధర్మ గుణముల రెంటిలో అధర్మమును నశింపుచేసి ధర్మ పాలన చేయుటయే మృదుత్వము. సభల యందు పెద్దల యందు సత్సంగము వద్ద పురాణములవద్ద తిరిగి మాట్లాడకుండుటయే సిగ్గు. ఆకాశము అగ్నిలో కలియుట వలన బుద్ధి పుట్టెను. అట్టి బుద్ధిని విపరీత వృత్తులకు బోనివ్వక నిశ్చలముగా యుంచుటయే స్థిర బుద్ధి. ఆదిత్యుని తేజస్సు యట్టిదో అట్టిదే బ్రహ్మవిద్య తేజస్సు. అశ్రద్ధ లేకుండ నై రాగ్యముతో భగవంతుని ధ్యానించుటయే జ్ఞాన ఓర్పు. అండ పిండ బ్రహ్మాండములు నశించినప్పటికి అధైర్య పడక యుండుటయే ధైర్యము. దేవతలను బ్రహ్మజ్ఞాన దేవతలను పరమాత్మనే గురువును భక్తులను పూజించుటయే శౌచము. సర్వము నందు మోస బుద్ధి లేక యుండుటయే అద్రోహము. ఏపని యందు గాని నేననక దానుడై యుండుటయే గర్వ

రాహిత్యము. యీ సద్గుణములు గలవాడై దై వంశములో పుట్టిన వాడగుచున్నాడు.

అర్జు:- రాక్షసుల గుణము తెట్టివి?

కృష్ణ:- డంబము, గర్వము, అభిమానము, క్రోధము కాఠిన్యము, అవివేకము ఇవి రాక్షసాంశములో పుట్టిన వారి కుండును.

అర్జు:- దై వాసుర విభాగము తెరింగిన ఫలమేమి?

కృష్ణ:- దై వ సంపద మోక్షము నిచ్చును. అసుర సంపద బంధములు కలుగజేయును. నీవు దై వ గుణములను సంపాదించుము. అసురగుణములను నదలిపెట్టుము.

అర్జు:- అయ్యో; వినగ నే విషాధము కల్గుచున్నదే!

కృష్ణ:- నీవు దై వ సంపదయందు బుట్టినవాడవు. నేను చెప్పనట్లు చేయుము.

అర్జు:- అసుర గుణములను గూర్చి అజ్ఞానమును గూర్చి విస్తారముగా బోధింపుము.

కృష్ణ:- అజ్ఞానవృత్తులే రాక్షసులు. వారు ధర్మముల నెరుంగ జాలరు. పెద్దల పూజ, దేవుని భక్తి, మంచి గుణములను మంచిదారికి మరలించుటయే ఆచారము. సత్యము యీ ధర్మములు వారి యందుండవు.

అర్జు:- అజ్ఞానుల గుణవృత్తులు వినుటకు చాల సంతోష పడుచున్నాను.

కృష్ణ:- స్థూలాంగమనే జగత్తును సత్యమనే పరమాత్ముడు లేడని, పుట్టించేవాడు లేడనియు స్త్రీ పురుష సంయోగమే జగత్ సృష్టికి హేతు వందురు. సర్వమునకు కామమనే కోరికయే ప్రధానమని చెప్పుదురు. యిట్టి వారు తమోగుణముతో గూడిన మూర్ఖము గలవారై అజ్ఞానములో అజ్ఞానమయిన పనులు చేయుచు శరీరమనే లోకమునకు ఆతా యులై చరింతురు.

అర్జు:- మాధవా! ఆతతాయులన నెట్టి వారు?

కృష్ణ:- కామమనే కోరికతో భ్రాంతనే మోహము గలిగి చంచల గుణమనే గర్వముతో అసత్యమనే అధర్మపనులు తొందరగా చేయుదురు. సముద్రము నైననూ దాటనచ్చును గాని వారి ఆశలకు అంతు లేదు. భౌతిక సుఖముల ననుభవించుటయే పరమార్థమని నిశ్చయింతురు. అసగా దూషించుట, కొట్టుట, తిట్టుట, ఒకరిని బాధపెట్టుట, తప్పు సాక్ష్యములు చెప్పుట, చాడీలు చెప్పుట, కలహములు పెట్టుట, ఎదుటి వారి మేలు చూచి సహించకపోవుట, నాతో యున్నదిని ప్రగల్భములు చెప్పుట, అన్యాయముచే ధనమును సులపాదిగచుచూ వారికి ధనమే పరమ దేవత. ఆ ధన దేవత యనే కోరికలు గలిగిన యింద్రాది దేవతలన్ను, విద్యా దేవతలన్ను సదా పూజింపబడుచున్నారు. నాకు పెక్కు ధనమున్నదిని గర్వముగా పలుకుచుందురు. అట్టి భోగము అనుభవమునకు

యుబ్బెదరు. రాబోవు కాలమునకు గూడ యిన్ని కోట్లు, లక్షలు, వేలు, వందలు వచ్చునని లెఖలు గట్టుచు విర్రవీగు * చుందురు.

అర్జు:- మా ధ వా! నీ స్మరణ లేక జ్ఞాన శూన్యమై యుండుట అజ్ఞానములో యుండవలసిన కారణ మెందులకు?

కృష్ణ:- సంచితమును బట్టి ఆశ యనే తాత్పర్యతో దానిని బంధించి కామ మనే కోరికలు లేక లత యనే తీగలు ఆగామికి రాబోవు జన్మమే ఆగామి. అప్పటికి యిప్పటి నుండియు పోగుచేయుచు నే యుందురు. యిది వారి వారి కర్మ ఫలితమే చేయను.

అర్జు:- వినిన కొలది వీరి వృత్తాంతములు భయమును కలుగ చేయుచున్నవి.

కృష్ణ:- యింకనూ వినుము. నేను శత్రువులను సంహరించితిని. ముందు కొంత మందిని చంపగలను. నేనే పరమాత్మ, బలవంతుడను, భోగిని, సిద్ధుడను, సుఖిని, ధనవంతుడను. నాతో సమాను డెవ్వడును తిరిలోకముల యందును లేడని యుబ్బుచుందురు. ప్రపంచమునందు కీర్తి కొరకు యజ్ఞదాన, తపంబుల చేయుచుందురు. మోహజాలమున చిక్కి పర్వదా పాప కార్యముల నొనర్చుచుందురు.

అర్జు:- అట్టి వారికి శిక్ష లేదా? మాధవా!

కృష్ణ:- ఘోరనరకమున దీర్ఘ కాలము పడియుందురు.

అర్జు:-వీరు యజ్ఞ, దాన, తపంబుల చేసినవారు. వీరి నేల పవిత్రుల చేయకున్నావు?

కృష్ణ:- సర్వము తమకే తెలియునని మహాత్ముల నిరాకరించి శాస్త్ర వ్యతిరేకముగా యజ్ఞములు చేయుదురు. తా మొనర్పిన క్రతువులను పదిమందిలో జెప్పి తమ్ము దామే పొగడుకొందురు. కీర్తిని వాంఛించి డంబము కొరకై మంచి కార్యములు చేయుదురు. అహంకార, గర్వ, బల, దిర్బ, కామ, క్రోధ యీ దుర్లభములకు వారి హృదయములే స్థానములు. సర్వ భూతాంతర్యామి యగు నన్నెరుంగక కొందరు నన్ను శత్రువునిగా భావించి ద్వేషింతురు. పర శ్రేయస్సును గాంచి నహింపరు. పరులయందు లేని తప్పులను ప్రచార మొనర్చుటలో దీక్ష నహింతురు.

అర్జు:-నీవు సర్వ సముద్రపు గదా! అసురుల గుణములు దెల్పు నప్పుడు రాద్రాకారము ధరింతు వేల?

కృష్ణ:- ఔను; వారిపై నాకాగ్రహ మధికము. వారు క్రూరాత్ములు. నా యాజ్ఞల నుల్లంఘించుటచే నాకు శత్రువులు. యిట్టి నీచుల నెల్లప్పుడును నికృష్ట జన్మ యందే అణచి యుంచెదను. జనన, మరణ సంసారమున మరల, మరల తిగుగు నట్లు చేయుదురు.

అర్జు:- సర్వ వ్యాపకా! అట్టి వారికి నర్హతి లేదా?

కృష్ణ:- లేదు; వారు మరల, మరల నీచ జన్మల

నెత్తుచూ నన్నెన్నటికిని పొందజాలరు. అట్టి వారు అధోగతి పాలగుదురు.

అర్జు:- పై గుణములలో ముఖ్యమయిన గుణములను ఏవి వదలనలయును?

కృష్ణ:- కోరిక యనెడి కామము తన సౌఖ్యము చూచుకొని ఎదుట వారిని పాడుచేయుటయే క్రోధము. తను పెట్టక ఎదుట వారిని పెట్టనివ్వక చేసెడు గుణమే లోభి. యీ మూడు గుణములు ఆత్మజ్ఞానమును నాశనము చేయునట్టివి. యివియే నరకమునకు ద్వారములు. కాన వాటిని త్యజింప వలెను.

అర్జు:- వాటిని త్యజించిన వారికి గలుగు ఫల మేది?

కృష్ణ:- నిర్మల మయిన మనస్సు జౌను, చంచల మే మాత్రము యుండదు. అపరోక్షజ్ఞాన మనే అనుభవ జ్ఞానము చక్కగా వృద్ధియై మోక్ష మొందును. అనగా మనస్సు జాగ్రత, స్వప్న, సుషుప్తులలో గాని విషయేంద్రియములందు గాని యింద్రియములందు గాని వాటి వ్యాపారములందు గాని స్థూలాంగ శరీరములో గలుగు బాధలయందు గాని సుఖముల యందు గాని మనస్సు చలించక సదా నిశ్చలముగా యుండుటయే మోక్షము.

అర్జు:- కర్తవ్యా కర్తవ్యముల నెరుంగు టెట్లు?

కృష్ణ:- అందులకు శాస్త్రములే ప్రమాణములు.

అర్జు:- శాస్త్ర విధిని తిరస్కరించి స్వేచ్ఛగా చరించిన వా రేమగుదురు?

కృష్ణ:- అట్లు చరించు వారికి శిద్ధి గలుగదు. మన స్సుకు సుఖము, మోక్షప్రాప్తిన్నీ గూడా లేదు. గాన శాస్త్ర విధి నెరింగి కర్మ చేయుటకు నీవు తగుదువు.

శ్రద్ధాత్రయ విభాగ యోగము.

ప దు నే డ వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- శాస్త్ర విధి నెరుంగక పోయినను శ్రద్ధ గలిగి
పూజల నొనర్చిన ఫల మేమి?

కృష్ణ:- శ్రద్ధ గలవానికి ఫలము నొసంగుదును.

అర్జు:- శ్రద్ధ యెన్ని రకములు?

కృష్ణ:- స్వాత్మిక, రాజస, తామసము లని మూడు
విధములు.

అర్జు:- యీ మూడు విధము లెట్లేర్పడినవి?

కృష్ణ:- పూర్వ జన్మ సంస్కారము వలన ఏర్పడినవి.

అర్జు:- త్రి విధములగు శ్రద్ధలను విపులముగా వినగోరు
చున్నాను; శలవిండు.

కృష్ణ:- భూతకాలములో చేసిన పాపమో, పుణ్యమో
ఆ సంచితమును బట్టి శ్రద్ధ లేర్పడును.

అర్జు:- అదెట్లు తెలియును?

కృష్ణ:- యీవర్తమాన కాలములో వారు చేయు
పూజా క్రియమును బట్టి తెలిసికొనవచ్చును. సత్వగుణ ప్రధా
లు నిరంజనుడైన పరమాత్మను వారి విభూతిధారణ యనే

అధ్యాత్మ దేవతలను సేవించెదరు. రజోగుణము వారు యక్ష పితృ దేవతలను ప్రార్థించెదరు. తమోగుణము వారు భూతములను, పిశాచములను ప్రార్థించెదరు. అనగా సాత్వికులు సాధన చతుష్టయములతో అష్టాంగ యోగములతో ఆసన శిద్ధిపొంది ఆసనచే యోగము శిద్ధిపొంది యోగముచే మంత్రము శిద్ధి పొంది మంత్రముచే మనస్సు శిద్ధి పొంది శిద్ధి యనే సుజ్ఞానముతో సహకార మనే దృక్ త్రికూటమునందు నిలిపి చూపు లోచూపు జూచుచూ నాయొక్క వినోదమైన పరబ్రహ్మను దర్శించుచు నా లీల లనే అధ్యాత్మ దేవతలను ప్రార్థించుచున్నారు. రాజసులు కోరికలే యక్షులు. అజ్ఞానవృత్తులే రాక్షసులు. చంచలములే పితృ దేవతలు. వాటి వాటి అనుభవము ప్రకారము అనుభవించుటయే వాటిని పూజించుట. తామసులు లోక వాసనలో ఐక్యమై అందరిని బెదరించుచు స్థూలాంగ మనే శరీరము పోషించుటకై వేష భాషలు ధరించి డాంభిక మనే భూతమును మూర్ఖ మనే ప్రేతమును అశ్రద్ధ యనే పిశాచమును యీ మూడింటియొక్క అనుభవములతో అనుభవించుటయే వాటిని ప్రార్థించుట.

అర్జు:- ఆరాధనలు నీకే చెందునని యిదివరలో చెప్పితిరి. భూత ప్రేతాదులను పూజించిననూ నిన్ను సేవించునట్లె గదా?

కృష్ణ:- తామసులు అధ్యాత్మ దేవతలను పూజింపక

వాటిని తిరస్కరించుటయే హింస. డంభా అహంకారముల తోను కామ రాగ బలములతోను శాస్త్రముల నుల్లంఘించి వ్యర్థోపవాసముల చేశి యింద్రియములను శుష్కింప చేశి భయంకరమైన తపస్సులచే నన్ను హింసించుచున్నాడు. వీడు అసుర ప్రవృత్తి గలవారని యెరుంగుము.

అర్జు:- వారి యాహారము లెట్టిదో తెల్పుము.

కృష్ణ:- ఆయు వనే సత్త్వ గుణమును, జ్ఞాన బలమును, మనస్సు చలనము లేక యుండుటయే ఆరోగ్యము. మనస్సు జ్ఞానవృత్తులలో ప్రవేశించక యుండుటయే సుఖము. మనస్సు భగవంతుని యందు లగ్నమగుటయే ప్రీతిని కలుగ చేయు ఆహారము యిదియే సాత్త్వికాహారము.

అర్జు:- రాజ సాహార మెట్టిది?

కృష్ణ:- ఆరు రసములచే గలిగెడు సాహారమే రాజ సాహారము. యిది దుఃఖమును, రోగమును గలుగ చేయును.

అర్జు:- తామ సాహార మన నెట్టిది?

కృష్ణ:- పచనము చేశి చల్లారినది, రసము లేనిది, కుళ్ళి దుర్గంధము నిచ్చునదియు అపవిత్ర మయినదియే తామ సాహారము. దీనివలన మూర్ఛము కలుగును.

అర్జు:- యజ్ఞము లెన్ని విధములు?

కృష్ణ:- యజ్ఞములు మూడు విధములు.

అర్జు:- అవి యెట్టివి తెల్పుము.

కృష్ణ:- కోరికలులేక దృఢబుద్ధితో యజ్ఞము చేయుట సాత్వికం. కోరికలతో, డగభముతో చేయు యజ్ఞము రాజసము. శాస్త్రమును తిరస్కరించి మంత్ర తంత్ర దక్షిణ అన్న దానము లేక చేయు యజ్ఞములు తామసము.

అర్జు:- శాస్త్రోక్తముగా యజ్ఞ, దాన, తపగబులు చేయుమంటివి. వాటి నెట్లు చేయుట?

కృష్ణ:- ంకార స్వరూపమే తువీచుముచమ అతీత మయినది. షడ్వికారములు లేనిది స్త్రీ గాదు, పురుషుడు. గాదు, నపుంసకుడు గాడు. జనన మరణములున్ను లేవు రేయింబగళున్ను లేవు. దియే పరబ్రహ్మ స్వరూపము. బ్రహ్మజ్ఞానమే బ్రాహ్మణ్యము. ఓం తత్ సత్తని ప్రారంభించి యజ్ఞములు, దానములు, ముముక్షువులు నిష్కామముగా యజ్ఞ, దాన, తపగబులు చేయునపుడు తత్ అని ప్రారంభించ వలెను. పరబ్రహ్మ ధ్యాన మొనర్చు నపుడు సత్ ని ప్రారం భించవలెను. యజ్ఞము నందు, దానము నందు, తపస్సు నందు, నిష్కామ కర్మల యందు సత్ యను మంత్రము నుపయో గించవచ్చును. శ్రద్ధ లేక చేయబడు హోమములు, దాన ములు, తపస్సులు అసత్ యని చెప్పబడును. అవి యిహపర ముల యందు సుఖము నియ్య జాలవు.

మోక్ష సన్యాస యోగము.

ప దు నె ని మి ద వ య ధ్యా య ము

అర్జు:- మాధవా॥ సన్యాస త్యాగ యర్థముల వేరు వేరు బోధింపుము.

కృష్ణ:- కోరికలు వదలి గుణ సంఘమును వదలుటయే సన్యాసము.

అర్జు:- కర్మను వదలిన గాని జ్ఞానము శిద్ధిచద నెదరే! అదెట్లు?

కృష్ణ:- ఏ కర్మలను వదలవలయునో వేటిని ఆచరించ వలెనో చెప్పుచున్నాను. జ్ఞానేంద్రియముల యందున్న, కర్మేంద్రియముల యందున్న, పంచతన్మాత్రల యందున్న మనస్సు ఒకటి మొత్తం 16 వీటిని ఆచరణలో పెట్టుటయే కర్మలను వదలుట. బుద్ధియే తెలివి, యిదియే వేదము. యీ వేదముచే తెలిసికొనుటయే జ్ఞానము. యింద్రియములన్నియు ఆచరణ పెట్టుటయే కర్మ యోగము. ఆచరించిన దానిని అనాచారముల బోనివ్వక యీ రెండింటి సంయోగముచేత కలిగినదియే భక్తి యోగము.

అర్జు:- త్యాగము లెన్ని రకములు?

కృష్ణ:- మూడు రకములు.

అర్జు:- ఆ మూడు రకము లెట్టివో తెల్పుము?

కృష్ణ:- శాస్త్రము నతిక్రిమించి నడచుటయే తామస త్యాగమని పేరు. శీతోష్ణద్వంద్వార్థములుచే సత్కర్మములను వదలుటయే రాటసత్యాగము అది కేవలము సోమరితనము దీని వలన జన్మవృథా.

అర్జు:- సాత్విక త్యాగ మెట్టిదో సెలవిండు?

కృష్ణ:- కోరికలు లేక మనస్సు నిశ్చింతతో యుండి శాస్త్రోక్తముగా కర్మల చేయుటయే సాత్విక యోగము. అనగా సాధన చతుష్టయములు నాల్గున్న అష్టాంగయోగములు ఎనిమిదిన్ని యివియే శాస్త్రోక్తము.

అర్జు:- సాత్విక త్యాగి యెట్లుండును?

కృష్ణ:- సర్వ సంశయములు ఛేదించి సత్కర్మల చేయుచు వాటి యందు గలిగెడు కష్ట సుఖములకు సమానుడై యుండును.

అర్జు:- కర్మ ఫలము లెన్ని విధములు?

కృష్ణ:- ప్రీయము, అప్రియము లని రెండు.

అర్జు:- సకామ కర్మలు చేయువారికిని నిష్కామకర్మలు చేయు వారికిని భేదమేమి?

కృష్ణ:- సకామి కోరిక చేరి చేయు కర్మయే సకామ కర్మ. యీ కోరికలు అనుభవించుటకే జన్మ నెత్తుచున్నాడు. నిష్కామికి కోరిక లేదు; జన్మ లేదు.

అర్జు:- మాధవా! కర్మ ఏవిధముగా సంప్రాప్తించును?

కృష్ణ:- పౌరుషముచే సంప్రాప్తించును.

అర్జు:- పుండరీకాక్షా! కర్మ జీవుడే సంపాదించుచున్నాడుగాని యితరులచే గాదు.

కృష్ణ:- అవును; దైవ మొనర్చున దేదియును లేదు. జీవుని యొక్క సంకల్పముచే సంపాదించుటయే గాని మరి యొకటి కాదు.

అర్జు:- నీవు బోధించునటుల నిష్కామకర్మ వలన ప్రయోజన మేమి?

కృష్ణ:- దైవ మనునదియే కర్మ. యీకర్మయేమనస్సు యీమనసే పురుషుడు. అందువలన పురుషాకారము కంటె వేరొకటి లేదని తేలుచున్నది.

అర్జు:- శుభములు, అశుభములు కర్మచేతనా లేక దైవము చేతనా కలుగుట.

కృష్ణ:- కర్మ ఫలము లభింప నాశిట్టి బుద్ధి కలిగినది. యిట్లు నిశ్చయించుకొంటిని. యిట్టి ఫలము లభించినది. యీ మాటయే దైవ కల్పనకు మూలము.

అర్జు:- కర్మ విధు లెవ్వి? కర్మ సంగ్రహ మన నేమి?

కృష్ణ:- జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞాత యను మూడు విధములు. యివియే కర్మ విధులు.

అర్జు:- కర్మ సంగ్రహము లెట్టివి?

కృష్ణ:- కర్మము, కరణము, కర్త యని వీ విధములు.

అర్జు:- కర్మలు మూడు విధము లంటిరే; అవి యెట్టివి?

కృష్ణ:- ఒకటి శాస్త్ర సమ్మతమైన కర్మ, సాత్వికము యిదియే నిష్కామము. రెండు ఫలాపేక్షతో చేయబడు కర్మ రాజసము. మూడు యితరులకు గలుగు కష్టములను గుర్తించక తన శక్తిని గుర్తించక భ్రమచే చేయబడు కర్మలు తామసము.

అర్జు:- కర్మలు యనునవి ఏవి?

కృష్ణ:- కష్ట సుఖములకు సమానదృష్టికలవాడు సాత్విక గుణ కర్త. బ్రహ్మచే కర్మలు చేయుచు లోభియై పరులను బాధించువాడు రాజస గుణ కర్త. నిమిషము, చింత, మరు నిమిషము సంతోషము, అజ్ఞానమును సోమరితనము, మోసము అసూయ మొ॥ దుర్గుణములు గలవాడు తామస గుణ కర్త.

అర్జు:- గుణ యుక్తు లన నెట్టివి? మాధవా!

కృష్ణ:- యిది పాపము, యిది పుణ్యము యని తెలిసికొను బుద్ధి సాత్వికము. ధర్మమునకు వ్యతిరేకమయిన వాదన రాజసము. ధర్మమును అధర్మముగా చేయు బుద్ధి తామసము. యిదెల్లప్పుడు జ్ఞాన మెక్కువై మూర్ఖముతో కలిగియుండును.

అర్జు:- ధైర్యములు మూడు రకము లంటిరే అవెట్టివి?

కృష్ణ:- మనస్సును ధర్మమునందు నిశ్చలముగా నిలుపుట సాత్వికధైర్యము. ధన, ధాన్యములయందు కోరికలు వృద్ధి

నొందుట రాజసధైర్యము. నిద్ర, భయము, దుఃఖము, చింత, మదము గలుగుట తామసధైర్యము.

అర్జు:- సుఖము మూడు విధములన నెట్టివి?

కృష్ణ:- 1. ప్రథమములో విషము వలెనూ, రానురాను అమృతము, ఆనందము వలెనూ పరిణమించునది సాత్విక సుఖము. అదియే ఆత్మజ్ఞానమును కలుగజేయును. 2. విషయేంద్రియములకు మొదట అమృతము గనూ రాను రాను విషముగ మారినదే రాజస సుఖము. 3. ప్రారంభము నందునూ అంత్యము నందునూ అజ్ఞానము కలిగించి నిద్రాలస్య ప్రమాదములు గలిగించునది తామస సుఖము.

అర్జు:- పై మూడు గుణములను దాటిన వా రెన్నరైన నున్నారా?

కృష్ణ:- యీ మూడు గుణములను దాటినవా రెచ్చటను లేరు. గుణములను బట్టియే నాల్గు జాతు లేర్పడినవి.

అర్జు:- ఏవిధముగ నేర్పడినవో తెల్పుము.

కృష్ణ:- చెప్పుచున్నాను వినుము. బ్రాహ్మణకర్మ మెట్టిదనగా: శమము అనగా శ్రోత్రములు, త్వక్, చక్షు, జిహ్వ యివియే జ్ఞానేంద్రియములు. వీటిచే ఇంద్రియములను శ్రోత్రములయందు దశ నాదములు వినుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. త్వక్ బాహ్యేంద్రియములందున్న పరిమళములతో గూడక విభూతి ధారణ చేయుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. చక్షు జ్ఞాన మనే నేత్ర

ములతో బింబదర్శనము చేయుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. జింహ్వా లోకవాసన వృత్తులను సంభాషించక బ్రహ్మజ్ఞాన వృత్తులను సంభాషించుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. ఘ్రీణ, పుష్ప, చందన పరిమళాదుల వాసనలు జూడక ప్రాణాయామములు చేయుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. యీ ప్రకారము ఎవరు చేయుచుండిరో వారే బ్రాహ్మణులు. దమము అనగా మనస్సు చంచలము లేక నిశ్చలముగా యుంచుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. బుద్ధి విపరీత వృత్తులకు పోనీయక జ్ఞానవృత్తులలో సదా యుంచుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. చిత్తము సంకల్పము నందు చేర్చక నిశ్చింతగా యుంచుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. అహంకారము నేనని పలుకుచున్నదియే అహం. అన్ని పనులయందు యిమిడి తాండవ మాడుచున్నదియే అహం. దీనిని మొలక లేక యుండు నటుల చేయుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. వీటి పేరు అంతరింద్రియములు. తపస్సు వాసనవృత్తులు లేక బ్రహ్మజ్ఞానమునకు సంబంధించిన వృత్తు లేవియో అనగా భజనలు చేయుట, పరమాత్ముని నామముతో నృత్యము చేయుట, దైవ చింతనచేయుట సాధు సత్సంగత్వము చేయుట, తత్వవిచారణ చేయుట, జపములు చేయుట, యీనృత్తు లన్నియు తపస్సునకు పేర్లు. యిట్లు చేయుటయే బ్రహ్మజ్ఞానము. అంతరేంద్రియములు 4, పంచ ప్రాణములు 5, జ్ఞానేంద్రియములు 5, పంచ తన్మాత్రలు 5, కర్మేంద్రియములు 5. యీ 24 తత్వములను చలనము లేక ఏ ఏ యింద్రియములను ఏ ఏ విధముగా ఆచరణలో పెట్ట

వలెనో దానిని గురువుల ద్వారా గుర్తెరింగి దానిని ఆచరించుటయే శౌచము. యిదియే బ్రహ్మజ్ఞానము. ఓర్పు యనగా కాలము ననుసరించి వర్తించుటయే జ్ఞానోర్పు. నిష్కాపట్యమనగా సదా వాసనవృత్తుల యందు మనస్సును పోనివ్వక బ్రహ్మ విచారణ యుండుటయే నిష్కాపట్యము. యిదియే బ్రహ్మజ్ఞానము. జ్ఞాత, జ్ఞేయ, జ్ఞానము పంచీకరణ ప్రకారము ఆకాశమునకు సమిష్టి భూతము. జ్ఞాత యనగా తెలివి. జ్ఞేయ మనగా తెలిసికోతగినది, జ్ఞాన మనగా తెలుసుకొన్న దానిని ఆచరణలో పెట్టుట. ఈగుణము లున్నవారు బ్రహ్మజ్ఞానము కలిగిన బ్రాహ్మణులు.

అర్జు:- క్షత్రియుల ధర్మము లెట్టివో తెల్పుము.

కృష్ణ:- అజ్ఞానమనే అధర్మమందు నైరాగ్యము బూనుటయే సూరత్యము. ధర్మ మనే సత్యమునందు అయిక్యమయిన మనస్సు తేజస్సు. జీవుడు స్థూలమునుదాటి సూక్ష్మాంగము దాటి కారణాంగములో ఐక్యమగుటయే ధైర్యము. అష్టాంగయోగము లనగా యమము, నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యేహారము, ధారణ, సమాధి, తురీయము. యివి గాక నిత్యా నిత్య వస్తు వివేకము, యిహ మూతార్థ ఫల భోగ విరాగము, శమాది షట్కర్మసంపత్తి మోక్షేచ్ఛ యివి సాధన చతుష్టయములు. వీటి నిఱుంచి పరమాత్మలో ఐక్యమయి యున్నవా డెవడో వాడే సమర్థుడు. యుద్ధమందు అనగా జ్ఞాన మనే రాజు అజ్ఞాన మనే సేనలతో

పోరాటమే యుద్ధం. ఆ యుద్ధమందు రాజు సేనకు లొంగకుండుటయే పారిపోకుండ యుండుట. సదా మనస్సు భగవంతుని యందు లగ్నమయియుండుటే దానము. జీవుని కమ్ముకొని యున్న శరీరముతో సహా పరమాత్మునిదే యీ శరీర మని నిష్కామముతోయుండుటే యీశ్వర భావము. యీగుణములున్న వారే క్షత్రియులు.

అర్జు:- వైశ్యుల ధర్మము లెవ్వి?

కృష్ణ:- వ్యవసాయ మనగా సాంఖ్య విచారణ చేయుటయే వ్యవసాయము. అదియే గోరక్షణము. అనగా యింద్రియములే గోవులు. వీటిని ఆచరణ పెట్టుటయే గోరక్షణము. వ్యాపారము సదా బ్రహ్మ విచారణమైన తత్త్వ విచారణము చేయుటయే వ్యాపారము, యీ గుణములున్నవారు కోమట్లు.

అర్జు:- శూద్రుల లక్షణము లెవ్వి?

కృష్ణ:- రజో గుణము, తమో గుణము, పంచక్లేషములు, సప్త అజ్ఞాన భూమికలు. యీ గుణములే శూద్రులు. వీరు అధోలోకములు ఏడు, ఊర్ధ్వ లోకములు ఏడు ఈ పదునాల్గు భువనములు భూలోకము. ఈ లోకములో యున్న బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య ఈ మూడు జాతుల వారికి జెప్పబడిన ఈ శూద్రులు శేవలు చేయుచుండడమే వారి వృత్తులు.

అర్జు:- వృత్తు లనగా యెట్టివి?

కృష్ణ:- జ్ఞాన వృత్తులు చెప్పిన ప్రకారము అజ్ఞాన

వృత్తులు వినుటయే వారి శేవలు.

అర్జు:- కర్మల నెటుల జేయవలయును?

కృష్ణ:- అజ్ఞానమును వదలుటే సంఘమును వదలుట. మనస్సును విష్కామములో నిలిపి ఆశనాదిలి నైష్కర్మ శిద్ధిని బొందుచున్నాడు.

అర్జు:- నైష్కర్మ శిద్ధియే జ్ఞానమా?

కృష్ణ:- నైష్కర్మ శిద్ధి జ్ఞానమునకు మార్గము. పర బ్రహ్మను బొందుటే జ్ఞానము.

అర్జు:- అట్టి జ్ఞానము నాకు బోధించుము.

కృష్ణ:- సత్వ గుణముతోను చంచల వికారము లేక బోవుటే ధైర్యము తోడను శబ్దాది విషయములను రాగ ద్వేషములను వదలి మనస్సును నిగ్రహింపవలెను.

అర్జు:- అంతే చాలునా? బ్రహ్మ విద్యాధికారి యగు టకు అనుష్ఠింపదగిన నియమము లింకనూ గలవా?

కృష్ణ:- యింకనూ గలవు. మనస్సును చంచలము లేక నిశ్చింతగా యుండడమే ఏకాంతస్థలము. రెండు భాగములు భోజనం ఒకభాగం జలము నాల్గవ భాగము వాయువు సంచారము జేయుటకు వదలవలయును. మనో వాక్కాయము లనగా మనస్సును అజ్ఞానవృత్తులకు పోనీయకుండా నియమింప వలయును. వాక్కును వాసనత్రయములలో నున్న పదార్థములను నుచ్ఛరించక సదా భగవంతుని స్మరించేలాగున నియ

మింప వలయును. కాయము అనగా శరీరము, ఈ శరీరమునకు భోగము యనే సుఖమును అలవాటు జేయక నియమింప వలయును. పూర్ణవైరాగ్యముతో కష్ట సుఖముల యందు భోగములయందు ఏది వచ్చినా చంచలము లేక సదా నిష్కామముతో భగవంతునియందు మనస్సు లగ్నమై యుండడమే పూర్ణవైరాగ్యము, అహంకారము, షడ్గుణ వికారములు, పంచక్లేషములు, ఈషణత్రయములు వీటిని దూరముగా వదలిబెట్ట వలయును. అహం, మమ ఉండగూడదు. సదా శాంత మనస్సుడై మెలగవలయును. యిట్టి వాడు బ్రహ్మ విద్యకు అర్హుడగుచున్నాడు.

అర్జు:- బ్రహ్మ విద్య ననుభవమునకు దెచ్చుకొనిన బ్రహ్మ నిష్ఠుని లక్షణము లెవ్వి?

కృష్ణ:- బ్రహ్మ నిష్ఠుడు ద్వందముల యెడ హర్ష శోకముల నొందక సమానదృష్టిచే యుండును. ఆశలను నిర్మూలించి సదా భగవంతుని భక్తి గలవాడై నన్ను సేవించుచుండును.

అర్జు:- ఇంతకు నన్నేమి చేయమందును?

కృష్ణ:- జ్ఞాన యోగము నాశ్రయించి నిమిత్తమాతృడనై కర్మలు జేయుము. నాయందే మనస్సును స్థిరముగా నుంచుము.

అర్జు:- నీయందు మనస్సు నిలిపిన ఫలమేమి?

కృష్ణ:- నా యనుగ్రహము గలుగును.

అర్జు:- నీ మాటలు నమ్మి అట్లానర్పక బోయిన ఏమి అగును.

కృష్ణ:- అహంకారముచే నా మాటలను విశ్వశింపని యెడల నాశనము నొందును.

అర్జు:- యింతకు నన్నేమి చేయమని యాజ్ఞాపింతువు?

కృష్ణ:- పరమరహస్య మగు జ్ఞానమును నీకు బోధించి తిని, దానిని సంపూర్ణముగా విచారించుటకు వలయు సద్వివేకమును ప్రసాదించితిని. దీనిని వివర్ధించి నీయిష్టప్రకారము జేయుము.

అర్జు:- గీతోపదేశము నింతటితో మానెదవా? ఇంక నూ వినవలయునను శుతూహలము కలుగుచున్నది.

కృష్ణ:- ఎంతని బోధింతును; అయినను నీవు నాకిష్ట డవు గాన మిక్కిలి రహస్యమైన యంశమును మరల బోధింతును; వినుము.

అర్జు: నీవు బోధించిన జ్ఞానము నితరులకు జెప్పవచ్చా?

కృష్ణ:- తపస్సు, స్మరణ, భక్తి లేని వారికిని నా చరిత్రలు వినుట క్లిష్టము లేని వానికిని నన్ను ద్వేషించువారికిని ఎన్నడును చెప్పగూడదు.

అర్జు:- భక్తి గల వారి కిది చెప్పవచ్చునా?

కృష్ణ:- భక్తి గలిగిన వారి కుపదేశించుట వలన నాయనుగ్రహమునకు పాత్రుడవు కాగలవు.

అర్జు:- ప్రతి దినమును మన సంవాద రూపమును గీతా శాస్త్రము పారాయణ జేయు వానికి ఫలము గల్గునా?

కృష్ణ:- అట్టి వాడు జ్ఞాన యజ్ఞముచేత నన్నారాధించు వాడగునని నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

అర్జు:- నా సందేహము లన్నియు నంతరించినవి, జ్ఞానముదయించినది. నీ యాజ్ఞను శిరసా వహించెదను.

సంజ:- బుద్ధి యనే సంజయుడు లోభ గుణ మనే దృత రాష్ట్రానితో అద్భుత మైనట్టియు అపరోక్షజ్ఞాన మనే శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముడును జీవుడనే అర్జునునకు గల్గిన సంవాదమును వింటిని.

దృత:- లోభ గుణ మనే దృతరాష్ట్రుడు చరాచరాత్మమును అనగా అధోలోకములు ఏడు, ఊర్ధ్వలోకములు ఏడు మొత్తము పదునాల్గు భువనములు. మూడు లోకములు ఆధారము లగాయితు స్వాదిష్టానము వరకు బ్రహ్మాస్థానము. స్వాదిష్ట లగాయితు అనాహత నరకు పితృలోకము. అనాహత లగాయితు సహస్రారము వరకు స్వర్గలోకము. యీ లోకములు, భువనములు, సప్త సముద్రములు, సప్త ద్వీపములు ఇవన్నింటిని కమ్ముకొని యున్న త్వక్ అనగా చర్మము. ఇదే స్థూలాంగ మందురు. యీ స్థూలాంగమునే అండ మందురు. స్థూలస్థూలాంగమునే పిండమందురు. కారణాంగమే బ్రహ్మాండము. యీమూడింటికిని సద్గురుని యనుగ్రహమే గదా!

సంజ:- అవును. నేత్రములకు కనబడనివాడు, చేతికి అందనివాడు, యింద్రియములకు లొంగనివాడు, నామరూపము లేనివాడు, జనన మరణము లేనివాడు, రోగములు లేనివాడు అకలి దప్పలు లేనివాడు, మోహభ్రాంతి లేనివాడు, యింద్రియస్థలము లేనివాడు, కుల గోత్రాదులు లేనివాడు, ఎచ్చటజూచినను నిండికృతుండై వెలుగుచున్నవాడు, రాత్రి లేదు, పగలు లేదు, ఎండ లేదు, వర్షము లేదు, చలి లేదు, గాలి లేదు, ఋతులు లేవు, భోగములు లేవు, స్త్రీ గాదు, పురుషుడు గాదు ఓ లోభ గుణ మనే దృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ విరాధారుడు పంచ భూతములకు అతీతుడు పంచ భూతములకు గురువు. పంచ భూతములచే గలిగిన జీవుడే అర్జునునకు ఆపరమాత్మకు గలిగిన సంవాదమును విని బ్రహ్మానంద మనే సముద్రములో మునుగుచున్నాను. ఆ సంవాదమును మరల మరల స్మరించుచూ యానందించుచున్నాను. యీ సంవాదమును విను భాగ్యమే గాక విశ్వరూపమును గూడ దర్శించితిని. ఆ విశ్వరూపమును స్మరించి స్మరించి ఆశ్చర్య సముద్రములో మునుగుచున్నాను.

దృత:- బుద్ధి యను సంజయూ! అజ్ఞానవృత్తుల యందు బుద్ధిని బోనియ్యక జ్ఞానవృత్తులయందు చలనము లేక బుద్ధిని నిలుపుటయే దివ్యదృష్టి. జ్ఞానైశ్వర్యము గలిగిన వాడా! జయము అజ్ఞానవృత్తు లయిన నా పుత్రులకు గలుగునా?

సంజ:- లోభ గుణమనే దృతరాష్ట్ర మ హా రాజా!
 నీ సత్తియైన ఎడమ కంటి నుండి హృదయము వరకు గాంధారి
 యనెడు నాడి యున్నది. దీని పేరే గాంధారి. ఆ గాంధారికి
 నూరుగురు పుత్రులు, ఒక కుమార్తెయని చెప్పితిరే వా రెవ
 రనగా హృదయము ననుసరించి నూట ఒకటి నాడు లుండుట
 చే గాంధారికి నూరుగురు పుత్రులు, ఒక పుత్రిక యని నిరూ
 పించెను. పాఠకుల సందేహ మేమనగా గాంధారి కన్నుల
 నెందుచే గట్టుకొన వలెనని గాంధారి నాడి కంటి యందున్న
 దని గోచరించుటకు స్ఫూతి. యిదిన్నీ గాక గాంధారి భర్త
 దృతరాష్ట్రుడు పుట్టు గృడ్డి యని కల్పించి గాంధారి యొక్క
 కన్నులగట్టెను. అది ఏవిధమనగా లోభగుణమే గృడ్డియని
 భావము. యిదియునుగాక నీపుత్రుడైన క్రోధగుణమే
 దుర్యోధనుడు తల్లియైన సత్యగుణముతో గూడిన గాంధారిని
 చూచి ఓజననీ జ్ఞానవృత్తులయిన పాండవులపై బ్రహ్మవిచారణ
 చేయుటయే యుద్ధము చేయుటకు శలవిమ్ము యని కోరగా
 ఓపుత్రా? తురీయమునకు అతీతమయినది సత్యము. అండపిండ
 బ్రహ్మాండములకు పదునాల్గు భువనములుకు మూడులోక
 ములకు చరాచరాత్మకు ఎనుబది నాల్గులక్షల జీవులకునూ,
 సత్యమనే మాతృ దేవత గాన ఆసత్యమే ధర్మము. ఆధర్మమే
 సత్యము. యీధర్మమను సత్యమును ఏచోటనున్నదో ఆచో
 టనే జయము తప్పదు. సత్యమే శ్రీకృష్ణుడు ధర్మమే అర్జునుడు
 వీరిద్దరూ యున్నచోట తప్పక ముమ్మాటికి జయము కలుగును

జ్ఞానైశ్వర్యమనే సంపదలుండును. అవి క్రోధగుణమనే దుర్యోధనునకు సత్వగుణమనే గాంధారి తల్లి చెప్పెను. ఓహోభగుణమనే దృతరాష్ట్ర మ హా రా జా! యితి శ్రీమన్నహాభారతే శ్రీమత్ భీష్మ పర్వణి శ్రీమత్ భగవద్గీత సూప నిషత్ బ్రహ్మ విద్యాయాం యోగ శాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే మోక్ష సన్యాసయోగో నామ అష్ట దశోధ్యాయః

శ్రీకృష్ణార్పితమస్తు
ఓం తత్ సత్

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః
స ం పూ ర్ణ ము.

